

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA

MARIUS ČEPĖNAS

**PRIVERSTINIO POVEIKIO PRIEMONIŲ TAIKYMO IR RIZIKOS
VEIKSNIŲ VAIDMUO VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO
FONDO BIUDŽETO VYKDYMO PROCESSE**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
dr. A. Balkevičius

VILNIUS, 2014

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA

PRIVERSTINIO POVEIKIO PRIEMONIŲ TAIKYMO IR RIZIKOS
VEIKSNIŲ VAIDMUO VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO
FONDO BIUDŽETO VYKDYMO PROCESĖ

Teisės ir muitinės bei mokesčių institucijų veiklos magistro darbas
Studijų programa 62401S117

Vadovas
dr. A. Balkevičius

2014 ____ ____

Recenzentas

2014 ____ ____

Atliko
TMimn08-01 gr. stud.
Marius Čepėnas

2014 ____ ____

VILNIUS, 2014

TURINYS

IVADAS	7
1. VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO SISTEMOS BEI VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO FONDO ADMINISTRAVIMO TEORINIAI ASPEKTAI	10
1.1. Valstybinis socialinis draudimas Lietuvoje, socialinio draudimo biudžetas.....	10
1.1.1. Socialinė politika Lietuvoje.....	10
1.1.2. Valstybinis socialinis draudimas.....	12
1.1.3. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas.....	14
1.1.4. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdymas.....	17
1.2. Mokestinės nepriemokos (skolos) samprata bei jos administravimas.....	19
1.3. Rizikos samprata, rizikos valdymas.....	23
1.3.1 Rizikos veiksniai įtakojantys VSDF biudžeto pajamas bei skolos biudžetui dydį.....	30
2. METODOLOGINĖ TIRIAMOJO DARBO DALIS	34
3. VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO FONDO TAIKOMŲ PRIVERSTINIO POVEIKIO PRIEMONIŲ IR RIZIKOS VALDYMO ANALIZĖ	38
3.1. Skolos VSDF biudžetui priverstinis išieškojimas (teisinė analizė).....	38
3.1.1. Atsakomybė už ne laiku ir neteisingą socialinio draudimo įmokų mokėjimą.....	39
3.1.2. Socialinio draudimo įmokų, delspinigių, palūkanų ir baudų priverstinis išieškojimas.....	39
3.1.3. Skolų išieškojimo užtikrinimo būdai.....	45
3.1.4. Kiti VSDFV teritorinių skyrių veiksmai išieškant mokestines nepriemokas.....	48
3.1.5. Išieškojimo senatis.....	50
3.1.6 Priverstinio skolos išieškojimo veikslių sąnaudos.....	51
3.1.7. Veiksmai, kurių VSDFV teritoriniai skyriai neatlieka.....	52
3.2. Įsiskolinimo VSDF biudžetui ir priverstinio poveikio priemonių taikymo draudėjams analizė.....	54
3.3. VSDFV rizikos valdymo sistema ir rizikos veiksniai įtakojantys skolų išieškojimą bei skolos VSDF biudžetui dydį;	
IŠVADOS	69
REKOMENDACIJOS	71
LITERATŪRA	72
ANOTACIJA	77
ANNOTATION	78
SANTRAUKA	79
SUMMARY	81
PRIEDAI	83

PRIEDAI

1	priedas. VSDFV biudžeto pajamos, išlaidos ir rezultatas.....	84
2	priedas. Raginimas dėl skolos sumokėjimo.....	85
3	priedas. Sprendimas dėl skolos išieškojimo priverstine tvarka.....	86
4	priedas. Susigražinimo prašymas ir (arba) prašymas imtis atsargumo priemonių (forma R017).....	87
5	priedas. Draudėjo patikrinimo aktas.....	91
6	priedas. Draudėjų, kuriems pritaikytos skolų išieškojimo priemonės, skaičiaus santykis su bendru draudėjų skaičiumi (proc.).....	93
7	priedas. Skolingų draudėjų skaičiaus santykis su bendru draudėjų skaičiumi (proc.).....	94

LENTELĖS

1	lentelė. Pagrindiniai teisės aktai reglamentuojantys skolų VSDF biudžetui išieškojimą.....	38
2	lentelė. Priverstinio skolos išieškojimo veiksų sąnaudos.....	51
3	lentelė. Mokėjimo nurodymų rezultatas proc.....	58
4	lentelė. Išieškojimo iš draudėjo turto per antstolį rezultatas proc.....	60

PAVEIKSLAI

1	pav. Valstybinio socialinio draudimo mokesčio instrumentarijus.....	15
2	pav. Valstybinio socialinio draudimo valdymo sistema.....	18
3	pav. Rizikos sąvokos reikšmės (pagal Stanford Encyclopedia of Philosophy).....	25
4	pav. Rizikos dydžio priklausomybė nuo neapibrėžtumo.....	26
5	pav. Rizikos veiksnių klasifikavimas.....	27
6	pav. Rizikos valdymo etapai.....	28
7	pav. Veiksniai įtakojantys VSDF biudžeto pajamas bei skolos biudžetui dydį.....	32
8	pav. Empirinės darbo dalies etapai.....	35
9	pav. Skolos išieškojimo vykdymo procesas.....	43
10	pav. Sprendimo ir formos R017 pateikimas kitai valstybei.....	45
11	pav. Priverstinės hipotekos/įkeitimo procesas.....	47
12	pav. Turto arešto procesas.....	47
13	pav. VSDFV pinigų įplaukos (2014 m. kovo mėn. duomenys).....	54
14	pav. Skolingų draudėjų skaičius.....	55
15	pav. Draudėjų skola VSDF biudžetui.....	55
16	pav. VSDFV teritorinių skyrių priverstinio poveikio priemonėmis perduota išieškoti ir gauta pajamų suma.....	56
17	pav. VSDFV teritorinių skyrių priverstinio poveikio priemonėmis išieškotos lėšų sumos...57	57
18	pav. Draudėjų skaičiaus, kuriems pateikti debeto mokėjimo nurodymai, dinamika.....	58
19	pav. Draudėjų skaičiaus, iš kurių skolos išieškomos per antstolius, dinamika.....	59
20	pav. Pradėtų bankroto procesų dinamika.....	60
21	pav. VSDFV Rizikos valdymo etapai.....	63

ĮVADAS

„Šiame pasaulyje nieko nėra tikro, išskyrus mirtį ir mokesčius“ B.Franklinas. Mokesčiai yra pagrindinis valstybės pajamų šaltinis. Lietuvos mokesčių sistemą sudaro per 20 įvairių mokesčių. Mokesčiai surenkami, perskirstomi ir patenka į valstybės, savivaldybių biudžetus, tai pat į pinigų fondus bei į valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą. Pagrindinis valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamų šaltinis – tai valstybinio socialinio draudimo įmokos. Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų tvarkymą ir apskaitą vykdo Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – VSDFV). VSDFV taip pat organizuoja valstybinį socialinį draudimą. Socialinė apsauga yra viena iš jautriausių teisinio reguliavimo sričių. Kadangi valstybinis socialinis draudimas yra viena iš socialinės apsaugos dalių, operatyvus priskaičiuotų valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimas, vykdamas socialinį draudimą, yra labai svarbus.

Pastaraisiais metais dėl susiklosčiusių nepalankių ekonominių aplinkybių didėjo draudėjų nesumokėtų valstybinio socialinio draudimo įmokų valstybinio socialinio draudimo fondui suma. Nors VSDFV administruojamas įmokų įsiskolinimas 2013 m. sumažėjo, tačiau išlieka pakankamai didelis. Įsiskolinimo Valstybinio socialinio draudimo fondui išieškojimas mokesčių administratoriaus reikalauja papildomų kaštų, taip pat įsiskolinimas valstybinio socialinio draudimo fondui daro neigiamą įtaką pajamų surinkimui.

Siekiant spręsti valstybinio socialinio draudimo biudžeto surinkimo problemas, išieškoti priskaičiuotas valstybinio socialinio draudimo įmokas bei valdyti kylančias VSDF biudžeto surinkimo rizikas, Valstybinio socialinio draudimo įstatymas įtvirtina priverstinio poveikio priemones, tai pat yra įdiegta Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigų veiklos rizikos valdymo sistema.

Temos aktualumas: 2008 m. susidaręs didelis valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto deficitas atkreipė ne tik valstybės įstaigų atsakingų už biudžeto vykdymą bei surinkimą, valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų dėmesį bet ir visų Lietuvos gyventojų. Valstybinio socialinio draudimo įmokų įsiskolinimas – tai laiku negautos pajamos į biudžetą, kurioms susigrąžinti reikalingos papildomi administravimo kaštai. Dėl šių priežasčių svarbu tirti Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto formavimo rizikos veiksnius ir priverstinio poveikio priemonių įtaką priskaičiuotų valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimui.

Objektas: VSDFV teritorinių skyrių taikomos priverstinio poveikio priemonės bei rizikos veiksniai įtakoiantys nesumokėtų valstybinio socialinio draudimo įmokų dydį.

Problema: Kokiomis priemonėmis didinti priverstinio poveikio priemonių efektyvumą,

Darbo tikslas: Įvertinti priverstinio poveikio priemonių taikymo ir rizikos veiksnių vaidmenį valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto vykdymo procese.

Darbo uždaviniai:

1. Apibūdinti socialinę politiką Lietuvoje, Valstybinio socialinio draudimo fondo struktūrą, valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą;
2. Teoriškai apibrėžti mokestinės nepriemokos (skolos) sampratą, jos administravimą, taip pat rizikos sampratą, rizikos valdymą bei rizikos veiksnius įtakojančius VSDF biudžeto pajamas bei skolos biudžetui dydį.
3. Išanalizuoti VSDFV teritorinių skyrių taikomų priverstinio poveikio priemonių teisinę bazę;
4. Atlikti 2007-2013 m. laikotarpio statistinių duomenų, apie taikomas priverstinio poveikio priemones bei įsiskolinimo VSDF biudžetui, analizę;
5. Išanalizuoti rizikos veiksnius galinčius įtakoti valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimą bei skolos VSDF biudžetui dydį.

Hipotezė: Priverstinio poveikio priemonių taikymo efektyvumą įtakoja norminių dokumentų netobulumas, nuolatinė kaita, nepakankamas reglamentavimas.

Tyrimo metodai:

- Literatūros, mokslinių darbų bei teisės aktų analizės metodas. Taikomas nagrinėjant socialinės apsaugos ir socialinio draudimo sąvokas, rizikos sampratą, mokestinės nepriemokos sąvoką.
- Teisės aktų analizės metodas. Šis metodas naudojamas analizuojant priverstinio poveikio priemonių taikymą reglamentuojančių teisės aktų analizei.
- Lyginamasis istorinis metodas. Šiuo metodu bus analizuojami priverstinio poveikio priemonių taikymą reglamentuojančių teisės aktų pakeitimai.
- Apibendrinimo metodas. Taikomas apibendrinant skyrius bei formuluojant galutines išvadas.
- Ekspertų vertinimo metodas. Šiuo metodu bus apklausiami VSDFV teritorinių skyrių specialistai (ekspertai) priverstinio poveikio priemonių taikymo bei rizikos veiksnių nustatymo klausimais
- Statistinė analizė. Metodas padeda įvertinti statistinius duomenis, palyginti įvairių laikotarpių skolos valstybinio socialinio draudimo biudžetui dinamiką bei priverstinio poveikio priemonių taikymo efektyvumą,

Tiriamasis laikotarpis: skaičiavimams naudojami 2007 - 2013 m. duomenys.

Darbo struktūra: darbą sudaro trys pagrindinės dalys:

Pirmoje šio magistro baigiamojo darbo dalyje apžvelgiama socialinė politika Lietuvoje, Valstybinio socialinio draudimo samprata, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos struktūra ir funkcijos, analizuojama Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto struktūra, išaiškinama

mokestinės nepriemokos (skolos) samprata bei jos administravimas, apibrėžiama rizikos samprata, rizikos veiksniai, rizikos valdymas.

Antrojoje darbo dalyje pateikiama priverstinio poveikio priemonių teisinės analizės, priverstinio poveikio priemonių taikymo efektyvumo bei VSDFV veiklos rizikos veiksnių tyrimo metodologija.

Trečioje dalyje atliekama priverstinio poveikio priemonių teisinės bazės analizė, renkami statistiniai duomenys apie VSDFV teritorinių skyrių taikomų priverstinio poveikio priemonių skaičių, išieškomo įsiskolinimo VSDF biudžetui dydį bei išieškotas sumas 2007 – 2013 m. laikotarpiu, analizuojama įsiskolinimo dydžio dinamika pasirinktu laikotarpiu. Atliekama Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos veiklos rizikos valdymo sistemos bei rizikos veiksnių galinčių turėti įtaką valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimui bei skolos VSDF biudžetui dydžiui analizė.

Darbe naudojami sutrumpinimai:

VSDF – Valstybinio socialinio draudimo fondas;

VSDFV – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba;

VSDF biudžetas – Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas;

VSD įmokos – Valstybinio socialinio draudimo įmokos;

PPP – priverstinio poveikio priemonė.

1. VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO SISTEMOS BEI VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO FONDO ADMINISTRAVIMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Valstybinis socialinis draudimas Lietuvoje, socialinio draudimo biudžetas

1.1.1. Socialinė politika Lietuvoje

Aptarti socialinės politikos modelį Lietuvoje šiame darbe tikslinga, nes valstybinis socialinis draudimas yra vienas iš socialinės politikos Lietuvoje krypčių.

Socialinė politika – tai sukurtas ir įgyvendintas tikslinis uždavinių ir krypčių kompleksas, gerinantis tam tikroje socialinėje erdvėje, ar tai šalis, atskiras regionas ar įmonė, gyvenimo lygį,¹ Socialinės apsaugos terminų žodynas, socialinę politiką apibrėžia kaip visumą priemonių bei politinių veiksmų, kuriais siekiama socialinės gerovės; apima socialinę apsaugą bei priemones, taikomas užimtumo, mokymo bei aprūpinimo būstu srityse (Didžiojoje Britanijoje, pavyzdžiui, tai yra valstybinė visuomenės gerovės kūrimo politika bei moksliniai jos plėtros, įgyvendinimo ir padarinių tyrimai).² A. Guogio teigimu valstybės socialinė politika – tai pagrindinių išmokų ir paslaugų paskirstymas atsižvelgiant į gaunamų pajamų dydį ar jų praradimą arba nemokamą socialinių paslaugų teikimą nepakankamai pasiturintiems piliečiams.³ V. Matakio teigimu – socialinė politika piniginių išmokų ir pinigų paskirstymas priklausomai nuo pajamų praradimo arba nemokamas socialinių paslaugų teikimas piliečiams⁴. O.G. Rakauskienė socialinę politiką apibrėžia taip: socialinė politika – tai socialinių grupių santykiai, siekiant išsaugoti arba pakeisti gyventojų bendrąją socialinę padėtį arba atskirų visuomenės grupių, sluoksnių, klasių, profesinių grupių, socialinių bendruomenių padėtį.⁵ Socialinė politika teorine prasme gali būti pavadinta valstybės instrumentu kuriant visuomenės gerovę, atsižvelgiant į žmogaus teises ir visuomenės poreikius. Tačiau praktinėje perspektyvoje pastebimi skirtingi šio „instrumento“ taikymo stiliai, priklausomai nuo to, kokią vaidmenį socialinės gerovės kūrimo procese valstybė skiria sau ir kokią erdvę palieka privačiai iniciatyvai.⁶

Lietuvos mokslininkai D. Bernotas ir A. Guogis išskiria penkis socialinės politikos modelius egzistuojančius ES valstybėse: Šiaurės šalių (universalusis), anglų amerikiečių (likutinis/liberalusis)

¹ Скрипник О.Б. Социальная политика в сфере жилищно-коммунальных комплексов регионов. – Москва: Финансы и статистика, 2012. – 6 p. - ISBN 978-5-279-03536-6

² Socialinės apsaugos terminų žodynas. http://www.sec.lt/pages/zodynas/index_.html [žiūrėta 2014-02-10]

³ Guogis A. Socialinės politikos modeliai: monografija. – Vilnius: Eugrimas. – 2000, p. 80. – ISBN 9986-752-76-0

⁴ Matakas J. Šiuolaikinė valstybė. – Kaunas: Technologija. – 1999, p. 395.

⁵ Rakauskienė O.G. Valstybės ekonominė politika: monografija. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. – 2006, 486 p. – ISBN 9955-19-032-9

⁶ Vaidelytė E. Socialinė politika ir filantropija Lietuvoje: teorinės interpretacijos ir empirinės išvalgos. https://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/vpa/archyvas/dwn.php?id=239697 [žiūrėta 2014-03-05]

Vidurio Europos (korporatyvinis), Pietų Europos (korporatyvinis/klientelistinis), Rytų Europos (postkomunistinis korporatyvinis klientelistinis).⁷

A. Guogis 2007 m. teigė, jog Lietuvos socialinės apsaugos modelis, taip kaip ir platesne prasme socialinės politikos (Gerovės) modelis bendriausia prasme atitinka Bismarkinį, korporatyvinį - konservatyvųjį tipą, kuriam būdinga socialinių išmokų sistema, priklausanti nuo dirbančiojo buvusio (ar esamo) dalyvavimo darbo rinkoje rezultatų. Jeigu dirbančiojo atlyginimas ir darbo stažas (o kartu – ir įmokos) buvo didesni, tai dirbantysis įgyja teisę į didesnę socialinę išmoką socialinės rizikos pasireiškimo atveju. Tokia sistema buvo sugalvota kanclerio Bismarko Vokietijoje dar 19-ame amžiuje, bet išliko ir sustiprėjo beveik visose kontinentinės Europos šalyse 20-ame amžiuje.⁸

Vėlesniuose mokslininkų darbuose galima rasti pastebėjimų, jog Lietuvoje pradeda atsirasti marginalinis, liberalus socialinės politikos modelis. Šis modelis pasižymi tuo, jog kiekvienas gyventojas turi pasirūpinti savo gerove pats dalyvaudamas darbo rinkoje. Valstybės parama teikiama tik patiems silpniausiems individams pajamų testavimo principu. Rizikos atveju teikiama tik minimali parama. Šio modelio šalyse valstybė skatina privačių socialinio draudimo sistemų kūrimąsi.⁹

A. Guogis 2012 m. pastebi jog "Lietuvos minimalios gerovės" modelis formuojasi prieštaringoje aplinkoje, o paskutiniai žingsniai Sodros reformos kelyje ir dosnių motinystės (tėvystės) išmokų patvirtinimas liudija, kad Lietuva ne taip greitai paseks liberalaus-marginalinio modelio kūrimo kryptimi, kaip autorius teigė prieš kelerius metus, kuri laiką išliks mišri, „persidengianti“ sistema, nors globalizacijos ir liberalizacijos tendencijos išlieka stiprios. Liberalizacijos tempų sumažėjimą patvirtina ir stacionariųjų socialinių paslaugų poreikio sustiprėjimas, o nestacionariųjų paslaugų sumažėjimas.¹⁰ Lietuvos socialinių tyrimų centro ir Mykolo Romerio universiteto tyrėjų grupės (vadovė J. Aidukaitė) atlikto tyrimo rezultatai rodo, jog vertinant ekspertų ir kitų veikėjų pasisakymus apie Lietuvos socialinės politikos modelį reikia pažymėti, kad dauguma jų šį modelį įvardijo kaip korporatyvinį Bismarko modelį, dreifuojanti liberalumo kryptimi arba kaip jau susiformavusi liberalųjį modeli. Tai daugiausia ekspertai specialistai, kurių pareigos ir interesai tiesiogiai siejasi su socialine apsauga arba socialine politika.¹¹

⁷ Bitinas A, Tartilas J, Litvaitienė J. Socialinės apsaugos teisė. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. – 2011, p 23. ISBN 978-9955-19-202-2

⁸ Guogis A. Dėl Lietuvos socialinės apsaugos sampratos. <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2007-07-17-arvydas-guogis-del-lietuvos-socialines-apsaugos-sampratos/4433> [žiūrėta 2014-02-10]

⁹ Aidukaitė J. Gerovės valstybių patirtis vertinant socialinio teisingumo principo įgyvendinimą švietime: Švedijos, Škotijos ir Vokietijos atvejai // Viešoji politika ir administravimas, 2010, ISSN 2029-2872

¹⁰ Guogis A. Kokio socialinės raidos modelio siekti Lietuvoje? <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2012-03-17-arvydas-guogis-kokio-socialines-raidos-modelio-siekti-lietuvoje/78997> [žiūrėta 2014-02-10]

¹¹ Guogis A. Lietuvos ekspertų socialinės politikos modelio sampratos problema, - 2013, <http://web.b.ebscohost.com/skaitykla.mruni.eu/ehost/detail?vid=6&sid=15b06964-a324-4e4a-b5d3-77289c122eb8%40sessionmgr113&hid=125&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=90079444> [žiūrėta 2014-03-05]

Apibendrinus aukščiau pateiktą informaciją, darytina išvada, kad socialinė politika apima sąvokas: socialinė gerovė, socialinė apsauga, užimtumą, mokymą, aprūpinimą būstu bei valstybinį socialinį draudimą. Lietuvoje vyrauja Bismarkinis – korporatyvinis socialinės politikos (gerovės) modelis, o tai reiškia, kad valstybinis socialinis draudimas turi didelį vaidmenį socialinės politikos srityje. Taigi, nagrinėti valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto formavimo ypatumus labai svarbu.

1.1.2. Valstybinis socialinis draudimas

Lietuvoje socialinis draudimas savo istoriją skaičiuoja nuo 1926 m. kovo 23 d., kai Lietuvos Respublikos prezidentas A. Stulginskis paskelbė Vyriausiosios socialinio draudimo valdybos įstatymą.¹² Valstybinis socialinis draudimas yra socialinės apsaugos sistemos dalis. A. Bitino teigimu socialinės apsaugos sistema tradiciškai skirstoma į *socialinio draudimo ir socialinės paramos bei socialinių paslaugų sistemas*. Į socialinės apsaugos sistemą įtraukiamos ir privačių subjektų vykdomos socialinių išmokų ir paslaugų schemas.¹³ E. Buškevičiūtė teigia, jog 1990 m. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, socialinės apsaugos politika buvo orientuota į socialinį draudimą ir socialinę paramą, teikiant prioritetą draudimo principams, kurie reikėsi paskatomis dirbti, minimalaus gyvenimo lygio užtikrinimu ir socialinių išmokų koregavimu priklausomai nuo infliacijos. Pagrindinės socialinės apsaugos kryptys pradėjo formotis, 1990 m. spalio 23 d. priėmus Valstybinio socialinio aprūpinimo pagrindų įstatymą. Šios kryptys sąlygoja:

- socialinę paramą – išmokas pinigais ir ne pinigais, įskaitant socialines paslaugas;
- socialinį draudimą, kuris finansuojamas specialiomis įmokomis ir skirtas aprūpinti žmones, netekusius pajamų dėl konkretaus įvykio¹⁴

Tradiciškai socialinis draudimas suprantamas kaip draudimo nuo socialinių rizikų: negalėjimo dalyvauti darbo rinkoje dėl nedarbo, ligos, motinystės, negalios ar senatvės, sistema. Kitaip tariant, tai yra pajamų kompensacija, kai asmenį ištinka vienas iš minėtų gyvenimo įvykių.¹⁵

Valstybinis socialinis draudimas sudaro didžiausią socialinės apsaugos sistemos dalį. Jis apima kone visus Lietuvos gyventojus, o didžioji dalis nedarbingų asmenų, vyresnio amžiaus žmonių bei mažuosius Lietuvos gyventojus auginančių asmenų gauna jo mokamas išmokas. Valstybinio socialinio draudimo sistemos pagrindinis tikslas yra garantuoti pajamas apdraustiesiems netekus

¹² Šapalienė L. Lietuvos mokesčių sistema: teoriniai ir praktiniai pagrindai. – Vilnius: UAB „RDI grupė“. – 2010, p 56. ISBN 978-609-8042-02-3

¹³ Bitinas A. Socialinė apsauga Europos Sąjungoje: pensijų sistemų modernizavimas: monografija. – Vilnius: Mes. – 2011, p 51. ISBN 978-609-95202-1-6

¹⁴ Buškevičiūtė E. Mokesčių sistema. – Kaunas: KTU leidykla „Technologija“. – 2007, p. 116. – ISBN 9955-09-815-5

¹⁵ Skučienė D. Gataūlinas A. Lietuvos socialinio draudimo kompensuojamoji gerovė lyginant su ES šalimis, 2011, <http://web.b.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/detail?vid=8&sid=15b06964-a324-4e4a-b5d377289c122eb8%40sessionmgr113&hid=125&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbG12ZQ%3d%3d#db=sih&AN=69599739> [žiūrėta 2014-03-05]

darbingumo dėl ligos, motinystės, senatvės, invalidumo (netekto darbingumo) ar kitais Valstybinio socialinio draudimo įstatyme nustatytais atvejais. Kuriant valstybinio socialinio draudimo sistemą buvo siekiama pereiti nuo valstybės teikiamo „aprūpinimo“ negalintiems dirbti ir neturintiems pastovių pajamų gyventojams prie jų įmokomis įgyjamų teisių į išmokas, numatytas įstatymo. Valstybinio socialinio draudimo sistemoje nėra jokių išskirtinių privilegijų ir teisių atskiroms socialinėms grupėms ar tam tikrų profesijų atstovams.¹⁶

Socialinis draudimas, kaip ir visa socialinė apsauga, remiasi fundamentaliais universalumo, solidarumo ir kitais principais. Socialinio draudimo sistema veikia einamojo finansavimo (pay-as-you-go) principu. Nuo 2004 m. sausio 1 d. įteisintas socialinio draudimo įmokos dalies kaupimas, taip padėtas pagrindas kaupiamajam pensijų draudimui.¹⁷

Pasak prof. A. Guogio „Socialinis draudimas – viena psichologiškai labiausiai priimtinių ir daugelyje pasaulio valstybių plačiai paplitusių pajamų perskirstymo formų, kai kiekvienas žmogus žino, kad jo ir už jį draudėjų (darbdavių) mokamos valstybinės socialinio draudimo įmokos bus naudojamos išimtinai įstatymais reglamentuotoms, griežtą socialinę paskirtį turinčioms išmokoms.“¹⁸ Valstybinio socialinio draudimo apibrėžimą bei paskirtį pateikia Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio draudimo įstatymas: *Valstybinis socialinis draudimas* – socialinės apsaugos sistemos dalis, kurios priemonėmis visiškai ar iš dalies kompensuojamos apdraustiesiems asmenims ir įstatymų nustatytais atvejais jų šeimų nariams dėl draudiminių įvykių prarastos darbo pajamos arba apmokamos papildomos išlaidos.¹⁹ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymas apibrėžia kas užtikrinama iš valstybinio socialinio draudimo lėšų: Valstybinio socialinio draudimo lėšomis aprūpinami Lietuvos gyventojai, visiškai arba iš dalies netekę pajamų, susijusių su darbu, jeigu jie dirba arba turi įstatymų numatytą draudimo (darbo) stažą bei kitais įstatymuose numatytais atvejais.²⁰ Galima pastebėti, kad aukščiau pateikti teisės aktai nurodo, kad valstybinio socialinio draudimo lėšomis, apdraustiesiems socialiniu draudimu asmenims, kompensuojamos prarastos darbo pajamos.

Profesorė O.G. Rakauskienė pastebi keletą valstybinio socialinio draudimo problemų, kurios gali pasireikšti ateityje:

- valstybinis socialinis draudimas pernelyg orientuotas į samdomus dirbančiuosius ir sunkiai aprėpia kitokio ekonominio aktyvumo asmenis;

¹⁶ Valstybinio socialinio draudimo kūrimasis ir plėtra 1991-2014 metais. <http://www.socmin.lt/lt/socialinis-draudimas/socialinio-draudimo-sistema.html> [žiūrėta 2014-03-05]

¹⁷ Ten pat

¹⁸ Guogis A. Socialinės politikos modeliai: monografija. – Vilnius: Eugrimas. – 2000, p. 7. – ISBN 9986-752-76-0

¹⁹ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 17-447, 2 str.

²⁰ Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 16-411, 5 str.

- nepakankama valstybinio socialinio draudimo aprėptis (neapdrėpiami arba beveik neapdrėpiami šešėlinėje ekonomikoje dirbantys, taip pat smulkūs ūkininkai, kaimo gyventojai, dirbantys žemę, menininkai, kūrybiniai darbuotojai) gresia didelių socialinių grupių, be socialinio draudimo teisių ir tik gausiančių minimalią socialinę paramą.²¹

Apibendrinant galima teigti, jog Socialinis draudimas Lietuvoje apima beveik visus Lietuvos gyventojus, o socialinio draudimo tikslas - garantuoti prarastas pajamas apdraustiesiems. Socialinio draudimo sistema veikia einamojo finansavimo (pay-as-you-go) principu, todėl priskaičiuotų valstybinio socialinio draudimo įmokų mokėjimas teisės aktų nustatytais terminais, bei operatyvus nesumokėtų įmokų išieškojimas, turi svarbų vaidmenį garantuojant prarastas pajamas apdraustiesiems. Valstybinis socialinis draudimas per daug orientuotas į samdomus darbuotojus, ištikus krizei, tokiai kaip 2008 m. pasaulinė ekonominė krizė, kyla didelė VSDF biudžeto deficito rizika.

1.1.3. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas

1990 m. spalio 23 d. buvo priimamas Valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymas, kuris socialinį draudimą atskyrė nuo globos ir rūpybos ir įteisino savarankišką socialinio draudimo biudžetą. Minėto teisės akto 9 str. teigiama, kad Lietuvos Respublikos socialinio draudimo biudžetas yra savarankiškas ir neįtraukiamas į Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių biudžetus²². Panaši nuostata įtvirtinta ir Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 19 str. 1 d., Fondo finansų pagrindą sudaro savarankiškas Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas, neįtraukiamas į valstybės, savivaldybių ir kitus biudžetus.

Lietuvoje VSDF biudžetą reglamentuoja LR Socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymas, kuris nustato biudžeto sudarymo ir vykdymo tvarką bei rodiklius, pagal kuriuos tvirtinamas VSDF biudžetas ir šio biudžeto vykdymo ataskaitų rinkinys.²³ VSDF biudžeto pajamų ir išlaidų bei piniginių įplaukų ir išlaidų klasifikaciją pagal jų pobūdį ir paskirtį, VSDFV ir VSDFV administravimo įstaigų biudžeto vykdymo ataskaitų rinkinio sudėtį nustato LR Vyriausybės patvirtintos Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklės.

Kaip teigiama LR Socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatyme, VSDFV biudžeto pajamų pagrindą sudaro draudėjų, apdraustųjų, savarankiškai dirbančių asmenų, asmenų, apsidraudusių valstybiniu savanoriškuoju socialiniu draudimu, valstybės biudžeto už valstybės

²¹ Rakauskienė O.G. Valstybės ekonominė politika : monografija. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. – 2006. – ISBN 9789955190325

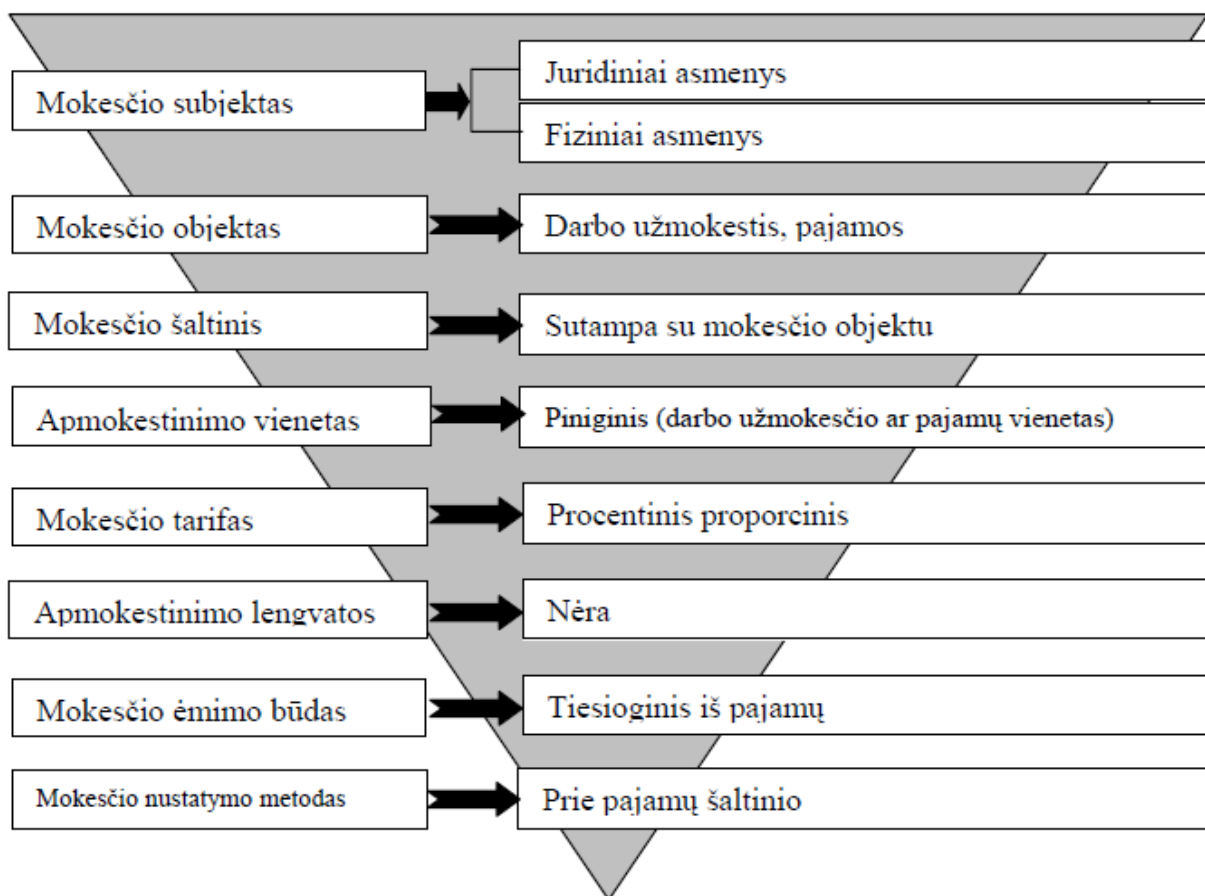
²² Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr.16-411, 9 str.

²³ Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymas // Valstybės žinios. 2001, 91-3190

lėšomis draudžiamus asmenis įmokos, asignavimai iš valstybės biudžeto ir (ar) kitų valstybės piniginių išteklių, taip pat lėšos už Europos Sąjungos institucijų pensijų sistemoje asmens įgytas pensines teises, pervedamos į VSDF biudžetą pagal Lietuvos Respublikos Europos Sąjungos institucijų darbuotojų ir Europos Parlamento narių pensinių teisių išsaugojimo ir perkėlimo įstatymą.²⁴

Į Fondo biudžeto apskaitą yra įtraukiamos materialiosios, nematerialiosios ir finansinės vertybės, įgytos Fondo lėšomis ar gautos iš kitų subjektų neatlygintinai. Šis turtas yra valstybės nuosavybė. Jį patikėjimo teise valdo, naudoja ir juo disponuoja VSDFV administravimo įstaigos Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo nustatyta tvarka. Lėšos, gautos už VSDFV turto nuomą, taip pat lėšos, gautos pardavus VSDFV turtą, atskaičius teisės aktuose numatytas turto saugojimo, pardavimo išlaidas (atlygį), pervedamos į VSDF biudžetą.

Pagrindinės socialinio draudimo pajamos yra valstybinio socialinio draudimo įmokos. Valstybinio socialinio draudimo įmokos yra renkamos pasitelkiant valstybinio socialinio draudimo mokesčio instrumentarijų.

1 pav. Valstybinio socialinio draudimo mokesčio instrumentarijus

Šaltinis: E. Buškevičiūtė, 2007

²⁴ Ten pat, 3 str.

Kaip teigia A. Buškevičiūtė, socialinio draudimo mokesčio mokėtojais (draudėjais) laikomi visi viešieji ir privatūs juridiniai asmenys, taip pat fiziniai asmenys, kurie įstatymų nustatyta tvarka privalo mokėti Valstybinio socialinio draudimo įmokas.

Draudėjų įmokos priklauso nuo 4 rodiklių:

- a) dirbančiųjų pagal darbo sutartis asmenų skaičiaus, vnt.;
- b) vidutinio mėnesio darbo užmokesčio, Lt.;
- c) draudimo įmokų tarifo, proc.;
- d) draudėjų įsiskolinimų šiam biudžetui metų pabaigai ir pradžiai, tūkst., Lt.²⁵

Kadangi šiame darbe analizuojamos VSDF biudžeto formavimo rizikos bei priverstinio poveikio priemonių taikymo įtaka biudžeto surinkimui, VSDF biudžeto išlaidos šiame darbe nebus analizuojamos.

Metinio valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto projektą ir jo vykdymo metinę atskaitą iki 1991 m. rengė Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba ir tvirtino Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 2000 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto ataskaita ir 2000 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas buvo patvirtintas jau Seimo ir iki šiol yra Seimo tvirtinami.²⁶

Niekam ne paslaptis, kad valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas jau kelerius metus deficitinis. Valstybinio socialinio fondo biudžetas vykdyti jam teisės aktų numatytas funkcijas gali tik papildomai skolindamasis lėšas. Tačiau šiuo metu pastebimas deficito mažėjimas.

Lietuvos Respublikos seimo priimtame Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2014 metų rodiklių patvirtinimo įstatyme nustatyta, kad 2014 m. didžiausią šio fondo biudžeto pajamų dalį sudarys draudėjų valstybinio socialinio draudimo įmokos – daugiau kaip 8 mlrd. 795 mln. litų, ir apdraustųjų valstybinio socialinio draudimo įmokos – daugiau kaip 931,9 mln. litų. Savarankiškai dirbančių asmenų valstybinio socialinio draudimo įmokos planuojama sudarys apie 204 mln. litų, savanoriškai apsidraudusių asmenų valstybinio savanoriškojo socialinio draudimo įmokos – apie 1,9 mln. litų.²⁷ Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas – daugiau kaip 9 mlrd. 974 mln. litų siekiančios pajamos ir 11 mlrd. 200 mln. litų išlaidos (planuojamas metų rezultatas – išlaidos viršija pajamas apie 1 mlrd. 226 mln. litų), valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2014 metais planuojamas deficitas viršija milijardą litų. VSDF biudžeto deficito dinamika pateikiama šio darbo 1 priede, didžiausias VSDF biudžeto deficitas buvo 2009 m. visais kitais vėlesniais metais pastebimas biudžeto deficito mažėjimas.

²⁵ Buckiūnienė O., Meidūnas V., Puzinauskas P. Lietuvos finansų sistema. – Vilnius: Teisinės informacijos centras. – 2003, p 141

²⁶ Bitinas A, Tartilas J, Litvaitienė J. Socialinės apsaugos teisė. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. – 2011, p 133. ISBN 978-9955-19-202-2

²⁷ Seimas patvirtino 2014 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą. http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4445&p_k=1&p_d=143398 [žiūrėta 2014-03-05]

Apibendrinant galima teigti, kad Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas yra savarankiškas biudžetas atskirtas nuo Valstybės biudžeto. VSDF biudžeto pagrindines pajamas sudaro draudėjų ir apdraustųjų įmokos. Esant milijardiniam biudžeto deficitui tampa labai svarbu užtikrinti įmokų sumokėjimą laiku bei numatyti rizikas galinčias įtakoti biudžeto deficito didėjimą bei jų valdymą.

1.1.4. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdymas

Socialinės apsaugos sistemos administravimas (valdymas ir sprendimų priėmimas) gali būti atliekamas arba centrinės vyriausybės lygiu, arba decentralizuotose valstybėse gali būti deleguotas vietinės valdžios ir valdymo institucijoms, piliečių renkamos komunoms ar socialiniams partneriams.²⁸ Daugiausia lėšų (apie 80 proc. visų socialinės apsaugos lėšų) disponuojanti valstybinio socialinio draudimo sistema yra labiausiai centralizuota socialinės apsaugos struktūra Lietuvoje.²⁹

LR Valstybinio socialinio draudimo įstatymas įtvirtina Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigas:

- Socialinės apsaugos ir darbo ministerija;
- Valstybinio socialinio draudimo fondo taryba ;
- Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba;
- Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritoriniai skyriai ir kitos įstaigos.

Pasak A. Bitino socialinio draudimo sistemos taip pat yra draudėjai ir apdraustieji, Valstybinė mokesčių inspekcija, Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Valstybinė ligonių kasa prie Sveikatos apsaugos ministerijos ir pensijų kaupimo bendrovės.³⁰

²⁸ Bitinas A. Socialinė apsauga Europos Sąjungoje: pensijų sistemų modernizavimas: monografija. – Vilnius: Mes. – 2011, p 55. ISBN 978-609-95202-1-6

²⁹ Guogis A. Socialinių paslaugų ekonominiai svertai Lietuvos savivaldybėse.

http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/sd/archyvas/dwn.php?id=274507. [žiūrėta 2014-03-05]

³⁰ Bitinas A, Tartilas J, Litvaitienė J. Socialinės apsaugos teisė. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. – 2011, p 121. ISBN 978-9955-19-202-2

VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO VALDYMO SISTEMA

2 pav. Valstybinio socialinio draudimo valdymo sistema

Šaltinis: VSDFV, http://www.sodra.lt/lt/struktura_kontaktai/valdymo_sistema. [žiūrėta 2014-03-12]

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija įgyvendina šalies socialinės apsaugos politiką – ji kartu su pavaldžiomis institucijomis, socialiniais partneriais ir kitomis suinteresuotomis organizacijomis rūpinasi kiekvieno žmogaus darbo ir socialine apsauga, gerove. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija atsako už socialinės apsaugos ir darbo srities įstatymų leidybą, remia ir koordinuoja šalyje atliekamus šios srities mokslinius tyrimus, rūpinasi pačios įsteigtų ar jai priskirtų įstaigų veikla, nustato būsimus Fondo uždavinius.

Fondo tarybą sudaro penkiolika lygiateisių narių, atstovaujančių apdraustųjų interesus ginančioms organizacijoms, darbdavių organizacijoms ir valstybės valdymo institucijoms. Fondo taryba nagrinėja ir teikia pasiūlymus bei išvadas Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai apie tai, kaip įgyvendinami socialinį draudimą reglamentuojantys teisės aktai ir vykdoma VSDFV veikla, svarsto ir teikia išvadą dėl Fondo biudžeto projekto ir jo įvykdymo ataskaitos, teikia Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai siūlymus dėl socialinio draudimo įmokų tarifų, asignavimų iš valstybės biudžeto skyrimo, Fondo rezervo sudarymo ir kt.

Valstybinio socialinio draudimo fondą administruoja ir jo biudžetą vykdo *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba*. Ji rengia ir, suderinusi su atitinkamomis valstybės institucijomis, teikia Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai VSDF biudžeto projektą ir jo įvykdymo ataskaitą kartu su Fondo tarybos išvada. VSDFV administruoja socialinio draudimo įmokas, užtikrina socialinį draudimą reglamentuojančiuose teisės aktuose nustatytų socialinio draudimo išmokų teisingą apskaičiavimą, skyrimą, organizuoja socialinio draudimo išmokų mokėjimą laiku, koordinuoja, metodiškai vadovauja ir užtikrina jai pavaldžių teritorinių skyrių ir įstaigų efektyvų ir kokybišką darbą, skiria didelį dėmesį klientų aptarnavimo sistemos tobulinimui, taip pat atlieka kontrolės ir kitas įstatymų ir teisės aktų nustatytas funkcijas. VSDFV veikla finansuojama iš Fondo lėšų, o jos teises ir pareigas nustato Valstybinio socialinio draudimo įstatymas ir VSDFV nuostatai.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. sausio 24 d. įsakymu Nr. A1-14 patvirtintais Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatais, tarp patvirtintų VSDFV uždavinių ir funkcijų yra priskaičiuotų valstybinio socialinio draudimo įmokų sumų, baudų, delspinigių surinkimą ir išieškojimo į VSDF biudžetą organizavimas bei rizikos valdymo užtikrinimas

VSDFV *teritoriniai skyriai* renka valstybinio socialinio draudimo įmokas ir vykdo jų išieškojimą, tvarko apdraustųjų įskaitą, kontroliuoja laikinojo nedarbingumo nustatymo teisėtumą ir pagrįstumą, skiria pensijas, pašalpas ir kitas išmokas bei atsako už tai, ar jos teisingai ir laiku skiriamos bei išmokamos³¹. Šiuo metu Lietuvoje veikia 10 Fondo valdybos teritorinių skyrių.

Apibendrinant galima teigti, kad šiandien Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba neatsiejama nuo valstybinio socialinio draudimo. Valstybinio socialinio draudimo sistema yra labiausiai centralizuota socialinės apsaugos struktūra Lietuvoje. Valstybinio socialinio draudimo įstaigos yra: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija; Valstybinio socialinio draudimo fondo taryba; Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba; Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritoriniai skyriai ir kitos įstaigos.

1.2. Mokestinės nepriemokos (skolos) samprata, jos administravimas

Mokestiniai teisiniai santykiai gali būti suprantami keliomis prasmėmis: tuo pat metu gali būti valdingi santykiai (valdiniai santykiai) ir turtiniai santykiai. Turtiniai mokestiniai santykiai gali būti skirstomi į dvi rūšis: mokestiniai santykiai, priskirtini daiktinei teisei, ir mokestiniai santykiai,

³¹ Valstybinis socialinis draudimas Lietuvoje, 2009. <http://www.sodra.lt/get.php?f.5085> [žiūrėta 2014-02-10]

priskiriami prievolinei teisei. Mokestiniai santykiai, būdami turtiniais, savo teisine prigimtimi labai artimi civiliniams teisiniams santykiams.³²

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas apibrėžia prievolės sampratą, *prievolė* – tai teisinis santykis, kurio viena šalis (skolininkas) privalo atlikti kitos šalies (kreditoriaus) naudai tam tikrą veiksmą arba susilaikyti nuo tam tikro veiksmo, o kreditorius turi teisę reikalauti iš skolininko, kad šis įvykdytų savo pareigą.³³ Lietuvos Respublikos Mokesčių administravimo įstatymas įtvirtina dviejų rūšių mokestinės prievolės sąvokas: 1) *Mokestinė prievolė* – mokesčio įstatymo pagrindu atsirandanti mokesčių mokėtojo pareiga teisingai apskaičiuoti mokestį, laiku sumokėti mokestį bei su juo susijusias sumas į biudžetą ir vykdyti pareigas, susijusias su mokesčių apskaičiavimu ir sumokėjimu;³⁴ 2) *Mokestis* – mokesčio įstatyme mokesčių mokėtojui nustatyta piniginė *prievolė* valstybei.³⁵ Mokestinės prievolės visuotinumą, kaip pagrindinį jos požymį reiškia, kad šią prievolę privalo vykdyti visi asmenys, kuriuos LR Mokesčių administravimo įstatymas įvardija mokesčių mokėtojais, šios prievolės dalykas yra pats mokestis, kuris, kitaip nei civilinės teisės reguliuojamuose prievoliųjų santykiuose, gali būti tik piniginės išraiškos³⁶

Mokesčių mokėtojas ne visada įvykdo mokestinę prievolę, dėl įvairių priežasčių ne visada sumoka privalomus mokesčius teisės aktų nustatyta tvarka bei terminais. Privalomų mokesčių, teisės aktų nustatyta tvarka bei terminais, nesumokėjimas yra pagrindas susidaryti mokestiniai nepriemokai. Lietuvos Respublikos Mokesčių administravimo įstatymas pateikia mokestinės nepriemokos sąvoką, *mokestinė nepriemoka* – mokesčio nepriemoka ir mokesčių mokėtojo mokesčio įstatymo ar jo pagrindu priimto lydimosios teisės akto nustatyta tvarka laiku nesumokėtos su mokesčiu susijusios sumos.³⁷ Asmuo nesumokėjęs mokesčio ir su juo susijusių sumų tampa skolininku. Vadovaujantis Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymu patvirtintomis Priverstinio poveikio taisyklėmis, *skolininkas* – asmuo, kuris nesumokėjo priskaičiuotų valstybinio socialinio draudimo ar privalomojo sveikatos draudimo įmokų, palūkanų, baudų ar delspinigių iki teisės aktų nustatyto sumokėjimo termino paskutinės dienos.³⁸

Valstybinio socialinio draudimo įstatymas nepateikia laiku nesumokėtų valstybinio socialinio draudimo įmokų, delspinigių, palūkanų ir baudų sąvokos. Šiame įstatyme naudojamos trys sąvokos

³² Valentinovna K. M. Mokestinių turtinių santykių (materialioji) prigimtis.

<http://web.b.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/detail?vid=10&sid=8c4b7f7f-33a6-4087-a000-2bd4b15568a1%40sessionmgr112&hid=125&bdata=JnNpdGU9ZWZwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=36047590> [žiūrėta 2014-02-10]

³³ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262, 6.1 str. 1 d.

³⁴ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. IX – 2112, 2 str. 19 d.

³⁵ Ten pat, 2 str. 24 d.

³⁶ Sudavičius B. Mokestinė prievolė ir jos vykdymas. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367163985743/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2014-03-01]

³⁷ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. IX – 2112, 2 str. 18 d.

³⁸ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas Dėl Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios. 2009, Nr. 11-436, 2 p.

laiku nesumokėtoms valstybinio socialinio draudimo įmokoms, delspinigiams, palūkanoms ir baudoms apibrėžti: *skola* (12 str. 3 d. 3 p., 29 str. 5 d. 9 p. ir kt.), *įsiskolinimas* (16 str. 3 d., 7 d., 29 str. 2 d. 8 p., ir kt.), *mokestinė nepriemoka* (29 str. 2 d. 9 p., 12 p., 36 str. 2 d. 9 p.),³⁹ atkreiptinas dėmesys, kad minėto įstatymo 29 straipsnyje vartojamos visos trys sąvokos. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklėse⁴⁰, taip pat vartojamos visos trys sąvokos.

Išanalizavus Valstybinio socialinio draudimo įstatymo pateikiamas laiku nesumokėtų valstybinio socialinio draudimo įmokų, delspinigių, palūkanų ir baudų sąvokas, darytina išvada, kad minimos sąvokos vartojamos kaip sinonimai.

Mokestinė prievolė atsiranda nuo pareigos sumokėti konkretų mokestį atsiradimo momento. Mokesčio skola atsiranda mokesčio mokėtojui nesumokėjus konkretaus mokesčio iki įstatymų ar kitų teisės aktų nustatytos paskutinės dienos tam mokesčiui sumokėti. Mokslinėje literatūroje pateikiami skolos atsiradimo pagrindai:

- kai mokesčių mokėtojas mokesčio įstatymo nustatytais terminais nesumoka deklaruoto mokesčio;
- kai mokesčių mokėtojas savanoriškai deklaruoja nepriemoką mokesčio deklaracijoje;
- kai mokesčių administratorius priima sprendimą dėl patikrinimo akto tvirtinimo, kuriame nurodomos priskaičiuotų mokesčių, baudų, delspinigių sumos (jei mokesčio mokėtojas nustatyta tvarka neskundžia tokio sprendimo);
- įsiteisėja neigiamas sprendimas dėl mokesčio mokėtojo skundo; laiku nesumokamos palūkanos pagal mokestinės paskolos sutartį.⁴¹

Vadovaujantis Valstybinio socialinio draudimo įstatymu, skolos VSDF biudžetui atsiradimo momentas yra nuo teisės priverstinai išieškoti socialinio draudimo įmokas atsiradimo dienos.

Vadovaujantis minėtu įstatymu, draudėjo socialinio draudimo įmokų, baudų, delspinigių, palūkanų skola yra vieši duomenys.⁴²

Mokesčio skolos pasibaigimo momentas paprastai būna skolą mokesčio mokėtojui sumokėjus, skola buvo išieškota priverstine tvarka, skola buvo nurašyta teisės aktų nustatyta tvarka ar kitais teisės aktų numatytais atvejais. Analizuojant mokesčių administravimą reglamentuojančius teisės aktus galima išskirti dvi skolos pasibaigimo atvejų grupes: 1) skola pasibaigia jos įvykdymu ir 2) skola baigiasi jos neįvykdžius. Šiame darbe daugiausia dėmesio bus skiriama pirmajam skolos pasibaigimo atvejui.

³⁹ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 17-447

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios. 2005, Nr. 75-2725

⁴¹ Marcijonas A., Sudavičius B. Mokesčių teisė. Vilnius. Teisinės informacijos centras. – 2003. P. 86.

⁴² Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 17-447, 12 str. 3 d. 3 p.

Išanalizavus tai kas pateikta aukščiau, įsiskolinimą vadiname mokesčio skolą bei su ja susijusių delspinigių, baudų, palūkanų sumas. Šias skolas galime išskaidyti į:

- *mokesčio skola;*
- *delspinigių skola;*
- *palūkanų skola;*
- *baudų skola.*

Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklėse⁴³ numatyti valstybinio socialinio draudimo įmokų, delspinigių, palūkanų ir baudų skolų pasibaigimo pagrindai: VSDF tarybos pritarimu gali atsisakyti arba VSDFV nustatyta tvarka perleisti visus ar dalį kreditorinių finansinių reikalavimų; VSDFV, vadovaudamasi VSDFV nustatytais taisyklėmis, gali pripažinti socialinio draudimo įmokų, delspinigių ir baudų skolas beviltiškomis ir jas nurašyti, jeigu jų neįmanoma išieškoti dėl objektyvių priežasčių arba jas priverstinai išieškoti netikslinga socialiniu ir (arba) ekonominiu požiūriu, kai: nerasta socialinio draudimo įmokų mokėtojo turto arba rastas turtas yra nelikvidus (mažai likvidus); priverstinio išieškojimo išlaidos didesnės už mokestinę nepriemoką; netikslinga priverstinai išieškoti nepriemoką, kadangi sunki fizinio asmens ekonominė (socialinė) būklė: fiziniam asmeniui reikia valstybės paramos (asmuo yra pensinio amžiaus, neįgalusis (iki 2005 m. liepos 1 d. – invalidas), asmeniui reikia gydymo, medicininės profilaktikos ir reabilitacijos, asmuo yra bedarbis, gauna socialinę pašalpą) arba tokia parama jam jau teikiama; skolos sumokėjimo Fondui prievolė pasibaigia, kai juridinis asmuo likviduotas priverstinai ar po bankroto procedūros arba fizinis asmuo mirė ir nėra galimybės padengti mokestinės nepriemokos iš mirusio asmens palikimo arba įpėdinio turto (tuo atveju, kai įpėdinis už palikėjo skolas atsako visu savo turtu).

Mokestines nepriemokas administruojančios institucijos Lietuvoje: *Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Lietuvos Respublikos muitinė ir Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba*. Valstybinio socialinio draudimo įmokų įsiskolinimą administruoja Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba. Įsiskolinimo VSDF biudžetui išieškojimo būdus įtvirtina Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio draudimo įstatymas, kiti Lietuvos mokesčių administratoriai (VMĮ, LR muitinė) vadovaujasi Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo apibrėžtais nepriemokų išieškojimo būdais.

Nesumokėtiems mokesčiams bei su jais susijusioms sumoms išieškoti taikomi priverstinio skolos išieškojimo būdai. Valstybinio socialinio draudimo įstatymas numato socialinio draudimo įmokų, delspinigių, palūkanų ir baudų priverstinio išieškojimo būdus:

⁴³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios. 2005, Nr. 75-2725, XII skyrius.

1) duodami nurodymą kredito įstaigai nesumokėtas socialinio draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas nurašyti iš draudėjo sąskaitos kredito įstaigoje Civilinio proceso kodekso 754 straipsnyje nustatyta tvarka;

2) duodami nurodymą skolininko darbdaviui, pensijos, stipendijos ar pašalpos mokėtoju išieškoti nesumokėtas socialinio draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas į Fondą;

3) duodami nurodymą kredito įstaigai laiku nesumokėtas socialinio draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas nurašyti iš draudėjo indėlių kredito įstaigoje ir priklausančių palūkanų;

4) inicijuodami bankroto bylų iškelimą.

Minėtas įstatymas taip pat numato teisę VSDFV teritoriniams skyriams įmokų, delspinigių, palūkanų ir baudų išieškojimą gali perduoti antstoliams.

VSDFV teritorinių skyrių veiksmus, tais atvejais, kai asmenys pažeidžia teisės normas, reglamentuojančias valstybinį socialinį draudimą ir privalomąjį sveikatos draudimą, nustato Priverstinio poveikio taisyklės⁴⁴ (skolos išieškojimo būdai plačiau nagrinėjami 3.1. skyriuje).

Apibendrinant galima pastebėti, kad Valstybinio socialinio draudimo įstatyme naudojamos trys sąvokos laiku nesumokėtoms valstybinio socialinio draudimo įmokoms, delspinigiams, palūkanoms ir baudoms apibrėžti: skola, įsiskolinimas, mokesstinė nepriemoka. Skola susidaro mokesčio mokėtoju nesumokėjus konkretaus mokesčio iki įstatymų ar kitų teisės aktų nustatytos paskutinės dienos tam mokesčiui sumokėti. Skolininkas – asmuo, kuris nesumokėjo priskaičiuotų valstybinio socialinio draudimo ar privalomojo sveikatos draudimo įmokų, palūkanų, baudų ar delspinigių iki teisės aktų nustatyto sumokėjimo termino paskutinės dienos. Galima išskirti dvi skolos pasibaigimo atvejų grupes: 1) skola pasibaigia jos įvykdymu ir 2) skola baigiasi jos neįvykdžius.

1.3. Rizikos samprata, rizikos valdymas

Rizikos valdymas bet kurio ūkio subjekto veikloje leidžia nustatyti rizikingiausias sritis ir į jas sutelkus dėmesį priimti atitinkamus sprendimus prognozuojant ateitį. Rizikos valdymas yra subjektų veiksmai, apimantys procedūrų ir priemonių, skirtų nuostolio atsiradimo tikimybei ir (arba) įvykio metu atsiradusių nuostolių sumažinimui, numatymą ir įgyvendinimą.⁴⁵

Mokslinėje literatūroje išskiriamos įvairios rizikos formos – socialinė, ekonominė, psichologinė, ekonominė ir k.t. Literatūroje sutinkame daug įvairių rizikos sampratų, bet pirmine ir

⁴⁴ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas Dėl Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios. 2009, Nr. 11-436

⁴⁵ Čepinskis, J., Raškis, D. Draudimo veikla. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. – 2005, - ISBN: 9955120355

prigimtinė rizikos prasme yra laikomi pavojus ir grėsmė. Daugelis autorių savo darbuose teigia, jog vieno vieningo rizikos apibrėžimo pateikti negalima.

Terminas „rizika“ yra kilęs iš graikų kalbos žodžio *ridsikon*, *ridsa* – uola; italų kalba *risco* – pavojus, grėsmė; prancūziškai *risque* – grėsmė, rizikuoti. Tarptautinių žodžių žodynas žodį „rizika“ apibrėžia kaip: ryžimasi veikti, žinant, kad, yra tam tikra tikimybė nepasiekti tikslo, arba ryžimasi nepaisyti galimų neigiamų atsitiktinių aplinkybių padarinių; aplinkybes, kuriomis apsisprendimas imtis tam tikro veiksmo, priemonės arba jų nesiiimti (kai norint būti tikram dėl padarinių, reikėtų imtis) gali nepasiekti tikslo arba nepateisinti vilčių; nepasisekimo tikimybė.⁴⁶

Terminą „rizika“, taip pat galima sutikti ir civilinėje teisėje ypač atskirų rūšių sutartyse ar susitarimuose (pvz. išperkamosios nuomos (lizingo), rangos).⁴⁷ Darbo teisėje rizika neatsiejama nuo pavojingų darbo sąlygų, t. y. galimų pavojų, kenksmingų veiksmų, susijusių su darbo pobūdžiu, ir teisės aktuose nustatytų leistinų ribinių dydžių, kurių neviršijant darbo aplinka laikoma saugia ir nekenksminga, atitikimo.⁴⁸ Socialinė rizika - tikėtini įvykiai (dažniausiai tai pajamų praradimas dėl senatvės, nedarbo, ligos arba papildomos išlaidos vaikams auginti), nuo kurių padarinių yra numatytos socialinės apsaugos priemonės⁴⁹ Ekonomikoje rizika siejama su verslo rizika (angl. Business risk) – tai galimų nuostolių tikimybė arba pajamų praradimas, palyginti su verslo plane priimtu variantu, numatančiu racionalų išteklių panaudojimą.⁵⁰

Terminas „rizika“ turi dvi pagrindines reikšmes: 1) galimas pavojus, gresianti žala bei nelaimė; 2) veikimas, tikintis gero rezultato. Yra tiesioginis ryšys tarp rizikos ir galimo laimėjimo: kuo didesnė galimybė pasireikšti neigiamam įvykiui, tuo didesnė galima nauda, jei tai neatsitiks, tai skatina subjektus imtis veiklos, nors yra žinoma, jog tikslas gali būti ir nepasiektas. R. Bagdonienė taip pat skiria du požiūrius į riziką: 1) nepageidaujamo įvykio (nepasisekimo) tikimybė; 2) prarasta ar maksimaliai neišnaudota galimybė.⁵¹

Galima teigti, kad rizika – tai neigiami veiksniai, kurie pasireiškia organizuojant veiklą. Tai yra tikimybė, kad rezultatai bei lūkesčiai bus kitokie nei tikimasi. Kuo didesnis bus nukrypimas nuo planuotojo, tuo didesnė rizika. Jei laukiamas rezultatas yra užtikrintas ir tiksliai žinomas, vadinasi, jokios rizikos čia nėra. Anot G. Kancerevyčiaus, rizika turi du matmenis – kiekį (t.y. potencialaus nuostolio dydį) ir kokybę.⁵² Žemiau paveiksle pavaizduotos rizikos sąvokos reikšmės.

⁴⁶ Tarptautinių žodžių žodynas. – Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija. - 1985

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 70-3170

⁴⁹ Socialinės apsaugos terminų žodynas. <http://www.sec.lt/pages/zodynas/paaiskinimai/S3.html> [žiūrėta 2014-03-05]

⁵⁰ Martinkus B., Žilinskas V. Ekonomikos pagrindai: vadovėlis. – Kaunas: Technologija, 2001, - ISBN 9986-13-575-3

⁵¹ Bagdonienė R. Užsienio valiutos kurso rizikos valdymo tobulinimas Lietuvos įmonėse: daktaro disertacijos santrauka: socialiniai mokslai, ekonomika. – Vilnius, 2000, p. 35.

⁵² Kancerevyčius G. Finansai ir investicijos. – Kaunas: Smaltijos leidykla. – 2004, p.880. – ISBN 9955-551-40-2

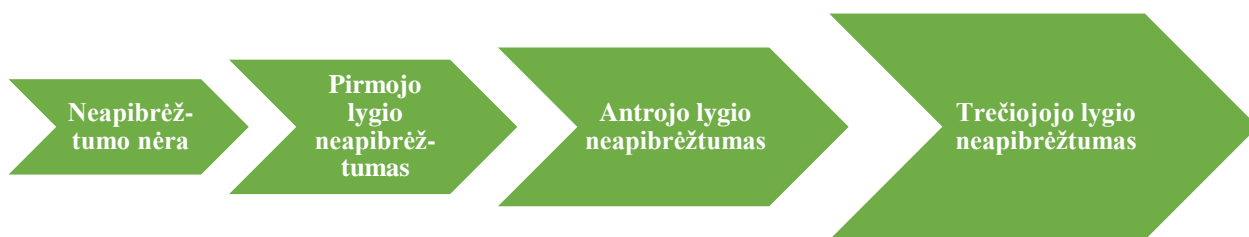

3 pav. Rizikos sąvokos reikšmės (pagal Stanford Encyclopedia of Philosophy)

Šaltinis: sudaryta pagal Buškevičiūtė E. Luškevičienė L, 2008

Kad ir koks būtų vartojamas rizikos apibrėžimas, svarbiausia yra neigiamų rezultatų atsiradimas dėl ateities neapibrėžtumo, o neigiami rezultatai atsiranda kaip vienos ar kelių priežasčių pasekmė. Su neapibrėžtumu riziką dar 1921 metais susiejo F. Knight. Jo teigimu, rizika yra neapibrėžtumas, kurį galime išmatuoti atsižvelgdami į vidinį objektų ar įvykių simetriją, homogeniškus statistinius duomenis, o neapibrėžtumą, kurio išmatuoti negalime, vadiname tiesiog netikrumu.⁵³ Pasak E. Buškevičiūtės ir L. Luškevičienės neapibrėžtumas – tai abejonės, netikrumas dėl ateities (susiję su žmogaus menku gebėjimu nuspėti ateitį, nes dalykus, laiko požiūriu esančius arčiau, suvokiame tiksliau nei tuos, kurie dar tik įvyks ateityje), dažnai žinios bei pasaulio pažinimas, kurie yra nepakankami. 4 pav. parodoma, kaip didėjant neapibrėžtumui didėja rizika.

⁵³ Knight, F.H.. Risk, Uncertainty and Profit. – New York: Century Press. – 1921, p.492

4 pav. Rizikos dydžio priklausomybė nuo neapibrėžtumo

Šaltinis: sudaryta pagal Buškevičiūtė E. Luškevičienė L, 2008

Esant pirmojo lygio neapibrėžtumui, tikėtini įvykio rezultatai bei šių rezultatų atsiradimo tikimybės yra žinomos ir žinomus dydžius įvertinti galime, esant trečiojo lygio neapibrėžtumui, nežinodami nei rezultatų, nei tų rezultatų atsiradimo tikimybės, nieko apie įvykį nustatyti negalime.⁵⁴

Tuo tarpu kiti mokslininkai neapibrėžtumą nuo rizikos kategoriškai atskiria, o pačią riziką sieja su įvykio tikimybe. Rizika apibūdinama, kaip potenciali praradimų tikimybė, taip pat yra nuomonių kad rizika tai prarasta ar neišnaudota galimybė.⁵⁵

Rizikos ir neapibrėžtumo sąvokos taip pat įtvirtintos VSDFV direktoriaus 2005-12-07 įsakymu Nr. V-476 patvirtintoje VSDFV administravimo įstaigų veiklos rizikos valdymo strategijoje: neapibrėžtumas – nesugebėjimas iš anksto numatyti ar žinoti tikslios būsimų įvykių tikimybės ar įvertinti jų poveikį. Rizika – galimybė, kad įvykis neigiamai paveiks Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigų tikslų pasiekimą.⁵⁶

Galima teigti jog šiuolaikiniame pasaulyje nėra veiklos, kurios neįtakotų įvairūs rizikos veiksniai. Svarbu nustatyti, kokie veiksniai įtakoja rizikos atsiradimą tiek verslo įmonėms, tiek valstybės įstaigoms, Lietuvos mokesčių administratoriai taip pat ne išimtis. Rizikos veiksnius galima išskirti į subjektyvius ir objektyvius veiksnius; specifinius ir rinkos veiksnius bei į išorinius ir vidinius. Galima teigti jog mokesčių surinkimą labiausiai įtakoja išoriniai ir vidiniai rizikos veiksniai. *Išoriniai veiksniai* - tai sąlygos, kurių įmonė paprastai negali pakeisti, tačiau privalo įvertinti, nes jos daro tam tikrą įtaką įmonės ekonominiams rodikliams. Valstybės politikos ir valdymo struktūros stabilumas teigiamai veikia tiek šalies, tiek kiekvienos įmonės ekonomikos plėtotę. Didelę reikšmę turi teisinė sistema, šalies įstatymai ir norminiai aktai reguliuoja ir reglamentuoja ekonominius santykius, daro įtaką įvairaus lygio sprendimams.⁵⁷ *Vidiniai veiksniai* – tai veiksniai kontroliuojami

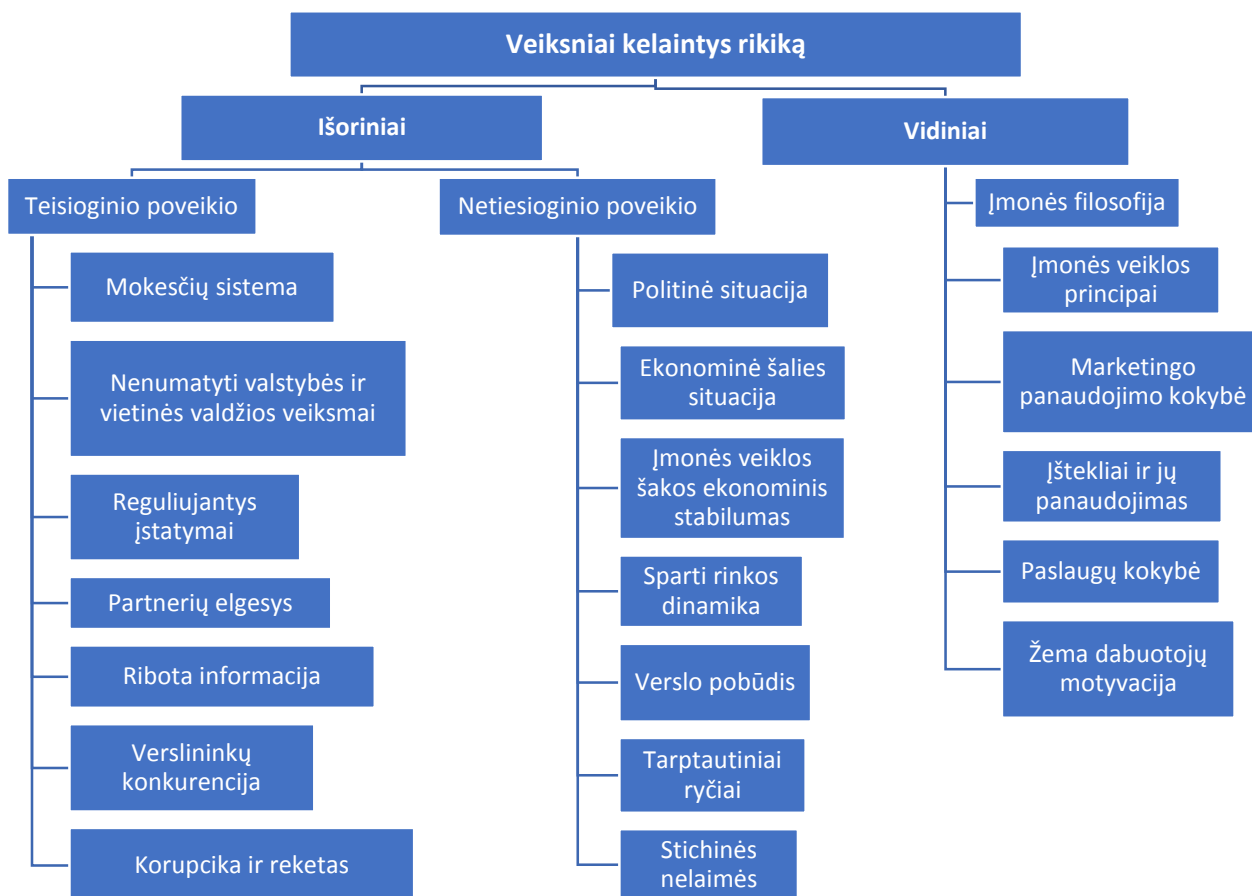
⁵⁴ Buškevičiūtė E. Luškevičienė L. Rizikos valdymas draudimo įmonėse. <http://archive.minfolit.lt/arch/16501/16612.pdf> [žiūrėta 2014-03-01]

⁵⁵ Sinamavičius A. Simanavičienė Ž. Turizmo rizikos specifiniai bruožai, 2012 <http://www.ecoman.ktu.lt/index.php/Ekv/article/download/2184/1694>, [žiūrėta 2014-03-01]

⁵⁶ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2005 m. gruodžio 7 d. įsakymu Nr. V-476 patvirtinta Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo veiklos rizikos valdymo strategija.

⁵⁷ Sakalas, A., Savanevičienė, A. Įmonių krizių vadyba. Kaunas: Technologija. – 2003, p. 17. – ISBN 9955-09-458-3

pačios įmonės, įmonė pati kuria veiklos strategiją, kontroliuoja išteklių panaudojimą, pasirenka veiklos bei veiklos organizavimo principus, kontroliuoja paslaugų kokybę.

5 pav. Rizikos veiksnių klasifikavimas

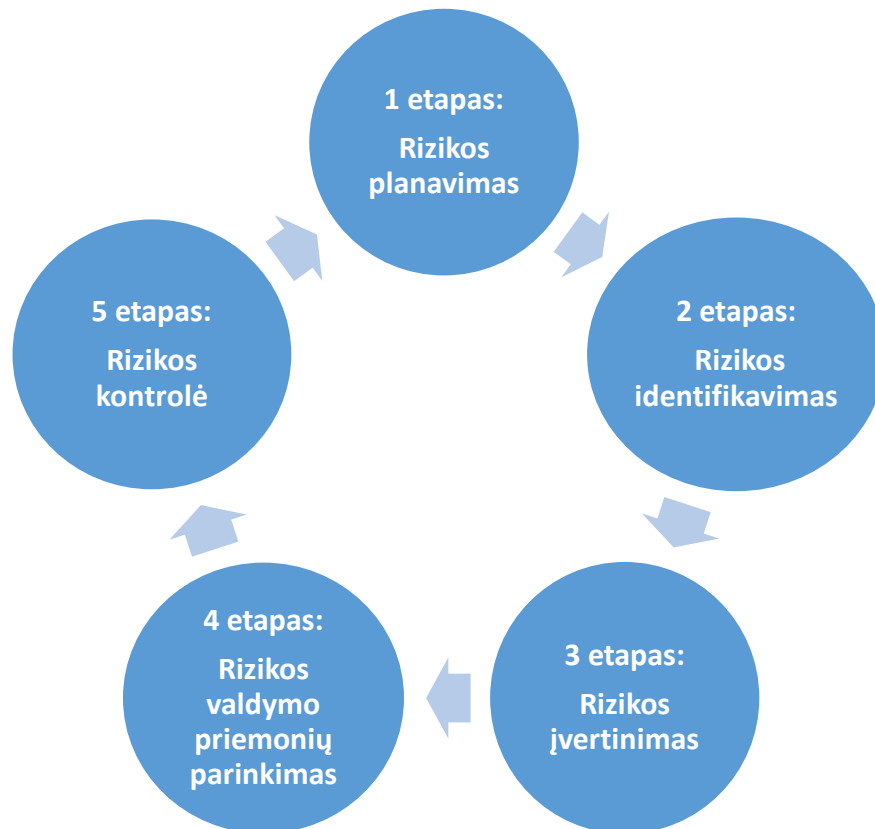
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus pagal A.Valackienę, 2006

Aukščiau pateiktame paveiksle pavaizduota rizikos veiksnių klasifikacija. Galima teigti, jog didžioji dalis paminėtų rizikos veiksnių gali daryti įtaką VSDF biudžeto deficitui bei nesumokėtų valstybinio socialinio draudimo įmokų dydžiui. Rizikos valdymo procese svarbu nustatyti didžiausią poveikį įmonės veiklai turinčius rizikos veiksnius, nustatyti jų galimą poveikį įmonės veiklai bei surasti rizikos mažinimo galimybes taip pat nustatyti rizikos veiksnių valdymo priemones.

Rizikų valdymas – tai ekonominės veiklos specifinė sfera, reikalaujanti gilių žinių ūkinės veiklos srityje, ūkinių sprendimų optimizavimo metodų, draudimo veiklos, psichologijos žinių ir daugelio kitų dalykų. Svarbiausias įmonės uždavinys šioje srityje – atrasti veiksmų variantus, užtikrinančius optimalų pateikto rizikų ir pajamų projekto suderinimą, atsižvelgiant į tai, kuo pelningesnis projektas, tuo didesnė jo realizavimo rizika⁵⁸.

⁵⁸ Власова Л. Управление рисками: интуитивный расчет – «Экономика и жизнь», № 42. – 2005, p.35.

Daugelio autorių nuomone rizikos valdymo procesą sudaro penki pagrindiniai etapai, kurie yra glaudžiai tarpusavyje susiję (6 pav.).

6 pav. **Rizikos valdymo etapai**

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus pagal aukščiau nagrinėtus autorius

E. Buškevičiūtė ir L. Luškevičienė pateikia rizikos proceso valdymo etapų turinį:

1. **Rizikos planavimas** - tai organizacijos pasirengimas rizikos valdymui, kurio metu yra nustatomos veiksmų sekos, asmenys yra atsakingi už tam tikras sritis, sudaromos sąlygos nuolatiniam išorinių ir vidinių duomenų, reikalingų rizikos valdymo procesui stebėti ir tobulinti, rinkimui.
2. **Rizikos identifikavimas** - pagal statistinę informaciją, praeities duomenis, praktines žinias sudaromas grėsmių sąrašas. Tokiu būdu grėsmės gali būti sugrupuotos į grupes, priklausomai nuo to, kokias grupių veiklos sritis grėsmės veikia ir kokių gali turėti didžiausių neigiamų pasekmių. Šie sąrašai turi būti nuolat peržiūrimi ir papildomi. Svarbu, kad nustačius problemas būtų galima pereiti prie konkrečių veiksmų.
3. **Rizikos įvertinimas** - tai tikimybės nustatymas, kad konkreti grėsmė gali paveikti konkrečias veiklos sritis ir sukelti nepageidaujamus padarinius. Rizikos įvertinimas gali būti kokybinis – rizika vertinama ne skaičiais ar procentais, bet tik sąvokomis (maža, vidutinė, didelė) ir dėl to tikslių rezultatų nėra pasiekama ir kiekybinis – sudėtingas metodas, kuriuo

gaunami tikslūs duomenys apie galimas rizikas. Pastarasis metodas gerokai efektyvesnis nei pirmasis, rizika tampa visiškai valdoma, galima tiksliai ir greitai prognozuoti jos poveikį, įvertinti tai finansiškai ir pasirinkti geriausią rizikos valdymo būdą.

- 4. Rizikos valdymo priemonių parinkimas** - tai toleruotinių ir netoleruotinių rizikų atrinkimas bei būdų ir priemonių, užtikrinančių efektyvų apsaugojimą nuo jų, parinkimas. Svarbu, kad rizikos valdymo priemonės kaštai būtų mažesni nei pačios rizikos sukelti nuostoliai, taip pat svarbu, kad ji būtų patikima ir nesukeltų kitos, nevaldomos rizikos.
- 5. Rizikos Kontrolė** - dažniausiai realūs procesai skiriasi nuo numatytų bei reglamentuotų ir svarbu atlikti atitinkamus koregavimus prieš kitą ciklą, kad atsiradę nukrypimai neiškraipytų valdymo proceso.

Nors privačiame sektoriuje rizikos valdymo sistemos žinomos jau seniai, Lietuvoje, viešajame sektoriuje rizikos valdymas gana naujas reiškinys, taip pat šis reiškinys naujas ir Lietuvos mokesčių administratorių (VSDFV, VMI, Lietuvos muitinė) tarpe. Valstybinėje mokesčių inspekcijoje prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos rizikos valdymo sistema įdiegta 2007 metais.⁵⁹ Rizikos valdymo sistemos tikslas – padėti identifikuoti rizikas, jas vertinti bei reaguoti, siekiant sumažinti ar panaikinti jų neigiamą poveikį. 2013 liepos 17 d. Finansų ministro Rimanto Šadžiaus įsakymu sudaryta darbo grupė aiškinosi mokesčių nesurinkimo priežastis ir Valstybinės mokesčių inspekcijos administravimo veiklos efektyvumą. Pagrindine priežastimi įvardytos rimtos mokesčių administravimo spragos, o būtent darbo grupė nustatė jog didžiausia problema VMI rizikos valdymo modulyje ir jo administravime. Deja, esama rizikos vertinimo sistema negali laiku nustatyti PVM nesurinkimo priežasčių ir operatyviai jas šalinti.⁶⁰ Lietuvos Respublikos muitinėje taip pat veikia rizikos įvertinimo kontrolės sistema, kurios tikslas – nuosekliai ir kompleksiškai šalinant pažeidimų atsiradimo priežastis, racionaliai naudojant finansinius, materialinius ir žmogiškuosius resursus, užkirsti kelią muitų teisės aktų pažeidimams, ypač kontrabandai, užtikrinti muitų teisės aktų vykdymą bei prekybos saugumą, supaprastinant tarptautinės prekybos procedūras, maksimaliai sumažinus tikrinimų skaičių.⁶¹ Tuo tarpu Lenkijos socialinio draudimo įstaigoje (ZUS – Zakład Ubezpieczeń Społecznych) rizikos valdymo sistema įdiegta tik 2012⁶². ZUS teigia, jog rizikos valdymas yra svarbus klausimas visiems viešojo finansų sektoriaus subjektams. Rizikos valdymo sistema yra įrankis optimizuojantis procesus, sprendimas žiūrintis į ateitį, suprojektuota tokiu būdu, kad būtų

⁵⁹ VMI: Nuo prievaizdo iki patarėjo.

http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Konferencija_%C5%AAM_prie%C5%BEi%C5%ABros_tobulinimas_2.ppt [žiūrėta 2014-03-05]

⁶⁰ Biudžeto pajamos nesurenkamos dėl mokesčių administravimo spragų, 2013.

http://www.finmin.lt/web/finmin/pranesimai_spaudai?erp_item=naujiena_002047 [žiūrėta 2014-03-05]

⁶¹ Rizikos valdymas, 2013. <http://www.cust.lt/web/guest/verslui/apribojimai/rizikosvaldymas>

⁶² Wdrażanie zarządzania ryzykiem w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych, 2012.

http://www.zus.pl/warsztaty/pliki/Warsztaty_4_Prezentacja_2.ppt [žiūrėta 2014-03-10]

galima indentifikuoti ir valdyti potencialius neigiamus įvykius, kurie gali įtakoti organizacijos tikslus ir siekius. Rizikos valdymo sistema maksimalizuoja galimybes ir minimalizuoja grėsmes.⁶³

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyboje taip pat veikia veiklos rizikos valdymo sistema. Veiklos rizikos valdymo sistemos tikslas – nustatyti, vertinti, valdyti ir stebėti veiklos rizikos veiksniai, galinčius turėti įtaką Fondo administravimo įstaigų veiklos tikslų pasiekimui. Sistemos uždaviniai užtikrinti: VSDFV administravimo įstaigų veiklos rizikos valdymo strategijos įgyvendinimą, laiku nustatyti veiklos rizikos veiksniai, užkertant kelią galimiems pažeidimams, užtikrinant nuoseklų ir kompleksinę galimų pažeidimų atsiradimo priežasčių šalinimą, siekiant apsaugoti VSDFV interesus, reglamentuoti Fondo administravimo įstaigų veiklos rizikos veiksniai valdymo procesą, nustatyti VSDFV administravimo įstaigų veiklos rizikos veiksniai valdymo sistemos struktūrą, taip pat darbuotojų funkcijas ir atsakomybę rizikos veiksniai valdymo procese.⁶⁴ VSDFV taip pat įdiegta pažangi Valdymo informacinė sistema, kurioje yra Rizikos valdymo modulis.⁶⁵

Apibendrinant, galime pastebėti, jog šalia termino „rizika“ yra terminas „neapibrėžtumas“. Iš daugumos paminėtų „rizikos“ apibrėžimų matyti, kad dauguma autorių riziką apibūdina, kaip neigiamus įvykius, kurie gali įtakoti neigiamų praradimų galimybę. VSDFV administravimo įstaigų veiklos rizikos valdymo strategijoje rizika apibrėžta, kaip galimybė, kad įvykis neigiamai paveiks Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigų tikslų pasiekimą, o tai reiškia, kad gali paveikti skolos VSDF biudžetui didėjimą. Rizikos valdymo sistemas įsodieję visi Lietuvos mokesčių administratoriai.

1.3.1. Rizikos veiksniai įtakojantys VSDF biudžeto pajamas bei skolos biudžetui dydį

Analizuojant mokslininkų darbus apie rizikos veiksniai, kurie gali įtakoti valstybinio socialinio draudimo pajamas, pastebėta, jog dauguma autorių išskiria ekonominius rizikos veiksniai, kaip didžiausią įtaką turinčius VSDF biudžeto surinkimui veiksniai. E. Buškevičiūtė išskiria 4 svarbiausias priežastis sąlygojančias valstybinio socialinio draudimo finansinę situaciją: 1) ekonominiai veiksniai, 2) pasitraukimas iš socialinio draudimo sistemos, 3) nepakankama išlaidų indeksacija, 4) demografinis spaudimas.⁶⁶ Pasak V. Meidūno ir P. Puzinausko, draudėjų įmokos priklauso nuo šių rodiklių: 1) dirbančių pagal darbo sutartis asmenų skaičiaus, 2) vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio, 3) draudimo įmokų tarifo procentais 3) draudėjų įsiskolinimas biudžetui metų

⁶³ Cykl warsztatów Zarządzanie przez cele w administracji publicznej - dobre praktyki 2012/2013. <http://www.zus.pl/warsztaty/> [žiūrėta 2014-03-05]

⁶⁴ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2009 m. kovo 19 d. įsakymu Nr. V-113 patvirtinta Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo veiklos rizikos valdymo metodika.

⁶⁵ Valdymo informacinė sistema planuojant ir kontroliuojant Sodros biudžetą, 2011.

<http://www.oracle.com/oms/oracleday/od11-bi-valdymo-inform-sistema-1369884.pdf> [žiūrėta 2014-03-10]

⁶⁶ Buškevičiūtė E. Mokesčių sistema. – Kaunas: KTU leidykla „Technologija“. – 2007, p. 125. – ISBN 9955-09-815-5

pabaigai ir pradžiai.⁶⁷ A. Bartkus kalbėdamas apie rizikos veiksnius galinčius įtakoti valstybinio socialinio draudimo pajamas išskiria 1) apdraustųjų skaičius, 2) šešėlinės ekonomikos dydis, 3) darbo užmokesčio dydis, 4) nedarbo lygis, 5) migracija.⁶⁸ K. Levišauskaitė, G. Ruškys pastebi, jog VSDF biudžeto įmokas įtakoja šalies bendras vidaus produktas, nedarbo lygis, gyventojų užimtumas, draudėjų ir apdraustųjų skaičius.⁶⁹

Analizuojant mokslininkų išskirtus veiksnius, kurie gali įtakoti valstybinio socialinio draudimo pajamas, veiksnius galima sugrupuoti į tris grupes:

- Ekonominiai
- Politiniai, teisiniai
- Socialiniai

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos strateginiame veiklos plane pateikiami veiksniai, kurie gali daryti įtaką ne tik VSDFV darbui, bet ir veiklos kryptims:⁷⁰

Išorės aplinkos veiksniai:

- Politiniai veiksniai
- Ekonominiai veiksniai
- Socialiniai veiksniai
- Technologiniai veiksniai

Vidaus aplinkos veiksniai:

- Teisinė bazė
- Organizacinė struktūra
- Žmogiškieji ištekliai
- Planavimo Sistema
- Finansiniai ištekliai
- Apskaitos tinkamumas
- Ryšių Sistema
- Vidaus kontrolės sistema

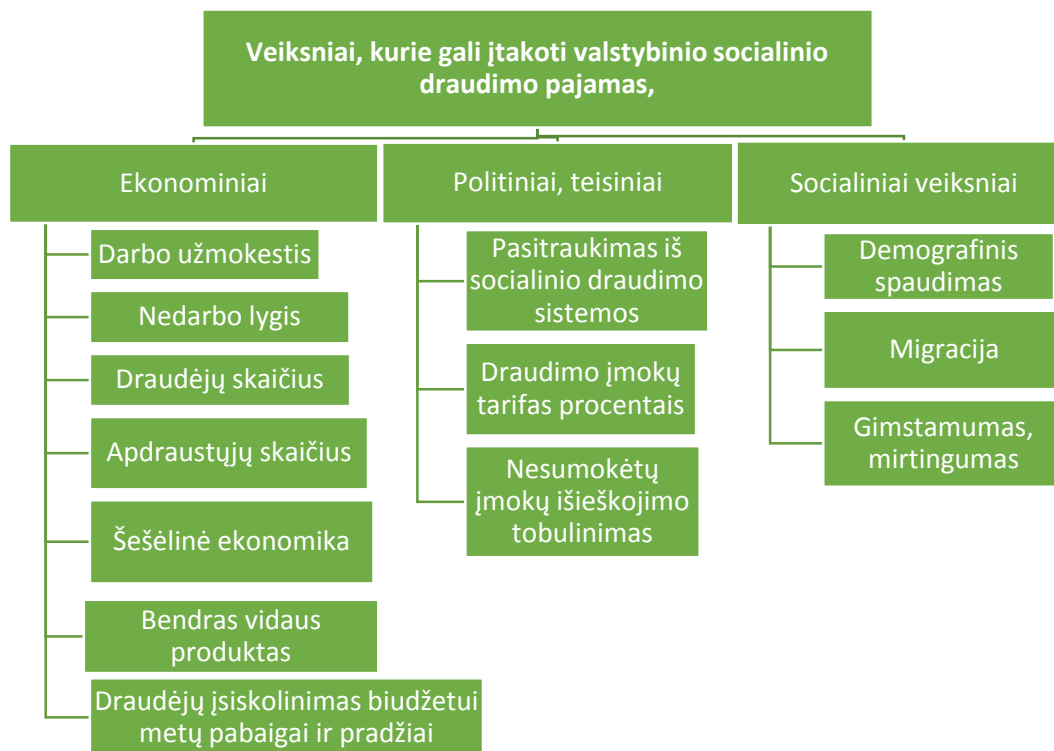
Pagal aukščiau pateiktas mokslininkų nuomones bei minėtus dokumentus, žemiau paveiksle pavaizduoti sugrupuoti veiksniai, kurie gali įtakoti valstybinio socialinio draudimo pajamas bei nesumokėtų valstybinio socialinio draudimo įmokų.

⁶⁷ Buckiūnienė O., Meidūnas V., Puzinauskas P. Lietuvos finansų sistema. – Vilnius: Teisinės informacijos centras. – 2003, p 141.- ISBN 9955-557-26-5

⁶⁸ Bartkus, A. Makroekonominių veiksnių poveikis Lietuvos senatvės pensijų sistemai. Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai. – 2008 p. 135 – 153.

⁶⁹ Levišauskaitė, K., Rūškys, G. Valstybės finansai. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. - 2003

⁷⁰ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2009-2011 strateginis veiklos planas <http://www.sodra.lt/get.php?f.21025> [žiūrėta 2014-03-09]

7 pav. **Veiksniai įtakoiantys VSDF biudžeto pajamas bei skolos biudžetui dydį**

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus pagal aukščiau nagrinėtus autorius bei dokumentus

Ekonominiai veiksniai. VSDFV administravimo įstaigų vykdoma veikla yra veikiama šalies makroekonominės aplinkos pokyčių.⁷¹ Svarbūs ekonominę vystymąsi apibūdinantys rodikliai yra užimtumo ir nedarbo bei darbo užmokesčio pokyčiai. Šalies ekonominiai procesai lemia ir vidutinio mėnesio bruto darbo užmokesčio pokyčius. VSDF biudžeto pajamos labiausiai priklauso nuo darbo rinkos ir užimtumo srityje vykstančių pokyčių. Šalies ūkio augimo tempas tiesiogiai įtakoja VSDF biudžeto balansą. valstybinio socialinio draudimo fondo įmokoms teigiamą įtaką turi besiplėtojantis verslas bei kuriamos darbo vietos.

Politiniai veiksniai. VSDFV yra patikėta organizuoti valstybinį socialinį draudimą, vykdyti operatyvų Valstybinio socialinio draudimo fondo (toliau vadinama – Fondas) lėšų tvarkymą ir apskaitą. Nemažiau svarbus uždavinys – užtikrinti priskaičiuotų socialinio draudimo įmokų sumų, baudų, delspinigių surinkimą ir išieškojimą. VSDFV ilgalaikės veiklos prioritetai nustatomi atsižvelgiant į pagrindinius socialinio draudimo politikos gaires apibrėžiančius ilgalaikės trukmės strateginio planavimo dokumentus (Valstybės ilgalaikę raidos strategiją, Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 m. ilgalaikę strategiją). VSDFV veiklos sritis yra plati, todėl šalyje vykstantys politiniai procesai gali turėti įtakos ne tik jos darbui, bet ir veiklos kryptims. Politiniai pokyčiai

⁷¹ Ten pat.

(politinių jėgų persigrupavimas, nepagrįstų sprendimų priėmimas ir pan.) gali sąlygoti naujų neįvertintų priemonių atsiradimą, turėti įtakos įgyvendinamų priemonių tęstinumui ir tokiu būdu paveikti valstybinio socialinio draudimo sistemos stabilumą ir funkcionavimą. Politiniai procesai šalyje gali sąlygoti didelę valstybinį socialinį draudimą reglamentuojančių teisės aktų kaitą. Kaip teigia J. Norkūnienė, įstojimas į Europos Sąjungą turėjo įtakos VSDFV administravimo įstaigų veiklai. Narystė Europos Sąjungoje įpareigojo Lietuvos Respubliką taikyti valstybinį socialinį draudimą reglamentuojančius Europos Sąjungos teisės aktus.⁷²

Socialiniai veiksniai. Valstybinio socialinio draudimo įmokų ir išmokų struktūrą veikia ne tik šalyje vykstantys politiniai ir ekonominiai, bet ir socialiniai bei demografiniai pokyčiai. Dar vienas Lietuvos demografinės padėties bruožas – gyventojų mažėjimas. D. Bernoto, A. Guogio teigimu, visose Baltijos šalyse pastebima gyventojų skaičiaus mažėjimo tendencija, pasireiškianti atkūrus nepriklausomybę.⁷³ Jį sąlygoja mažas gimstamumas, didelis mirtingumas, emigracija. Vienas pagrindinių demografinės būklės pokyčius apibūdinančių rodiklių yra vyresnio amžiaus žmonių dalis visuomenėje. Šiuo metu vyresnio amžiaus žmonių dalis šalyje didėja.

Apibendrinant galima teigti, jog yra eilė veiksnių darančių arba galinčių daryti įtaką VSDF biudžetui bei skolos biudžetui didėjimui. Visi paminėti veiksniai gali daryti įtaką VSDF biudžetui, tačiau didžiausią įtaką darančius veiksnius galime sugrupuoti į ekonominius, politinius bei socialinius. Darbo autoriaus nuomone didžiausią įtaką skolos VSDF biudžeto dinamikai turi ekonominiai veiksniai.

⁷² Norkūnienė, J. Valstybinio socialinio draudimo problemos ir sprendimo būdai. Paslaugų verslo plėtros problemos integravimosi į Europą procese: konferencijos pranešimų medžiaga. – Vilnius, 2004

⁷³ Bernotas, D., Guogis, A. Globalizacija, socialinė apsauga ir Baltijos šalys. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. – 2006, - ISBN 9955-19-039-6

2 METODOLOGINĖ TIRIAMOJO DARBO DALIS

R. Tidikio teigimu teisingai panaudoti metodai lemia ne tik tyrimo kryptingumą, techniką, bet tyrimo proceso veiksmingumą. Kaip kiekviena veikla, taip ir mokslinė remiasi tam tikrais metodais. Nuo teisingo metodo pasirinkimo priklauso gaunamų rezultatų vertė.⁷⁴ Nagrinėjant tą patį reiškinį ar faktą, bet skirtingais metodais galima gauti ne tik skirtingus, bet ir prieštarigus rezultatus. Pasak K. Kardelio, sėkmingam teoriniam darbo pagrindimui būtina teisingai pasirinkti ir panaudoti metodus, kurie nulems ne tik tyrimo kryptingumą, techniką, bet ir tyrimo proceso veiksmingumą. Derinant skirtingus vieno tyrimo metodus galima sujungti jų privalumus ir kontroliuoti trūkumus. Visi empiriniai tyrimai yra susiję su kiekybe ir kokybe.⁷⁵

Pirmoje šio darbo dalyje buvo atlikta Lietuvos ir užsienio autorių mokslinės literatūros analizė, nagrinėjami socialinės politikos Lietuvoje, valstybinio socialinio draudimo, valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos struktūros, valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto teoriniai aspektai, teoriškai apibrėžta rizikos samprata bei priverstiniai skolų išieškojimo būdai. Pasitelkus *apibendrinimo metodą* buvo apibendrinta analizuota literatūra bei kiti naudoti šaltiniai. Šis metodas taip pat bus naudojamas tyrimo metu gautiems empiriniams duomenims apibendrinti. Šis metodas moksliniame darbe ypač svarbus, kai nagrinėjamu klausimu apibendrinama naudota literatūra, gauti empiriniai tyrimo duomenys, kai pabaigoje daromos galutinės išvados, formuluojami pagrindiniai viso pravesto darbo ir tyrimo teiginiai.⁷⁶

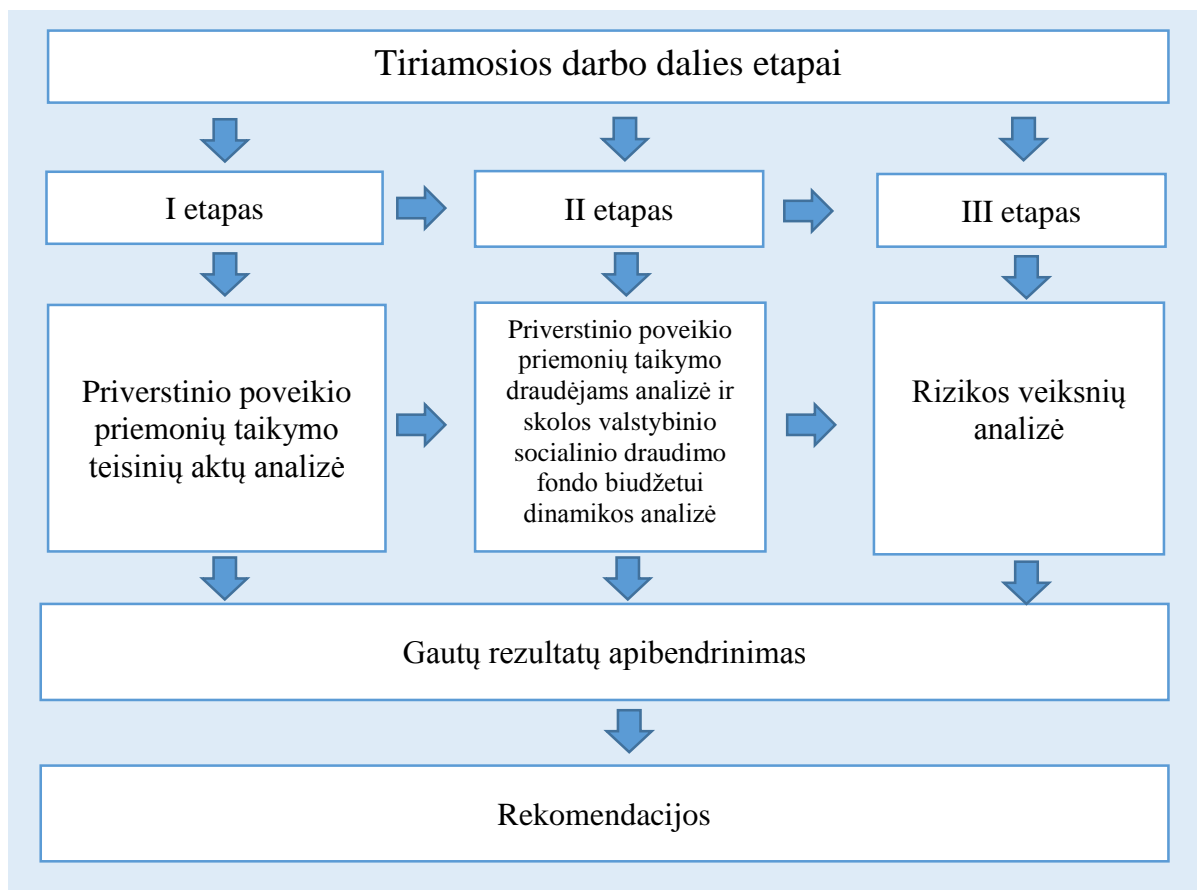
Šio baigiamojo magistro darbo tiriamoji dalis susideda iš trijų dalių, tai yra nagrinėjama:

- 1) Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritorinių skyrių taikomų priverstinio poveikio priemonės, jų teisinis reglamentavimas, teisės aktų kaita;
- 2) Atlikta priverstinio poveikio priemonių taikymo draudėjams analizė ir skolos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetui dinamika 2007 – 2013 metų laikotarpiu;
- 3) Analizuojama VSDFV veiklos rizikos valdymo sistema, apibrėžti rizikos veiksniai įtakoiantys skolų išieškojimo efektyvumą bei nesumokėtų valstybinio socialinio draudimo įmokų dydį.

⁷⁴ Tidikis, R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. - Vilnius: Lietuvos Teisės universiteto leidybos centras, 2003.- ISBN 9955563265

⁷⁵ Kardelis, K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: (edukologija ir kiti socialiniai mokslai). - Šiauliai: Lucilijus, 2007

⁷⁶ Tidikis, R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. - Vilnius: Lietuvos Teisės universiteto leidybos centras, 2003.- ISBN 9955563265

8 pav. **Tiriamosios darbo dalies etapai**

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Pirmo ir trečio empirinio tyrimo etapais atliekama VSDFV teritorinių skyrių taikomų priverstinio poveikio priemonių teisinė analizė bei rizikos valdymo sistemos analizė naudojant *teisinių dokumentų analizės metodą*. Kaip teigia R. Tidikis, dokumentų analizės metodas tai – pirminių duomenų rinkimas, kai dokumentai naudojami kaip pagrindiniai informacijos šaltiniai. Teisinių dokumentų sąvoka plati, tai teismo sprendimai ir kiekvienas įstatymas, teisinės praktikos aktas ir notarinis aktas, ir mokslinės publikacijos, ir juridinė kronika žurnaluose, ir pasisakymai teismuose ir kt.⁷⁷ Naudojant šį metodą bus identifikuoti VSDFV teritorinių skyrių taikomos priverstinio poveikio priemonės, skolų išieškojimo užtikrinimo būdai, kiti VSDFV teritorinių skyrių naudojami skolų VSDF biudžetui išieškojimo metodai. Išanalizuota VSDFV rizikos valdymo sistema, bei VSDFV patvirtinti rizikos veiksniai galintys įtakoti priverstinio poveikio priemonių efektyvumą bei skolos VSDF biudžetui dydį. Šioje tyrimo dalyje taip pat bus panaudotas *Lyginamasis istorinis metodas*. Pagal R. Tidikį šiuo metodu išaiškinama, kas yra bendra ir ypatinga istoriniuose reiškiniuose, gretinant vieną ar įvairius reiškinius skirtingose istorinio vystymosi pakopose.⁷⁸ Šiuo metodu galima analizuoti įvykusius pasikeitimus, nustatyti vystymosi tendencijas. Naudojantis

⁷⁷ Ten pat

⁷⁸ Ten pat

lyginamuoju istoriniu metodu bus analizuojami teisės aktų reglamentuojančių skolų VSDF biudžetui išieškojimą pasikeitimai, jų įtaka priverstinio poveikio priemonių taikymui bei rizikos valdymui.

Tiriamąjį darbo metu, siekiant papildyti kitais metodais gautus duomenis ir nustatyti, kokias kitas skolų išieškojimo ir įsiskolinimo mažinimo priemones naudoja VSDFV teritorinių skyrių specialistai bei nustatyti rizikos veiksnius, kurie įtakoja skolų išieškojimo efektyvumą bei nesumokėtų valstybinio socialinio draudimo įmokų dydį bus panaudotas *ekspertų vertinimo metodas*. Su pasirinktais ekspertais bus vykdomas pusiau *standartizuotas interviu*. Interviu, kaip kokybinių duomenų rinkimo metodo, taikymas grindžiamas prielaida, prasminga žinoti informantų požiūrius, vertinimus ir nuomones.⁷⁹ Pusiau standartizuoto interviu procedūra ir klausimai standartizuojami tik iš dalies. Ši rūšis patogi tuo, kad griežtai neformalizuojamas pašnekesys ir tarp klausėjo su respondentu būna laisvesnė atmosfera.⁸⁰ Šiuo metodu tyrėjas veda respondentą prie suformuotų klausimų, bet ne prie suformuotos nuomonės, kuo trumpesni klausimai ir ilgesni respondentų atsakymai – tuo tyrimui geriau.⁸¹ Tokio interviu privalumas, jog respondantai laisviau gali reikšti savo nuomonę aptariamais klausimais. Interviu metodu bus apklausta 10 – 12 respondentų, įmokų išieškojimo skyriaus specialistų, profesionalų (ekspertų). Tidikio teigimu, ekspertinei grupei sudaryti pakanka 6 – 10 asmenų. Ekspertų vertinimo metodas yra palyginti paprastas, dažniausiai jo duomenys kokybinio pobūdžio. *Ekspertų vertinimo metodas* – specialiai parinktos grupės žmonių, kurie išmano tam tikrą sritį, specifinės rūšies apklausa.

Antrame empirinio tyrimo dalyje atlikta VSDFV 2007 – 2013 m. statistinių duomenų analizė naudojant *statistinių duomenų analizės metodą*. Šis metodas tai empirinių sociologinių tyrimų analizė, kurios metu turiningo samprotavimo ir matematinių statistinių metodų pagrindu, remiantis pirmine informacija, atskleidžiami tyrimo kintamųjų ryšiai.⁸² Šiuo tyrimo etapu bus surinkti statistiniai duomenys apie VSDFV teritorinių skyrių taikomų priverstinio poveikio priemonių skaičių, išieškomo įsiskolinimo VSDF biudžetui dydį bei išieškotas sumas aukščiau paminėtu laikotarpiu, įsiskolinimo dydžio dinamiką pasirinktu laikotarpiu. Tyrimui naudojami antriniai (finansinių ataskaitų ir statistiniai) duomenys. Statistinių duomenų apdorojimui bei analizei bus naudojamas *MS Excel 2010* programa. Analizuojant kiekybinius rodiklius darbe bus naudojami *matematinės statistikos metodai*. Statistinės informacijos analizėje svarbią vietą užima išvestiniai apibendrinamieji rodikliai – *santykiniai dydžiai ir vidurkiai*. Naudojant *palyginimo metodą*, bus siekiama palyginti skirtingų metų duomenis. *Palyginimas* - dažniausiai taikomas analizės būdas, juo pradama analizė. Taikomos įvairios palyginimo formos: palyginama su planu, su praėjusiu laikotarpiu, su vidutiniais

⁷⁹ Bitinas B., Rupšienė L., Žydzūnaitė V. *Kokybinių tyrimų metodologija*. 2008 Klaipėda ISBN 978-9986-31-267-3

⁸⁰ Tidikis, R. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. - Vilnius: Lietuvos Teisės universiteto leidybos centras, 2003.- ISBN 9955563265

⁸¹ Квале С. *Исследовательское интервью*. - Москва; Смысл, 2003

⁸² Tidikis, R. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. - Vilnius: Lietuvos Teisės universiteto leidybos centras, 2003.- ISBN 9955563265

dydžiais, su geriausiais rezultatais. Įvairios palyginimo formos padeda atskleisti rezervus veiklai gerinti.⁸³

Tyrimas baigiamas suformuluojant išvadas, pateikiant apibendrinimus bei pasiūlymus. *Apibendrinimo metodas* nusako bendruosius teiginius, dėsningumus, principus. Jie išvedami induktyviai (remiantis empirinio patyrimo ar tyrimo duomenimis) arba deduktyviai (pagal taisykles).

⁸³ Gronskas, V. Ekonominė analizė. – Kaunas: Technologija. – 2005, - ISBN:9955098708

3. VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO FONDO TAIKOMŲ PRIVERSTINIO POVEIKIO PRIEMONIŲ IR RIZIKOS VALDYMO ANALIZĖ

3.1. Skolos VSDF biudžetui priverstinis išieškojimas (teisinė analizė)

Šiame skyriuje analizuojami teisės aktai reglamentuojantys priverstinio poveikio priemones bei atliekama praktinė šių teisės normų taikymo analizė.

Žemiau lentelėje pateikiami pagrindiniai teisės aktai, kuriais VSDFV vadovaujasi vykdydama socialinio draudimo įmokų, delspinigių, palūkanų ir baudų priverstinį išieškojimą.

1 lentelė. Pagrindiniai teisės aktai reglamentuojantys skolų VSDF biudžetui išieškojimą

Metai	Teisės aktas	Skelbta
1991	Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas	Žin., 1991, Nr. 17-447
2006	Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas	Žin., 2004, Nr. 63-2243
2005	LRV nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo	Žin., 2005, Nr. 75-2725
2009	VSDFV Direktorius įsakymas Dėl Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių patvirtinimo	Žin., 2009, Nr. 11-436
2001	Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas	Žin., 2001, Nr. 31-1010
2012	Lietuvos Respublikos Fizinų asmenų bankroto įstatymas	Žin., 2012, Nr. 57-2823
2001	Lietuvos Respublikos Įmonių restruktūrizavimo įstatymas	Žin., 2001, Nr. 31-1012
2000	Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas	Žin., 2000, Nr. 74-2262
2002	Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas	Žin., 2002, Nr. 36-1340
1985	Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas (188. ⁶ str.)	Žin., 1985, Nr. 1-1
2000	Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas (219 str.)	Žin., 2000, Nr. 89-2741
2006	Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas dėl Draudėjų skolų Valstybinio socialinio draudimo fondui pripažinimo beviltiškomis ir jų nurašymo taisyklių patvirtinimo	Žin., 2006, Nr. 84-3326

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus

Skolininkas – asmuo, kuris nesumokėjo priskaičiuotų valstybinio socialinio draudimo ar privalomojo sveikatos draudimo įmokų, palūkanų, baudų ar delspinigių iki teisės aktų nustatyto sumokėjimo termino paskutinės dienos.⁸⁴

⁸⁴ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas Dėl Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2009 m sausio 21 d. įsakymo Nr. V-32 "Dėl Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių patvirtinimo" pakeitimo // Valstybės žinios. 2013, Nr. 78-3961, 2 p.

3.1.1. Atsakomybė už ne laiku ir neteisingą socialinio draudimo įmokų mokėjimą

Valstybinio socialinio draudimo įstatymas apibrėžia atsakomybę už ne laiku ir neteisingą socialinio draudimo įmokų mokėjimą.⁸⁵ Už pavėluotai į Fondą pervestas socialinio draudimo įmokas skaičiuojami *delspinigiai*. Delspinigiai pradedami skaičiuoti nuo kitos dienos po to, kai socialinio draudimo įmokos turėjo būti sumokėtos, ir baigiami skaičiuoti socialinio draudimo įmokų sumokėjimo dieną įskaitytinai. Delspinigiai negali būti skaičiuojami ilgiau kaip 180 dienų nuo teisės priverstinai išieškoti socialinio draudimo įmokas atsiradimo dienos. Delspinigių dydį ir jo apskaičiavimo tvarką nustato finansų ministras. Nuo 2014 m. sausio 1 dienos 2014 metų pirmajam ketvirčiui delspinigių už nesumokėtą arba pavėluotai sumokėtą mokesčių dydis – 0,03 procento už kiekvieną pavėluotą dieną.⁸⁶ Jei patikrinimo metu nustatoma, kad socialinio draudimo įmokos neteisėtai sumažintos, priskaičiuojama trūkstama socialinio draudimo įmokų suma ir skiriama 50 procentų šios sumos dydžio *bauda* (šią baudą skiria VMI prie LR FM)⁸⁷. Šiuo atveju delspinigiai, numatyti šio straipsnio 1 dalyje, neskaičiuojami. Jeigu draudėjas pastebėjo, kad priskaičiavo per mažas socialinio draudimo įmokas, bet iki datos, nurodytos pavedime patikrinti draudėją (jei pavedimo nėra, – iki tikrinimo pradžios), klaidas savanoriškai ištaisė, sumokėjo trūkstamą socialinio draudimo įmokų sumą, pristatė patikslintas ataskaitas ir informavo apie apdraustųjų asmenų draudžiamąsias pajamas, bauda už padarytą pažeidimą neskiriama. Šiuo atveju skaičiuojami delspinigiai. Pažymėtina, jog iki 2008-01-01, už neteisėtai sumažintas įmokas buvo skiriama dviguba šios sumos dydžio bauda⁸⁸, galima teigti jog atsakomybė už neteisėtai sumažintas įmokas sumažėjo keturis kartus.

3.1.2. Socialinio draudimo įmokų, delspinigių, palūkanų ir baudų priverstinis išieškojimas

Teisė priverstinai išieškoti socialinio draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas atsiranda nuo kitos dienos, kurią socialinio draudimo įmokos, delspinigiai, palūkanos ir baudos turėjo būti sumokėti. Socialinio draudimo įmokos, delspinigiai, palūkanos ir baudos priverstinai išieškoti pradedami praėjus 5 dienoms nuo šios teisės atsiradimo.⁸⁹ Sąlyga, jog priverstinio išieškojimo

⁸⁵ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 17-447, 16 str.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos Finansų ministro įsakymas Dėl delspinigių dydžio nustatymo 2014 m. pirmajam ketvirčiui // Valstybės žinios. 2013, Nr. 130-6684

⁸⁷ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 17-447, 32 str.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 16, 17, 21, 29, 31, 36, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 138-5651, 11 str.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios. 2005, Nr. 75-2725, 113 p.

veiksmai pradami praėjus 5 dienoms nuo šios teisės atsiradimo įsigaliojo 2009 m. kovo 29 d.⁹⁰, iki šios datos VSDFV teritorinių skyrių specialistai priverstinio išieškojimo veiksmus turėjo teisę vykdyti jau kitą dieną po šios teisės atsiradimo, pvz., jei draudėjas už mėnesį priskaičiuotas įmokas privalėjo sumokėti iki kito mėnesio 15 d., tai jau 16 d. buvo teisė draudėjo atžvilgiu atlikti priverstinio išieškojimo veiksmus, pagal dabar galiojančią tvarką ši teisė atsiranda tik 21 mėnesio dieną, tai mažina išieškojimo operatyvumą bei kelia riziką pavėluotai pritaikyti priverstinio poveikio priemones skolai išieškoti.

Raginimas. Vadovaujantis Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių 17¹ p.⁹¹, jeigu savarankiškai dirbantis asmuo nesumoka įmokų, kai jų bazė priklauso nuo asmens pajamų, gautų praėjusiais metais, iki metinės pajamų (pelno) mokesčio deklaracijos pateikimo Valstybinei mokesčių inspekcijai termino paskutinės dienos, VSDFV teritorinis skyrius, prieš teikdamas mokėjimo nurodymus į skolininko sąskaitas kredito įstaigose, turi nusiųsti draudėjui raginimą (1 priedas) dėl skolos sumokėjimo.

Kalbant apie kitus draudėjus, kurie neminimi Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių 17¹ p., darytina išvada, jog prieš mokėjimo nurodymų į draudėjų sąskaitas kredito įstaigose pateikimą, raginimo išsiuntimas neprivalomas, tai be abejo greitina skolų išieškojimo procesą.

Vadovaujantis Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių 24 p. kai kredito įstaiga per penkias dienas negali atlikti mokėjimo nurodymo, nes skolininko kredito įstaigos sąskaitoje nėra lėšų arba jų nepakanka įvykdyti mokėjimo nurodymą, VSDFV teritorinis skyrius, vadovaudamasis CPK XI skyriaus antrajame skirsnyje numatytais taisyklėmis, per tris dienas privalo registruotu laišku nusiųsti skolininkui raginimą dėl skolos sumokėjimo, kad pastarasis per dešimt dienų nuo raginimo gavimo dienos sumokėtų skolą VSDFV biudžetui. Raginimas laikomas įteiktu praėjus penkioms dienoms nuo jo išsiuntimo dienos. Darytina išvada, kad prieš atliekant kitus priverstinio poveikio veiksmus (išskyrus mokėjimo nurodymus) raginimo išsiuntimas privalomas.

Raginimas nesiunčiamas, jeigu skola mažesnė negu dešimt litų. Skolininkui, kuriam buvo įteiktas raginimas, pakartotinai ir / ar sistemingai laiku nemokant įmokų, palūkanų, baudų ar delspinigių, raginimas gali būti nesiunčiamas. Raginimu draudėjui primenama, kad jei per nustatytą terminą nesumokės skolos, ji bus išieškota priverstine tvarka, o dėl turto arešto, antstolio vykdymo išlaidų, priverstinės hipotekos ar priverstinio įkeitimo patirs nepatogumų ir papildomų išlaidų.

Priverstinio išieškojimo būdai. VSDFV teritoriniai skyriai laiku nesumokėtas socialinio draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas gali išieškoti priverstine tvarka tokiais būdais.⁹²

⁹⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. birželio 14 d. nutarimo Nr. 647 "Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo" pakeitimo // Valstybės žinios. 2009, Nr. 34-1294, 2 p.

⁹¹ Op. Cit. 4., 17¹ p.

⁹² Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 17-447, 17 str.

- duodami nurodymą kredito įstaigai nesumokėtas socialinio draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas nurašyti iš draudėjo sąskaitos kredito įstaigoje Civilinio proceso kodekso 754 straipsnyje nustatyta tvarka;
- duodami nurodymą skolininko darbdaviui, pensijos, stipendijos ar pašalpos mokėtoju išieškoti nesumokėtas socialinio draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas į Fondą;
- duodami nurodymą kredito įstaigai laiku nesumokėtas socialinio draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas nurašyti iš draudėjo indėlių kredito įstaigoje ir priklausančių palūkanų;
- inicijuodami bankroto bylų iškėlimą.

Mokėjimo nurodymai. Mokėjimo nurodymai kredito įstaigai yra dažniausiai taikoma priverstinio poveikio priemonė. Priverstine tvarka išieškomas Fondui priklausančias sumas Lietuvos Respublikos kredito įstaigos nurašo pagal Fondo administravimo įstaigų pateiktus mokėjimo nurodymus, kuriuose nurodomas teisinis pagrindas – sprendimas (2 priedas) dėl skolos išieškojimo priverstine tvarka (data ir numeris) iš visų draudėjų sąskaitų kredito įstaigose, esančiose Lietuvos Respublikoje.⁹³ Kai skolininkas turi sąskaitą (-as) kredito įstaigoje (-ose), VSDFV teritorinis skyrius praėjus 5 dienoms nuo skolos, didesnės negu šimtas litų, atsiradimo momento per tris darbo dienas privalo priimti sprendimą dėl skolos išieškojimo priverstine tvarka ir pateikti vykdyti mokėjimo nurodymą kredito įstaigai, kurioje skolininkas turi sąskaitą⁹⁴. Mokėjimo nurodymas turi būti pateiktas visai skolos sumai į vieną iš skolininko sąskaitų kredito įstaigoje. Jeigu kredito įstaiga per penkias dienas negali atlikti mokėjimo nurodymo, nes skolininko kredito įstaigos sąskaitoje nėra lėšų arba mokėjimo nurodymas buvo įvykdytas iš dalies ar asmuo yra skolingas VSDF biudžetui ilgiau kaip 30 dienų (išskyrus atvejus, kai skolos mokėjimas teisės aktų nustatyta tvarka yra atidėtas), mokėjimo nurodymas turi būti teikiamas visai skolos sumai į kiekvieną skolininko sąskaitą kredito įstaigose. Jeigu savarankiškai dirbantis asmuo nesumoka įmokų, kai jų bazė priklauso nuo asmens pajamų, gautų praėjusiais metais, iki metinės pajamų (pelno) mokesčio deklaracijos pateikimo Valstybinei mokesčių inspekcijai termino paskutinės dienos, VSDFV teritorinis skyrius, prieš teikdamas mokėjimo nurodymus turi nusiųsti draudėjui raginimą dėl skolos sumokėjimo.⁹⁵

⁹³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. birželio 14 d. nutarimo Nr. 647 "Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo" pakeitimo // Valstybės žinios. 2009, Nr. 34-1294, 112 p.

⁹⁴ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas Dėl Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2009 m. sausio 21 d. įsakymo Nr. V-32 "Dėl Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių patvirtinimo" pakeitimo // Valstybės žinios. 2013, Nr. 78-3961, 17 p.

⁹⁵ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas Dėl Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2009 m. sausio 21 d. įsakymo Nr. V-32 "Dėl Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių patvirtinimo" pakeitimo // Valstybės žinios. 2012, Nr. 31-1470, 17¹ p

Atkreiptinas dėmesys jog iki Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių pakeitimo įsigaliojimo 2012-03-14⁹⁶, mokėjimo nurodymas buvo teikiamas visai skolos sumai į kiekvieną skolininko sąskaitą kredito įstaigose, tokiu būdu galima buvo operatyviau vykdyti skolų VSDFV išieškojimą iš draudėjų sąskaitų kredito įstaigose.

Nurodymai darbdaviui ar išmokų mokėtojui bei nurodymai kredito įstaigai nurašyti skolą iš draudėjo indėlių kredito įstaigoje ir priklausančių palūkanų. Jei skolininkas, kuris gauna pajamas iš darbdavio, pensijos, stipendijos ar pašalpos mokėtojo, per dešimt dienų nuo raginimo gavimo dienos nesumoka skolos VSDFV biudžetui, VSDFV teritorinis skyrius gali duoti nurodymą skolininko darbdaviui, pensijos, stipendijos ar pašalpos mokėtojui išskaičiuoti nesumokėtas VSDV įmokas, palūkanas, baudas ir delspinigius į VSDFV biudžetą. VSDFV teritorinis skyrius pateikia nurodymą kartu su sprendimu dėl skolos išieškojimo priverstine tvarka.⁹⁷ VSDFV skolos išieškojimą taip pat gali vykdyti duodamas nurodymą kredito įstaigai laiku nesumokėtas socialinio draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas nurašyti iš draudėjo indėlių kredito įstaigoje ir priklausančių palūkanų⁹⁸, ši sankcija VSDFV teritorinių skyrių beveik netaikoma.

Bankroto bylos inicijavimas. VSDFV teritoriniai skyriai, kaip kreditoriai turi teisę inicijuoti draudėjo atžvilgiu bankroto bylą. Bankroto byla inicijuojama tada, kai išnaudojamos visos priverstinės poveikio priemonės, tačiau skolų išieškoti nepavyksta, tai VSDFV teritorinis skyrius, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 4 straipsnyje numatytais nuostatomis, turi teisę pateikti ieškinį atitinkamam apygardos teismui dėl bankroto bylos iškėlimo. Prieš kreipiantis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, būtina įvertinti skolininko nemokumą. Įmonės nemokumas – įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės.⁹⁹ Iškėlus draudėjui bankroto bylą, VSDFV teritoriniai skyriai turi visas Įmonių bankroto įstatymo apibrėžtas kreditorių teises. Galima teigti, jog bankroto bylos inicijavimas yra skolos didėjimo rizikos mažinimo priemonė.

Skolų išieškojimo perdavimas antstoliui. Valstybinio socialinio draudimo įstatymas numato, kad VSDFV teritoriniai skyriai įmokų, delspinigių, palūkanų ir baudų išieškojimą gali perduoti antstoliams.¹⁰⁰ Atsižvelgiant į surinktus duomenis VSDFV teritorinis skyrius gali pateikti prašymą dėl sprendimo išieškoti skolą priverstine tvarka vykdymo ir perduoti sprendimą dėl skolos išieškojimo priverstine tvarka antstoliui tolesniam vykdymui iš skolininko turto, išskyrus pinigines lėšas kredito įstaigose. Kai skolininko nepavyksta rasti gyvenamosios vietos adresu arba skolininko

⁹⁶ Ten pat, 1.2. p

⁹⁷ Ten pat, 27 p

⁹⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios. 2005, Nr. 75-2725, 113 p.

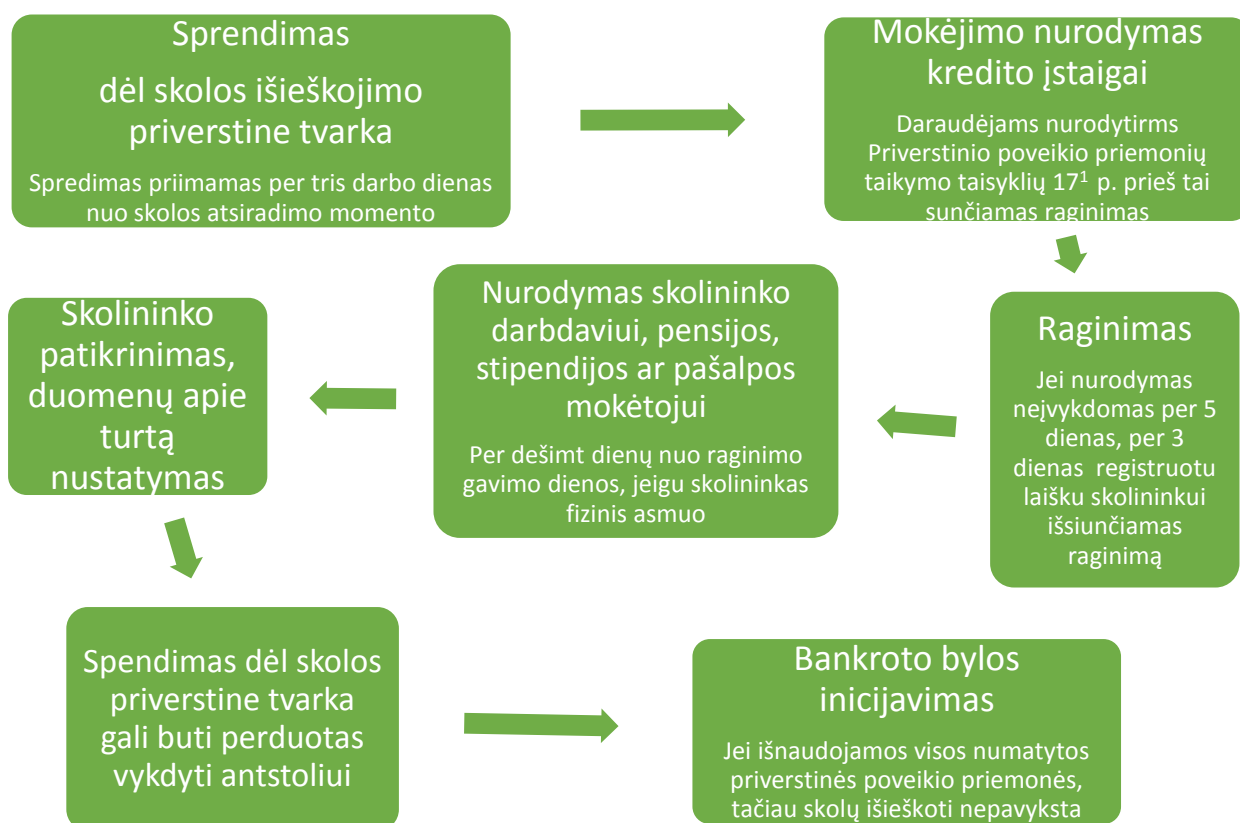
⁹⁹ Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010, 2 str.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 17-447, 17 str. 3 d.

gyvenamoji vieta nežinoma ir jeigu skola didesnė negu tūkstantis penki šimtai litų, VSDFV teritorinis skyrius, vadovaudamasis CPK 620 straipsniu, gali antstoliui pateikti prašymą skelbti skolininko paiešką.

Skolos išieškojimas VSDF teritorinių skyrių sprendimus dėl skolos išieškojimo priverstine tvarka perduodant vykdyti antstoliui pakankamai ilgas procesas. Antstolio veiksmai dažnai dubliuoja VSDFV teritorinių skyrių jau atliktas procedūras, dėl šios priežasties atsiranda išieškojimo proceso vilkinimas.

Žemiau skolos priverstinio išieškojimo procesas pavaizduotas grafiškai.

9 pav. Skolos išieškojimo vykdymo procesas

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus pagal aukščiau analizuojamus teisės aktus

Skolos išieškojimas pagal prašymą, pateiktą pagal 2009 m. rugsėjo 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 987/2009, nustatantį Reglamento (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo įgyvendinimo tvarką. Vadovaujantis Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo 84 straipsnio 1 dalį, vienos valstybės narės įstaigai mokėtinos įmokos gali būti surenkamos ir vienos valstybės narės įstaigos sumokėtos, bet asmeniui nepriklausančios, išmokos gali būti atgaunamos kitoje valstybėje narėje remiantis administravimo tvarka ir garantijomis bei privilegijomis, taikomomis

įmokų, mokėtinų atitinkamai pastarosios valstybės narės įstaigai, surinkimui ir jos sumokėtų, bet asmeniui nepriklausančių, išmokų atgavimui¹⁰¹

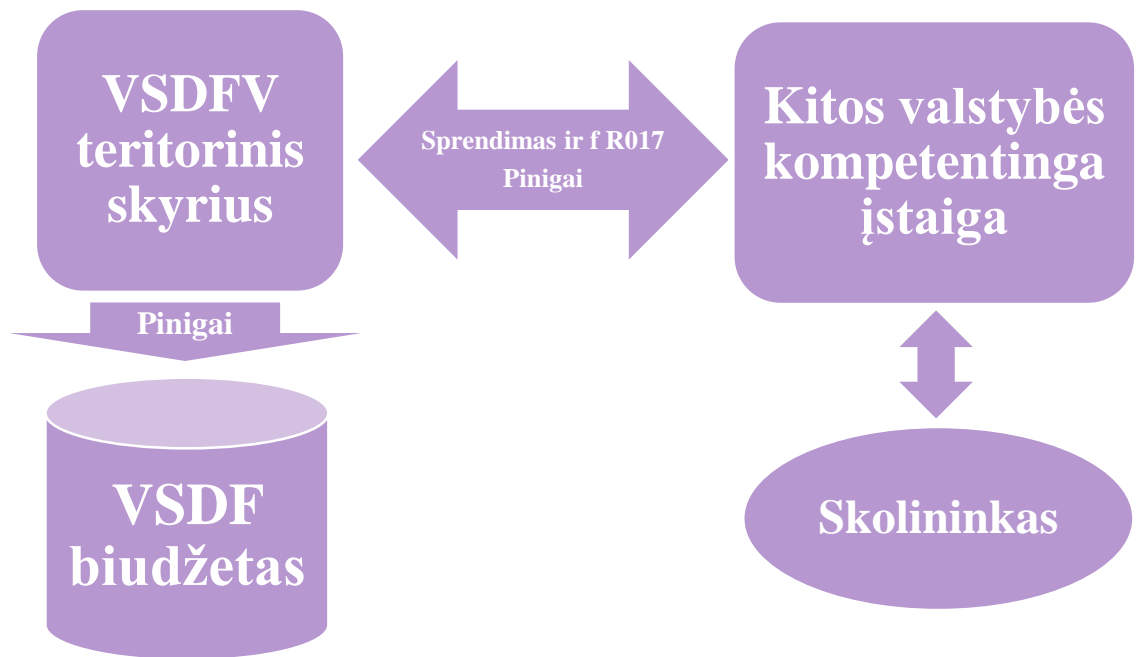
VSDFFV teritorinis skyrius vykdydamas Europos Sąjungos valstybės narės, Europos ekonominės erdvės valstybės ar Šveicarijos Konfederacijos kompetentingos institucijos (toliau – Kompetentinga institucija) prašymus išieškoti skolą, VSDFFV teritorinis skyrius tokia pačia tvarka ir terminais, kaip ir išieškant skolą į VSDFF biudžetą, atlieka Priverstinio poveikio taisyklėse¹⁰² numatytus veiksmus. Gavęs Kompetentingos institucijos prašymą išieškoti VSDFF įmokų skolą VSDFFV teritorinis skyrius, vadovaudamasis CPK XI skyriaus antrame skirsnyje numatytais taisyklėmis, privalo registruotu laišku nusiųsti skolingam asmeniui raginimą dėl skolos sumokėjimo, kad pastarasis per trisdešimt dienų nuo raginimo gavimo dienos sumokėtų skolą į VSDFFV teritorinio skyriaus sąskaitą. Jeigu skolingas asmuo per trisdešimt dienų nuo raginimo gavimo dienos nesumoka skolos į raginime nurodytą sąskaitą, VSDFFV teritorinis skyrius priima sprendimą dėl skolos išieškojimo priverstine tvarka ir atlieka aukščiau minėtose taisyklėse numatytus veiksmus.

VSDFFV teritorinis skyrius taip pat turi galimybę pasinaudoti teise kreiptis į Europos Sąjungos, Europos Ekonominės Erdvės valstybės nare ar Šveicarijos Konfederaciją, dėl skolos VSDFF biudžetui išieškojimo. VSDFFV teritorinis skyrius, nustatęs draudėjo, turinčio įsiskolinimą VSDFF biudžetui, gyvenamąją vietą Europos Sąjungos, Europos Ekonominės Erdvės valstybėje narėje ar Šveicarijos Konfederacijoje, turi pateikti R017 formos (3 priedas) prašymą¹⁰³ dėl skolos išieškojimo atitinkamos valstybės kompetentingai įstaigai. Prie prašymo turi būti pridėtas sprendimas dėl skolos išieškojimo priverstine tvarka. Skolos suma, dėl kurios VSDFFV teritoriniai skyriai gali pateikti prašymą Europos Sąjungos, Europos Ekonominės Erdvės valstybių narių ar Šveicarijos Konfederacijos Kompetentingai institucijai, yra 350,00 EUR (1207,50 Lt). Toliau 2 paveiksle pavaizduotas sprendimo ir formos R017 pateikimas Europos Sąjungos, Europos Ekonominės Erdvės valstybės narei ar Šveicarijos Konfederacijai, dėl skolos VSDFF biudžetui išieškojimo.

¹⁰¹ Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas Dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo (EB) Nr. 883/2004, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2004R0883:20100501:lt:PDF>, [žiūrėta 2014-02-01]

¹⁰² Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas Dėl Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2009 m. sausio 21 d. įsakymo Nr. V-32 "Dėl Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių patvirtinimo" pakeitimo // Valstybės žinios. 2012, Nr. 31-1470

¹⁰³ Oficialūs dokumentai. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=868&langId=lt> [žiūrėta 2014-02-01]

10 pav. **Sprendimo ir formos R017 pateikimas kitai valstybei**

Šaltinis: Sudaryta daro autoriaus pagal priverstinio poveikio priemonių taikymo taisykles

Interviu metu su VSDFFV teritorinių skyrių specialistais išsiaiškinti nesklaidumai teikiant sprendimus dėl skolos išieškojimo priverstine tvarka kitų valstybių kompetentingoms įstaigoms. Viena iš pagrindinių priežasčių dėl kurių kitų valstybių kompetentingos įstaigos nepradėjo išieškojimo pagal VSDFFV teritorinių skyrių siūstas formas R017 ir sprendimus, tai negalimumas surasti asmenį pagal pateiktus duomenis, turi būti nurodytas paskutinis žinomas asmens adresas, kita priežastis – pagal savo kompetencijas įstaiga neužsiima skolų išieškojimu, todėl prašymus persiuntė kitoms atsakingoms institucijoms, yra įstaigų iš kurių negauta jokio atsakymo.

3.1.3. Skolų išieškojimo užtikrinimo būdai

Mokestinių prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų taikymas susijęs su rizika, kad skola į VSDFF biudžetą gali likti nesumokėta. Valstybinio socialinio draudimo įstatymas numato įsiskolinimo VSDFF biudžetui išieškojimo užtikrinimo būdus. VSDFFV teritoriniai skyriai skolos išieškojimui užtikrinti gali:

- duoti nurodymus Lietuvos Respublikos kredito įstaigoms nutraukti pinigų išdavimą bei pervedimą iš draudėjų sąskaitų, jeigu jie skolingi ir nemoka socialinio draudimo įmokų ilgiau kaip 3 mėnesius;
- kreiptis dėl draudėjo turto priverstinės hipotekos ar įkeitimo įregistravimo Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka;

- areštuoti draudėjo turtą, jeigu VSDF biudžetui nesumokėtos socialinio draudimo įmokos, baudos, palūkanos ir (ar) delspinigiai.

Piniginių lėšų išdavimo nutraukimas bei pervedimas iš draudėjo sąskaitų. VSDFV teritoriniai skyriai turi teisę duoti nurodymą nutraukti piniginių lėšų išdavimą ir pervedimą iš skolininko sąskaitų kredito įstaigose, jeigu į skolininko sąskaitas VSDFV teritorinis skyrius nėra pateikęs mokėjimo nurodymų ir skolininkas ilgiau kaip tris mėnesius nemoka VSD įmokų. Ši priverstinio poveikio priemonė, kaip ir turto areštas, laikinai apriboja mokesčių mokėtojo nuosavybės teises. Galima teigti, kad šis skolos išieškojimo užtikrinimo būdas efektyvus tik tada, kai nežinomas draudėjo skolos dydis, pvz. draudėjas vykdo veiklą tačiau neteikia ataskaitų apie priskaičiuotas įmokų sumas, tokiu atveju nutraukus piniginių lėšų išdavimą bei perdavimą (piniginės lėšos į sąskaitas patenka, tačiau nebegali būti pervedamos ar išduodamos) mažinama rizika, kad atsiradusi skola VSDF biudžetui liks nesumokėta.

Priverstinė hipoteka ir įkeitimas. Hipoteka – daiktinė teisė į svetimą nekilnojamąjį daiktą, kuria užtikrinamas esamos ar būsimos turtinės prievolės įvykdymas, kai įkeistas turtas neperduodamas kreditoriui.¹⁰⁴ Hipoteka yra priverstinė, kai įstatymų nustatytais atvejais prieš savininko valią nustatomas jam priklausančio nekilnojamojo daikto įkeitimas siekiant užtikrinti įstatymuose numatytų turtinių reikalavimų įvykdymą. Priverstinė hipoteka atsiranda įstatymų, teismo sprendimų ar įgaliotos institucijos (pareigūno) sprendimų pagrindais.¹⁰⁵ Įkeitimo pagrindinis skirtumas nuo hipotekos yra tas, kad įkeitimas užtikrina skolinio įsipareigojimo įvykdymą kilnojamo daikto įkeitimu. Įkeitimo objektu gali būti kilnojamieji daiktai ir turtinės teisės. VSDFV teritorinis skyrius skolos išieškojimui užtikrinti gali pateikti prašymą VSDFV direktoriui ar jo pavaduotojui dėl turto priverstinės hipotekos ar priverstinio įkeitimo.¹⁰⁶ VSDFV teritorinis skyrius, gavęs VSDFV sprendimą, šio sprendimo kopiją turi nusiųsti skolininkui, jam įteikiant pasirašytinai, ir, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Hipotekos registro nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės¹⁰⁷, nustatyta tvarka pateikti sprendimą Centrinei hipotekos įstaigai. Galima teigti, jog priverstinė hipoteka ar įkeitimas yra skolos nesumokėjimo rizikos mažinimo priemonė. Reikia pažymėti, jog palyginti su kitomis įsiskolinimo VSDF išieškojimo užtikrinimo būdais, priverstinė hipoteka ar įkeitimas sudėtinga procedūra, reikalaujanti daugiau laiko ir finansinių sąnaudų, dėl šios priežasties ši skolos užtikrinimo priemonė rečiau taikoma nei kitos. Priverstinės hipotekos privalumas

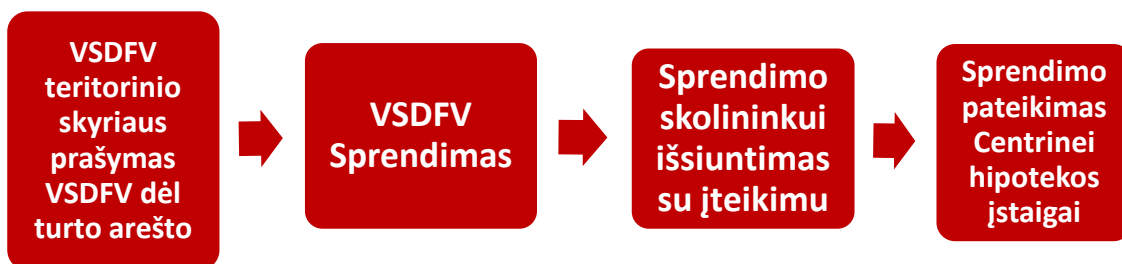
¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262, 4.171 str. 1 d.

¹⁰⁵ Ten pat, 4.175 str. 3 d.

¹⁰⁶ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas Dėl Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2009 m. sausio 21 d. įsakymo Nr. V-32 "Dėl Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių patvirtinimo" pakeitimo // Valstybės žinios. 2012, Nr. 31-1470, 47 p.

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos hipotekos registro nuostatų patvirtinimo // Valstybės žinios. 2001, Nr. 90-3173

toks, jog draudėjo bankroto atveju, įkeitimu ir (arba) hipoteka užtikrinti kreditoriaus reikalavimai tenkinami pirmiausia iš lėšų, gautų pardavus įkeistą įmonės turtą, arba perduodant įkeistą turtą.¹⁰⁸

11 pav. **Priverstinės hipotekos/įkeitimo procesas**

Šaltinis: Sudaryta daro autoriaus pagal priverstinio poveikio priemonių taikymo taisykles

Turto areštas. Skolininko turto areštas yra priverstinis nuosavybės teisės į skolininko turtą arba šios teisės atskirų sudėtinių dalių – valdymo, naudojimosi ar disponavimo – laikinas uždraudimas ar apribojimas.¹⁰⁹ VSDFV teritorinis skyrius skolos VSDF biudžetui išieškojimui užtikrinti gali pateikti prašymą VSDFV direktoriui ar jo pavaduotojui dėl turto arešto, jeigu, įvertinus įmokų, palūkanų, baudų ir delspinigių nesumokėjimo aplinkybes, manoma, kad yra rizika, jog skolininkas jam priklausantį turtą gali paslėpti, parduoti ar kitokiu būdu jo netekti ir dėl to gali būti sunku arba neįmanoma išieškoti skolą.¹¹⁰ VSDFV specialistų teigimu turto areštas yra vienas iš dažniausiai taikomų skolų išieškojimo užtikrinimo būdų. Turto areštas efektyvi skolos nesumokėjimo rizikos mažinimo priemonė.

12 pav. **Turto arešto procesas**

Šaltinis: Sudaryta daro autoriaus pagal priverstinio poveikio priemonių taikymo taisykles

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010, 34 str.

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340, 675 str. 1 d.

¹¹⁰ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas Dėl Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2009 m. sausio 21 d. įsakymo Nr. V-32 "Dėl Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių patvirtinimo" pakeitimo // Valstybės žinios. 2012, Nr. 31-1470, 35 p.

3.1.4. Kiti VSDFV teritorinių skyrių veiksmai išieškant mokestines nepriemokas

Draudėjo patikrinimas. VSDFV teritorinis skyrius siekdamas surinkti duomenis apie skolininko turtą, pajamas, galimybes nukreipti į juos išieškojimą, priežastis, kodėl skolininkas laiku nesumokėjo įmokų, palūkanų, baudų ar delspinigių gali atlikti skolininko patikrinimą. Atlikus patikrinimą, per tris darbo dienas surašomas patikrinimo aktas (4 priedas)¹¹¹. Patikrinimo metu VSDFV teritoriniai skyriai taip pat tikrina draudėjo piniginius srautus draudėjo sąskaitose kredito įstaigose bei kasoje, tikrinama ar draudėjas neturėjo pakankamai lėšų atsiskaityti su VSDF biudžetu taip pat ar draudėjas turėdamas pakankamai lėšų tyčia nemoka įmokų, tai aktualu sprendžiant klausimą ar nebuvo padaryta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 219 straipsnyje nurodyta veika (mokesčių nesumokėjimas). Patikrinimo metu surenkami duomenys apie draudėjo kreditorinius bei debitorinius įsiskolinimus, draudėjo privalomai registruotiną bei neregistruotiną turtą, analizuojama į kokį turtą galima nukreipti išieškojimą (areštas, hipoteka, įkeitimas, perdavimas antstoliui). Patikrinimo metu įvertinama skolininko rizika, taip pat vertinama ar draudėjas pagal LR Įmonių bankroto įstatyme apibrėžtą nemokumo sąvoką¹¹², yra mokus.

Darbo autoriaus nuomone būtina paminėti, kad nuo 1999-12-01 iki 2009-06-30 laikotarpiu galiojo Laikinasis mokėjimų eilės tvarkos įstatymas.¹¹³ Šis įstatymas nustatė mokėjimų eilės tvarką, kai juridinis asmuo ar juridinio asmens teisių neturinti įmonė visiems atsiradusiems piniginiams įsipareigojimams įvykdyti vienu metu neturi pakankamai pinigų. Valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo įmokos pagal šį įstatymą privalėjo būti sumokėtos antra eile. VSDFV teritorinių skyrių specialistai draudėjo patikrinimo metu tikrindavo, ar draudėjas laikosi šio įstatymo reikalavimų ir patikrinimo akte fiksavo šio teisės akto pažeidimus. Šiam įstatymui nustojus galioti, draudėjas pats nusprendavo su kokiais kreditoriais atsiskaityti pirma eile. Be abejonės tai padidino riziką, kad skola VFDV biudžetui bus sumokėta vėliau arba išviso nesumokėta. Nuo 2013 m. spalio 1 dienos įsigaliojo LR Civilinio kodekso pakeitimai¹¹⁴, 6.930¹ str. įtvirtina atsiskaitymų grynaisiais ir negrynaisiais pinigais eiliškumą. CK papildymas minėtu straipsniu sumažins kreditorių teisių pažeidimo riziką, draudėjas neturės teisės atsiskaitinėti su „svarbesniais“ kreditoriais, privalės laikytis aiškiai apibrėžto atsiskaitymų eiliškumo. Atkreiptinas dėmesys, jog šio straipsnio pažeidinėjimas turi įtakos sprendžiant klausimą dėl tyčinio bankroto.¹¹⁵ Darbo autoriaus nuomone,

¹¹¹ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas Dėl Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2009 m. sausio 21 d. įsakymo Nr. V-32 "Dėl Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių patvirtinimo" pakeitimo // Valstybės žinios. 2012, Nr. 31-1470, 28 p.

¹¹² Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010, 2 str.

¹¹³ Lietuvos Respublikos Laikinasis mokėjimų eilės tvarkos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 106-3062

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 6.923 straipsnio pakeitimo ir Kodekso papildymo 6.930(1) straipsniu įstatymas // Valstybės žinios. 2013-05-07, Nr. 46-2246

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010, 20 str. 2 d. 4 p., 3 d. 2 p.

atliekant draudėjo piniginių srautų patikrinimą, tikslinga į patikrinimo aktą įtraukti atsiskaitymų grynaisiais ir negrynaisiais pinigais eiliškumo pažeidimų fiksavimą.

Administracinė atsakomybė. Vadovaujantis Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklėmis, VSDFV teritorinis skyrius turi teisę surašyti administracinio teisės pažeidimo protokolą, kai nustato, kad asmuo padarė Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 188⁶ straipsnyje numatytą pažeidimą. ATP protokolą gali būti surašytas per administracinės nuobaudos skyrimo terminus, numatytus Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 35 straipsnyje.

Už Administracinių teisės pažeidimų kodekso 188⁶ straipsnyje ¹¹⁶ padarytas veikas gali būti skirta bauda nuo penkių šimtų iki trijų tūkstančių litų, tokie pat veiksmai, padaryti asmens, bausto administracine nuobauda už šio straipsnio pirmojoje dalyje numatytus pažeidimus, užtraukia baudą nuo trijų tūkstančių iki dešimties tūkstančių litų. Nuo 2011-01-01 įsigaliojus Administracinių teisės pažeidimų kodekso pakeitimams¹¹⁷ atsirado administracinio nurodymo institutas. Administracinis nurodymas yra į administracinio teisės pažeidimo protokolą įrašomas pasiūlymas asmeniui per dešimt darbo dienų nuo administracinio teisės pažeidimo protokolo įteikimo dienos savo noru sumokėti baudą, lygią pusei minimalios baudos. Administracinis nurodymas surašomas už tuos administracinius teisės pažeidimus, už kuriuos straipsnių sankcijose numatyta ne didesnė kaip trijų tūkstančių litų maksimali bauda. Už Administracinių teisės pažeidimų kodekso 188⁶ straipsnio 1 dalyje įvykdytą veiką, maksimali bauda trys tūkstančiai litų, tai reiškia galioja administracinio nurodymo institutas. Didžioji dalis VSDFV teritorinių skyrių specialistų surašytų administracinės teisės pažeidimų protokolų buvo pagal ATPK 188⁶ straipsnio 1 dalį, vidutinė skirta bauda pažeidėjui buvo 1750,00 Lt, o įsigaliojus aukščiau minėtiems Administracinių teisės pažeidimų kodekso pakeitimams bauda „sumažėjo“ iki 250,00 Lt. Galima teigti jog sankcija už Administracinių teisės pažeidimų kodekso 188⁶ straipsnio 1 dalyje sumažėjo kelis kartus

Baudžiamoji atsakomybė. Kai kyla įtarimas, kad asmuo padarė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso numatytas nusikalstamas veikas, susijusias su VSD įmokų administravimu, VSDFV teritorinis skyrius, esant pagrindui, turi kreiptis į ikiteisminio tyrimo institucijas dėl veikų ištyrimo, kartu pateikdamas visus turimus dokumentus, patvirtinančius baudžiamųjų veikų padarymą.¹¹⁸ VSDFV teritorinis skyrius prieš kreipdamasis į ikiteisminio tyrimo instituciją turi

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės žinios. 1985, Nr. 1-1, 188⁶ str.

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 30(2), 226, 232, 232(1), 239, 239(3), 241, 241(1), 246(1), 246(2), 246(7), 249, 259, 260, 261, 262, 282, 313 straipsnių ir dvidešimt trečiojo skirsnio pakeitimo, Kodekso papildymo 257(1), 260(1), 260(2) straipsniais, dvidešimt trečiuoju(1) ir dvidešimt trečiuoju(2) skirsniais įstatymas // Valstybės žinios. 2010, Nr. 142-725

¹¹⁸ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas Dėl Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2009 m. sausio 21 d. įsakymo Nr. V-32 "Dėl Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių patvirtinimo" pakeitimo // Valstybės žinios. 2012, Nr. 31-1470, 66 p.

pateikti asmeniui priminimą dėl apskaičiuotų įmokų sumokėjimo. Jeigu skolininkas nesumoka įmokų per priminime nurodytą terminą, VSDFV teritorinis skyrius pateikia ikiteisminio tyrimo institucijoms prašymą ištirti, ar nebuvo padaryta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 219 straipsnyje nurodyta veika (mokesčių nesumokėjimas). Šia teise VSDFV teritoriniai skyriai naudojami retai. Interviu metu su VSDFV teritorinių skyrių specialistais išsiaiškinta, kad nustatyti ar draudėjo veikia atitinka LR BK 219 apibrėžtą veiką, reikia atlikti draudėjo piniginių srautų patikrinimą, jei draudėjas nerandamas (buveinės adresu nerandamas, siūsti raštai grįžta arba draudėjas į raštus nereaguoja) atlikti patikrinimą nėra galimybės, taip pat nėra galimybės nustatyti, ar draudėjas įmokų nemoka tyčia.

3.1.5. Išieškojimo senatis

Vadovaujantis Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 16 str. 7 d., į VSDF biudžetą nesumokėtų draudėjų ir apdraustųjų asmenų socialinio draudimo įmokų ir priskaičiuotų delspinigių, palūkanų bei baudų priverstinio išieškojimo senaties terminas yra 5 metai. Senaties institutą detalizuoja valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo 113 p., priverstinio išieškojimo senaties terminas pradedamas skaičiuoti nuo teisės priverstinai išieškoti laiku nesumokėtas socialinio draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas atsiradimo dienos. Priverstinio išieškojimo senaties terminas taikomas tik nuo 2005 m. sausio 1 d. atsiradusioms socialinio draudimo įmokų, delspinigių, palūkanų ir baudų skoloms. Suėjus laiku nesumokėtų socialinio draudimo įmokų priverstinio išieškojimo senaties terminui, pasibaigia ir su jomis susijusių apskaičiuotų delspinigių, palūkanų ir (ar) baudų priverstinio išieškojimo senaties terminas. Suėjus priverstinio išieškojimo senaties terminui, socialinio draudimo įmokos, delspinigiai, palūkanos ir baudos nurašomi VSDFV nustatyta tvarka. Vadovaujantis minėtų taisyklių 113¹ p., jeigu VSDFV teritorinis skyrius laiku nesumokėtas socialinio draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas pradėjo išieškoti priverstine tvarka, duodamas nurodymą kredito įstaigai nesumokėtas socialinio draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas nurašyti iš draudėjo sąskaitos toje kredito įstaigoje arba duodamas nurodymą skolininko darbdaviui, pensijos, stipendijos ar pašalpos mokėtojui išieškoti nesumokėtas socialinio draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas į Fondą, arba duodamas nurodymą kredito įstaigai laiku nesumokėtas socialinio draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas nurašyti iš draudėjo indėlių kredito įstaigoje ir priklausančių palūkanų, arba inicijuodamas bankroto bylos iškėlimą, pradėtasis laiku nesumokėtų socialinio draudimo įmokų, delspinigių, palūkanų ir baudų išieškojimas priverstine tvarka užbaigiamas, o priverstinio išieškojimo senaties termino skaičiavimas nutraukiamas. Priverstinio išieškojimo senaties terminas prasideda iš naujo nuo to momento, kai išnyko aplinkybės, kurios buvo pagrindas

priverstinio išieškojimo senaties terminui nutraukti. Iki senaties termino nutraukimo praėjęs laikas į naują senaties terminą neįskaičiuojamas.

Išanalizavus senaties termino skaičiavimo nutraukimo sąlygas galima pastebėti, jog senaties skaičiavimas nenutrūksta vykdant skolos išieškojimą iš draudėjo turto perduodant sprendimus dėl skolos išieškojimo priverstine tvarka vykdyti antstoliui. Kad praktikoje sueitų išieškojimo senaties terminas mažai tikėtina, nes beveik visoms draudėjų skoloms išieškomos pateikiant nurodymą kredito įstaigai (jei draudėjas turi sąskaitą) nesumokėtas socialinio draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas nurašyti iš draudėjo sąskaitos. Šie nurodymai galioja tol, kol įvykdomi arba atšaukiami, o jeigu skola neišieškota, atšaukti mokėjimo nurodymus nėra jokio pagrindo, kol pateikti mokėjimo nurodymai, senaties terminas neskaičiuojamas.

3.1.6. Priverstinio skolos išieškojimo veiksnių sąnaudos

Kaip matome iš 2 lentelės, mažiausiai piniginių lėšų sąnaudų reikalauja mokėjimo nurodymo pateikimas kredito įstaigai nesumokėtas socialinio draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas nurašyti iš draudėjo sąskaitos kredito įstaigoje. Daugiausia sąnaudų reikalauja turto arešto akto parengimas.

2 lentelė. Priverstinio skolos išieškojimo veiksnių sąnaudos

Eil. Nr.	Veiksmai	Sąnaudos Lt
1	Raginio išsiuntimas registruotu laišku	5,12
2	Mokėjimo nurodymo pateikimas	2,74
3	Nurodymo darbdaviui arba kitam išmokų mokėtojui pateikimas	4,16
4	Reikalavimo dėl piniginių lėšų išdavimo ir pervedimo iš draudėjo sąskaitų bankuose nutraukimo pateikimas (į dvi įstaigas) nutraukimo pateikimas (į dvi įstaigas)	5,13
5	Pranešimo dėl piniginių lėšų išdavimo ir pervedimo iš draudėjo sąskaitų bankuose atnaujinimo pateikimas (į dvi įstaigas) atnaujinimo pateikimas (į dvi įstaigas)	5,10
6	Dokumentų pateikti duomenis apie turtą parengimas	4,92
7	Turto arešto akto parengimas	28,31
8	Turto paieška	20,24
9	Turto apžiūra	21,25
10	Prašymo dėl sprendimo išieškoti skolą priverstine tvarka vykdymo parengimas	10,24

Šaltinis: Draudėjų skolų VSDF pripažinimo beviltiškomis ir jų nurašymo taisyklės

Pažymėtina, jog šioje lentelėje nėra pateiktos priverstinės hipotekos bei išieškojimo pagal prašymą, pateiktą pagal 2009 m. rugsėjo 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 987/2009, nustatantį Reglamento (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų

koordinavimo įgyvendinimo tvarką. Išieškant skolą pagal minėtą reglamentą, vien sprendimo dėl skolos išieškojimo priverstine tvarka vertimas kainuoja vidutiniškai 35,00 Lt neįskaitant specialistų darbo laiko sąnaudų bei papildomų dokumentų parengimo. Kalbant apie priverstinę hipoteką, vien priverstinės hipotekos registravimo kaina 180,00 Lt, taip pat reikalauja lėšų hipotekos lakštų parengimas, spausdinimas bei darbo laiko sąnaudų.

3.1.7. Veiksmai, kurių VSDFV teritoriniai skyriai neatlieka

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 95 str. 1 d. 5 p., vienas iš mokestinės nepriemokos užtikrinimo būdų yra laidavimas ar garantija, įskaitant atvejus, kada laidavimu arba garantija užtikrinamas galinčios atsirasti mokestinės prievolės įvykdymas.¹¹⁹ Pagal LR civilinio kodekso 6.76 str. laidavimo sutartimi laiduotojas už atlyginimą ar neatlygintinai įsipareigoja atsakyti kito asmens kreditoriui, jeigu tas asmuo, už kurį laiduojama, neįvykdys visos ar dalies savo prievolės, pagal kodekso 6.90 str. garantija laikomas vienašalis garanto įsipareigojimas garantijoje nurodyta suma visiškai ar iš dalies atsakyti kitam asmeniui – kreditoriui, jeigu asmuo – skolininkas prievolės neįvykdys ar ją įvykdys netinkamai, ir atlyginti kreditoriui nuostolius tam tikromis sąlygomis (skolininkui tapus nemokiam ir kitais atvejais). Garanto atsakomybė yra subsidiari.¹²⁰ Laidavimas ir garantija yra lanksti prievolės užtikrinimo priemonė, laidavimas ir garantija yra civiliniai sutartiniai santykiai t.y. sutartyje galima numatyti kitokias sąlygas nei numato įstatymas.

Kadangi VSDFV teritoriniai skyriai skolų sumokėjimą užsitikrina Valstybinio socialinio draudimo įstatymo numatytais skolų sumokėjimo užtikrinimo būdais, laidavimas ar garantija VSDFV teritorinių skyrių netaikoma. Darbo autoriaus nuomone, ši skolų išieškojimo užtikrinimo priemonė būtų efektyvi vykdant išieškojimą iš draudėjų neturinčių turto. Tai labai aktualu vykdant skolų išieškojimą iš ribotos civilinės atsakomybės privačių juridinių asmenų (akcinė bendrovė, uždaroji akcinė bendrovė). Labai dažnai tokios įmonės neturi jokio turto arba turimas turtas yra nelikvidus arba mažai likvidus. Esant garantijos ar laidavimo galimybei, galima susitarti arba reikalauti įmonės vadovo, dalyvio ar kito asmens garantuoti arba laiduoti skolos VSDF sumokėjimą, tai be abejo mažintų skolos nesumokėjimo VSDF biudžetui riziką.

Apibendrinant šiame poskyryje pateiktus duomenis, lieka neaišku nuo kokio skolos dydžio gali būti pardėti priverstinio išieškojimo veiksmai. Raginimas nesiunčiamas, jeigu skola mažesnė negu dešimt litų, galima teigti, jog priverstinai išieškotina skola nuo dešimt litų. Tačiau, pagal Priverstinio poveikio taisyklių 17 p. mokėjimo nurodymai į draudėjų sąskaitas teikiami nuo šimto litų, kitoms

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos Mokesčių administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 63-2243 95 str. 1 d. 5 p

¹²⁰ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

priverstinio poveikio priemonėms skolos dydžio apribojimų nėra. Darbo autoriaus nuomone, turėtų būti aiškiai apibrėžta riba nuo kokios skolos dydžio atsiranda teisė taikyti priverstinio poveikio priemones.

Apibendrinant teisės aktų reglamentuojančių priverstinį skolų VSDF biudžetui priverstinį išieškojimą galima pastebėti, kad per analizuojamą laikotarpį priverstinis skolų išieškojimas „švelnėja“: pailgėjo sankcijų taikymo pradžios terminas, mokėjimo nurodymai pirma pateikiami tik į vieną draudėjo sąskaitą kredito įstaigoje (ankščiau buvo teikiama į visas iš karto), keturis kartus sumažėjo bauda už neteisėtai sumažintas įmokas, nuo 2009-06-30 nebegalioja Laikinasis mokėjimų eilės tvarkos įstatymas, draudėjai galėjo nevaržomi atsiskaitinėti su „svarbesniais“ kreditoriais (pažymėtina jog nuo 2013-10-01 įsigaliojo LR Civilinio kodekso 6.930¹ str.), visa tai mažina skolų išieškojimo operatyvumą bei didina skolų nesumokėjimo riziką.

Išanalizavus įsiskolinimo VSDF biudžetui išieškojimo užtikrinimo būdus, matyti, jog nėra teisinių galimybių užtikrinti būsimo įsiskolinimo VSDF biudžetui, nors praktikoje būna atvejų, kai žinoma, jog yra didelė rizika, kad draudėjas priskaičiuotų valstybinio socialinio draudimo įmokų nesumokės. Priverstinė Hipoteka ar įkeitimas kaip skolos įvykdymą užtikrinanti priemonė, dėl reikalavimų tenkinimo iš įkeisto turto prioriteto prieš kitus kreditorių reikalavimus, yra pati efektyviausia skolos sumokėjimo užtikrinimo priemonė.

Išieškojimą iš skolininko turto vykdo antstoliai Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka. Antstolio vykdomo išieškojimo proceso veiksmai dažnai dubliuoja VSDFV teritorinių skyrių jau taikytas procedūras, dėl šių priežasčių vilkinamas išieškojimo procesas.

Valstybės kontrolė pastebi, kad VSDFV griežtas priverstinio poveikio priemones iškart po įsiskolinimo susidarymo – vėliausiai po 12 kalendorinių dienų įsiskolinimas priverstinai gali būti išieškotas neinformavus mokesčių mokėtojo apie vykdomus priverstinius įsiskolinimo išieškojimo veiksmus. Toks priverstinių poveikio priemonių taikymas padidina įsiskolinimų išieškojimo rezultatyvumą.¹²¹ Darbo autorius pastebi, jog mokėjimo nurodymai į draudėjo sąskaitas kredito įstaigose gali būti pateikti jau po 5 dienų nuo teisės išieškoti skolą atsiradimo dienos. Operatyvus mokėjimo nurodymo teikimo priemonės taikymas, nepradedant kitų priverstinių poveikio priemonių, sumažina administratoriaus išlaidas.

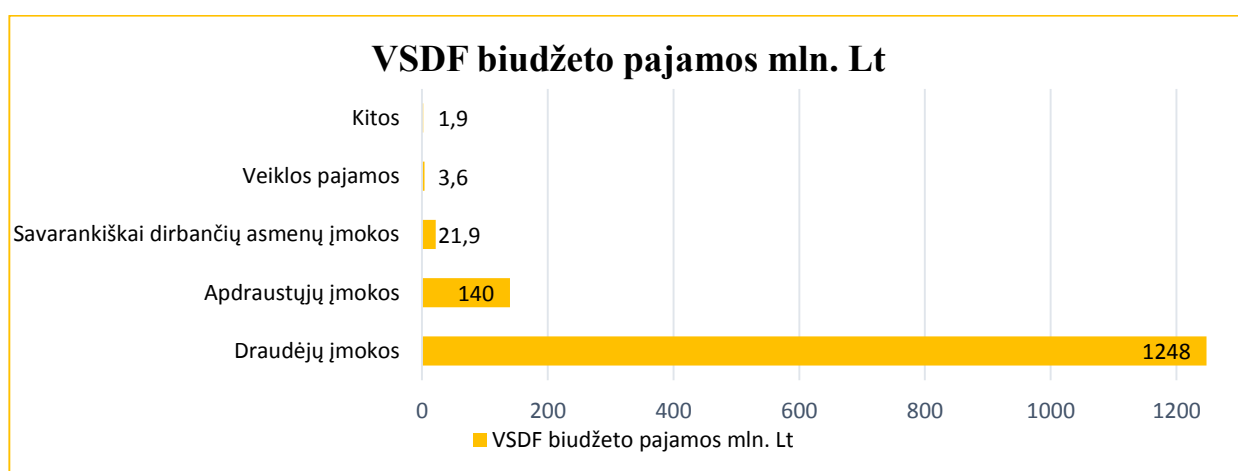
Skirtingai nei kiti Lietuvos mokesčių administratoriai, VSDFV teritoriniai skyriai neturi galimybės, kaip skolų sumokėjimo užtikrinimo priemonės laidavimo ar garantijos, ši priverstinio poveikio priemonė būtų labai aktuali vykdant išieškojimą iš draudėjų, kurie neturi jokio turto arba turimas turtas yra nelikvidus arba mažai likvidus.

¹²¹ Valstybinio audito ataskaita mokesčių nepriemokų administravimo vertinimas.
<http://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=2273> [žiūrėta 2014-03-01]

Atliktos analizės ir vertinimo rezultatai leidžia dalinai patvirtinti šio darbo pradžioje iškeltą hipotezę. Galima pastebėti, jo teisės aktai reglamentuojantys priverstinio poveikio priemonių taikymą draudėjams nėra tobuli, teisės aktai „švelnėja“ skolininko naudai, nėra reglamentuotos svarbios skolų užtikrinimo priemonės (garantija, laidavimas, būsimos skolos užtikrinimas).

3.2. Įsiskolinimo VSDF biudžetui ir priverstinio poveikio priemonių taikymo draudėjams analizė

Kaip matyti iš žemiau pateikto 13 pav. pagrindinis VSDF biudžeto pajamų šaltinis yra valstybinio socialinio draudimo įmokos, kurias moka draudėjai.

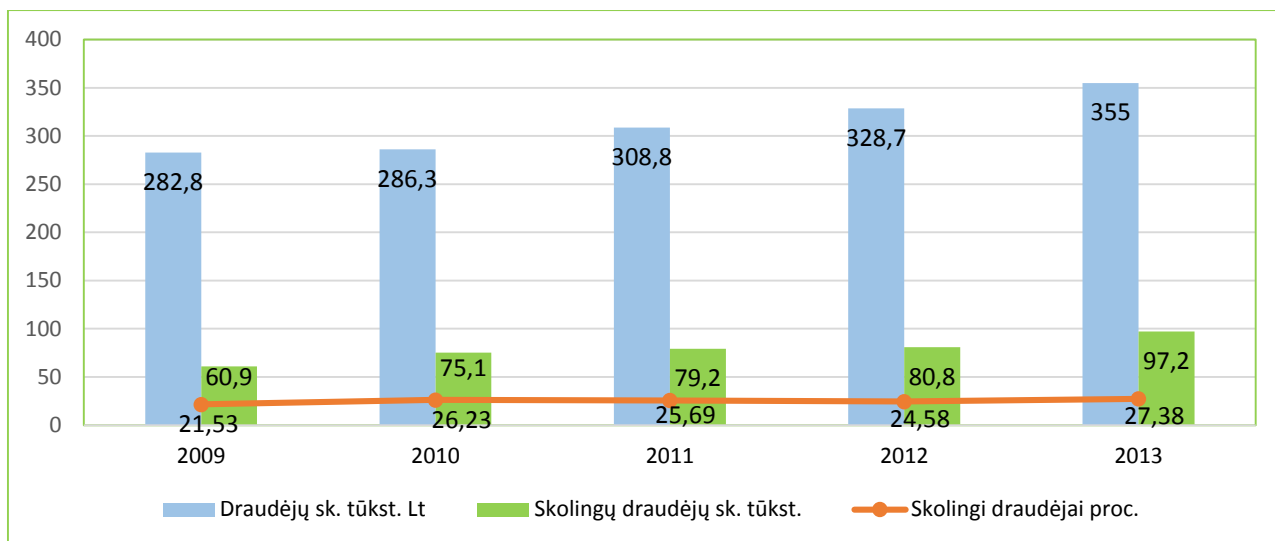

13 pav. VSDFV pinigų įplaukos (2014 m. kovo mėn. duomenys)

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus pagal <http://atvira.sodra.lt/> [žiūrėta 2014-04-02]

Draudėjai – visi juridiniai asmenys bei jų filialai ir atstovybės, taip pat fiziniai asmenys, kurie įstatymų nustatyta tvarka privalo mokėti valstybinio socialinio draudimo įmokas.¹²² Draudėjai ne visada laikosi pareigos valstybinio socialinio draudimo įmokas mokėti teisės aktų nustatyta tvarka ir terminais, dėl įvairių priežasčių pažeidžia valstybinio socialinio draudimo įmokų apskaičiavimo ir jų mokėjimo tvarką. Dažniausias pažeidimas tai įmokų sumokėjimas pavėluotai arba nesumokėjimas. Žemiau 14 paveiksle pavaizduotas skolingų draudėjų ir skolingų skaičius 2009 – 2013 metų laikotarpiu.

¹²² Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 17-447, 2 str., 2 d.

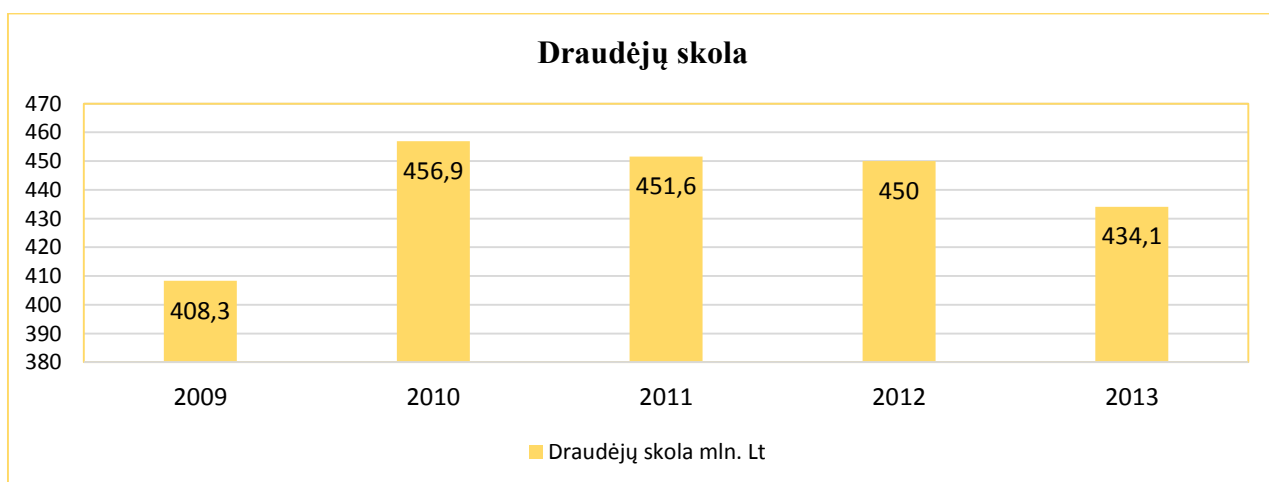

14 pav. Skolingų draudėjų skaičius

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus pagal <http://atvira.sodra.lt/> [žiūrėta 2014-04-02]

Iš šio paveikslo matyti, jog 2013 m. paskutiniai dienai skolingų draudėjų skaičius buvo beveik šimtas tūkstančių. Nuo 2009 m. skolingų draudėjų skaičius padidėjo nuo 60,9 iki 97,2 tūkstančių, galima teigti, jog skolingų draudėjų skaičius padidėjo beveik du kartus. Skolingi draudėjai sudaro beveik 30 % visų draudėjų. Visiems draudėjams VSDFV teritoriniai skyriai privalo taikyti priverstinio poveikio priemones (išskyrus draudėjus, kuriems skolos mokėjimas atidėtas, jie sudaro nežymią skolingų draudėjų dalį, šiame darbe skolų atidėjimo klausimas nenagrinėjamas).

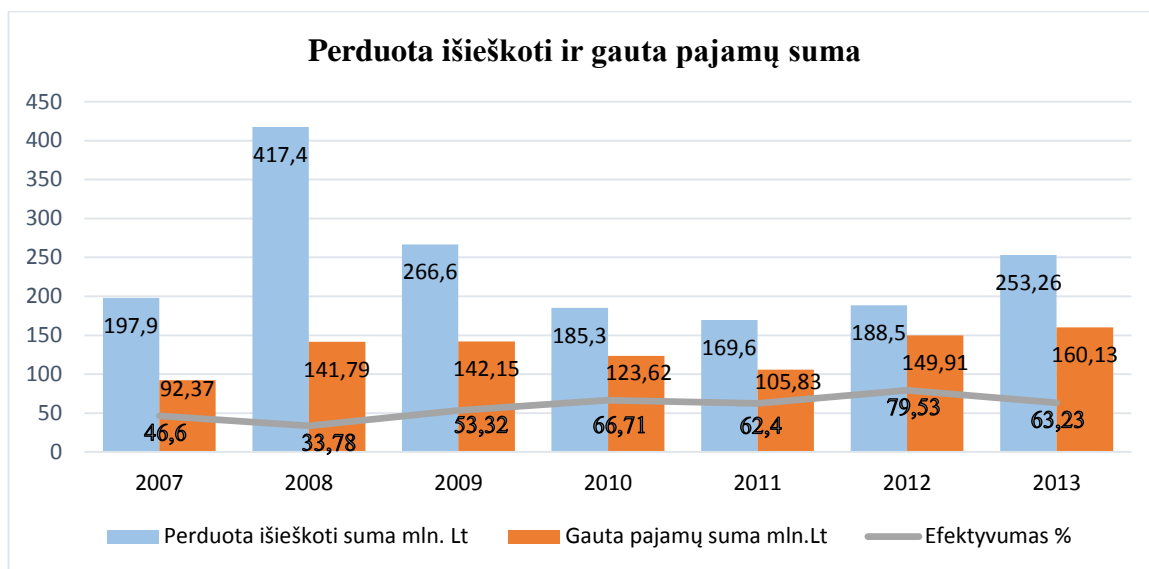
Nuo 2009 iki 2013 metų taip pat sparčiai didėjo draudėjų įsiskolinimas VSDF biudžetui, tai pavaizduota 15 paveiksle. Draudėjų įsiskolinimo dydis pradėjo mažėti 2011 m., tačiau 2009 m. lygio dar nepasiekė

15 pav. Draudėjų skola VSDF biudžetui

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus pagal <http://atvira.sodra.lt/> [žiūrėta 2014-04-03]

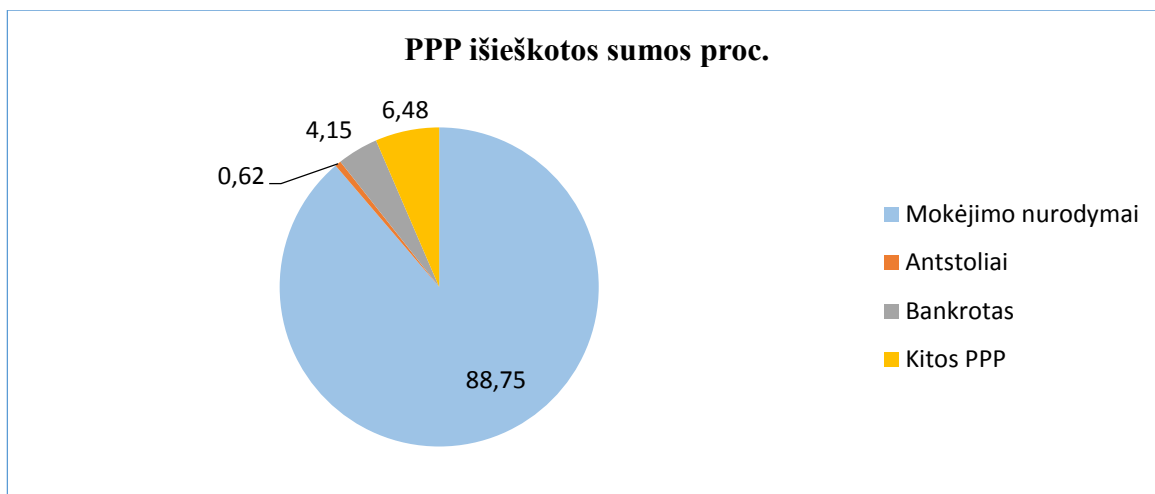
VSDFV teritoriniai skyriai vykdydami savo funkcijas ir operatyviai tvarkydami VSDFV lėšas, bei užtikrindamas priskaičiuotų valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimą ir išieškojimą privalo taikyti priverstinio poveikio priemones draudėjams, kurios patvirtintos VSDFV direktoriaus įsakymu dėl Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių patvirtinimo. VSDFV teritorinių skyrių priverstinai išieškomos sumos bei gautos lėšos priverstinio poveikio priemonių pagalba pavaizduota 16 paveiksle.

16 pav. VSDFV teritorinių skyrių PPP perduota išieškoti ir gauta pajamų suma

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV

Kaip matyti didžiausia išieškoma skolos VSDF biudžetui suma buvo 2008 m. Ta aplinkybė sutampa su ekonominiu nuosmukio Lietuvoje momentu. Tai patvirtina mokslininkų teiginius, jog ekonominė šalies situacija turi didelę įtaką pajamų bei įsiskolinimo VSDF biudžetui dydžiui. Vėlesniais metais išieškoma suma mažėjo, 2011 išieškoma suma buvo mažiausia, vėliau pastebimas išieškomos sumos didėjimas. Taip pat galime matyti išieškotų lėšų sumas per metus bei priverstinio išieškojimo efektyvumą procentais. Žemiausias išieškojimo efektyvumas buvo jau minėtais 2008 m., išieškojimo efektyvumas siekė tik 33,78 %, tiriamuoju laikotarpiu tai žemiausias išieškojimo efektyvumas. Vėlesniais metais priverstinio išieškojimo rodikliai ženkliai pagerėjo, 2012 m. išieškojimo efektyvumas siekė net 79,53 %, 2013 m. rodikliai vėl sumažėjo iki 63,23 %. Vidutinis tiriamo laikotarpio išieškojimo rezultatas yra 57,95 %, šis rezultatas parodo, kad priverstinio poveikio priemonių taikymas turi didelį vaidmenį surenkant bei išieškant priskaičiuotas valstybinio socialinio draudimo įmokas. Priverstinio poveikio priemonių taikymas taip pat turi ir prevencinę funkciją.

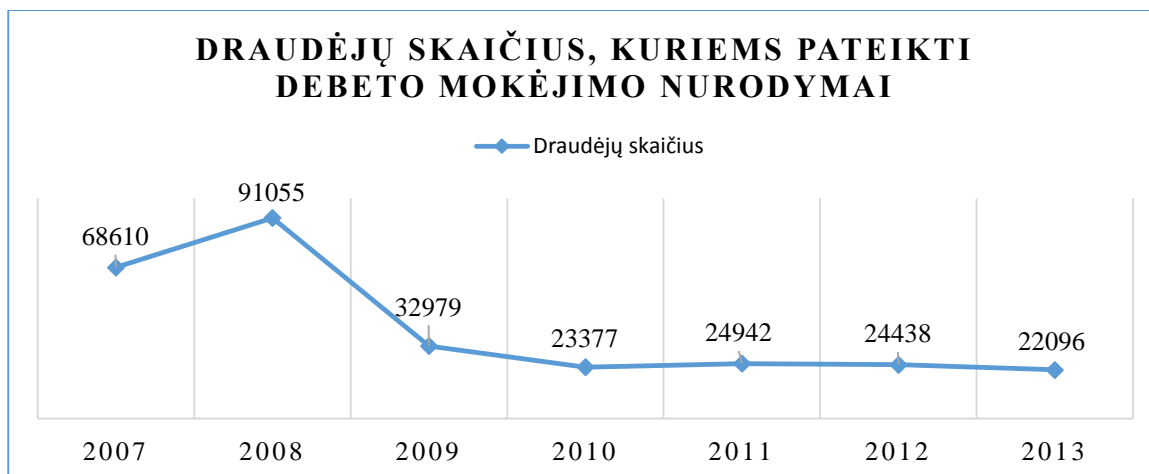

17 pav. VSDFV teritorinių skyrių priverstinio poveikio priemonėmis išieškotos lėšų sumos proc. 2014 m. sausio mėn. duomenimis

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV duomenimis.

Iš 17 pav. pateiktos diagramos, 2014 m. sausio mėnesio duomenimis, daugiausia lėšų į VSDFV biudžetą išieškoma debeto mokėjimo nurodymais. Debeto mokėjimo nurodymai išieškoma net 88,75% priverstinio poveikio priemonėmis surinktų pajamų. Antstoliai išieško ženkliai mažiau iki 0,62 %, pajamos iš bankroto procedūrų sudaro 4,15 % nuo visos išieškotos sumos. Kitomis priverstinio poveikio priemonėmis išieškoma atitinkamai 6,48 %.

Kaip jau buvo rašyta, debeto mokėjimo nurodymai mažiausia kaštų reikalaujanti ir operatyviausia priverstinio poveikio priemonė. Reikia pažymėti jog mokėjimo nurodymai efektyvūs tik tuo atveju, jeigu draudėjo sąskaitose kredito įstaigose yra lėšų. Jeigu draudėjo sąskaitose nėra, arba yra nepakankamai lėšų, VSDFV teritoriniai skyriai privalo taikyti kitas teisės aktų numatytas priverstinio poveikio priemones. Antstolių, lyginant su debeto mokėjimo nurodymais, išieškoma suma ženkliai mažesnė. Atkreiptinas dėmesys, jog VSDFV teritoriniai skyriai perduodami sprendimus vykdyti antstoliui prašo, kad antstolis išieškojimą vykdytų iš draudėjo turto išskyrus pinigines lėšas kredito įstaigose. Antstolio vykdomo išieškojimo proceso veiksmai dažnai dubliuoja VSDFV teritorinių skyrių jau taikytas procedūras. Antstolis vykdydamas sprendimus privalo atlikti visus teisės aktų reikalaujamus veiksmus, tai reikalauja nemažai laiko sąnaudų dėl šių priežasčių vilkinamas išieškojimo procesas. Būtina pažymėti, jog draudėjas gavęs informaciją (sprendimo kopiją, raginimą iš antstolio), kad jo skolos išieškojimas perduotas vykdyti antstoliui, norėdamas išvengti didelių sprendimo vykdymo išlaidų, įsiskolinimą VSDFV biudžetui sumoka pats, dėl šių priežasčių šios priverstinio poveikio priemonės efektyvumą vertinti sudėtinga.

18 pav. Draudėjų skaičiaus, kuriems pateikti debeto mokėjimo nurodymai, dinamika

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV

Paveiksle 18 pavaizduotoje diagramoje matomas draudėjų skaičius, kuriems VSDFV teritoriniai skyriai pateikė debeto mokėjimo nurodymus. Jeigu 2007 m. mokėjimo nurodymais buvo išieškoma iš 68610 draudėjų sąskaitų kredito įstaigose, 2008 m. jau buvo išieškoma iš 91055 draudėjų. Galima teigti, jog 2008 m. pagal draudėjų skaičių iš kurių įsiskolinimas buvo išieškomas debeto mokėjimo nurodymais, buvo pasiektas „absoliutus rekordas“. Ta aplinkybė taip pat sutampa su ekonominiu nuosmukio Lietuvoje momentu. Vėl galima teigti, jog ekonominė situacija šalyje įtakoja įsiskolinimo VSDFV biudžetui dydį. Debeto mokėjimo nurodymai 2009 m buvo pateikti į 32979 draudėjų sąskaitas, lyginant su 2008 m., draudėjų skaičius, kuriems pateikti debeto mokėjimo nurodymai sumažėjo beveik tris kartus. Vėlesniais tiriamojo laikotarpio metais pastebima, jog draudėjų skaičius, kuriems pateikti debeto mokėjimo nurodymai, stabilizavosi, vidutiniškai per metus debeto mokėjimo nurodymai buvo pateikiami vidutiniškai 23713 draudėjams. Toliau 3 lentelėje pateikiamas mokėjimo nurodymų rezultatas.

3 lentelė. Mokėjimo nurodymų rezultatas proc.

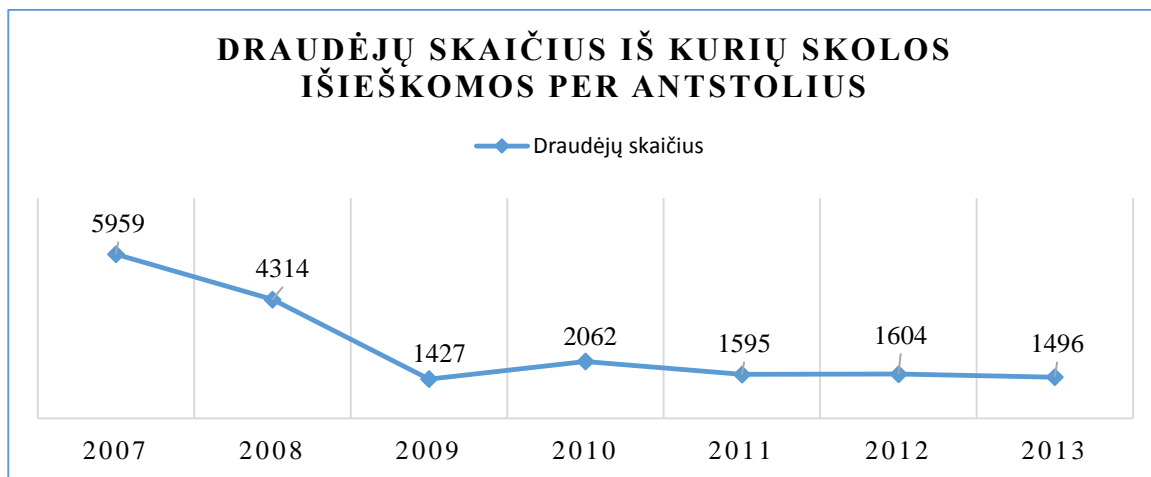
		Metai							
		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Vidurkis
Mokėjimo nurodymai	Pateikta suma mln. Lt	182,61	389,16	231,69	159,46	147,87	170,63	233,2	216,37
	Išieškota	82,59	139,26	126,99	104,51	92,17	124,68	132,75	114,70
	Rezultatas %	45,22	35,78	54,81	65,54	62,33	73,07	56,92	53,01

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus pagal VSDFV duomenis ir Valstybės kontrolės 2010-11-11 ataskaitą

Iš pateiktos lentelės matyti, kad mokėjimo nurodymai į skolingų draudėjų sąskaitas yra labai efektyvi priverstinio poveikio priemonė. Jos vidutinis rezultatas yra 53,1 % nuo šia priverstinio

poveikio priemone išieškamos sumos. Žemiausias rezultatas buvo 2008 m. ekonominio nuosmukio Lietuvoje laikotarpiu, tai reiškia, kad draudėjų sąskaitose kredito įstaigose nebuvo pakankamai lėšų įvykdyti VSDFV teritorinių skyrių mokėjimo nurodymus. Geriausi rezultatai išieškant skolas mokėjimo nurodymais buvo 2012 m., vėlesniais metais pastebimas rezultato mažėjimas.

Išanalizavus perdavimų išieškoti skolas iš draudėjų antstoliams (19 pav.), galima pastebėti, kad didžiausias draudėjų, iš kurių skolos išieškamos per antstolius, skaičius buvo 2007-2008 metais, tai vėlgi sutampa su ekonominio nuosmukio Lietuvoje pradžia.

19 pav. Draudėjų skaičiaus, iš kurių skolos išieškamos per antstolius, dinamika

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV

2007 m. antstolių kontoroms išieškoti skolas buvo nukreipta iš 5959 draudėjų, 2008 m. iš 4314 draudėjų. Vėliau pastebimas situacijos stabilizavimasis ir nuo 2009 m. iki 2013 m. draudėjų skaičius, iš kurių įsiskolinimas išieškomas sprendimus dėl skolos išieškojimo priverstine tvarka perduodant vykdyti antstoliams, buvo atitinkamai nuo 1427 iki 2062. Žemiau 4 lentelėje pavaizduotas, priverstinio poveikio priemonės, skolos išieškojimo iš draudėjo turto, sprendimą dėl skolos išieškojimo priverstine tvarka perduodant vykdyti antstoliui, efektyvumas.

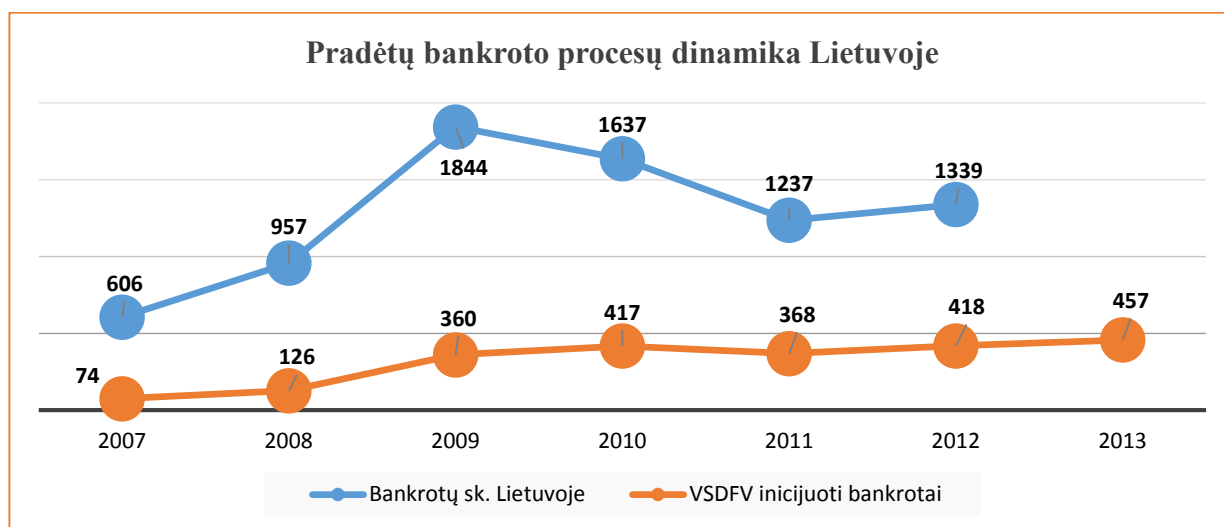
4. lentelė. Išieškojimo iš draudėjo turto per antstolį rezultatas proc.

		Metai							Vidurkis
		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Išieškojimas iš draudėjo turto per antstolį	Pateikta suma tūkst. Lt	9001,12	13395,27	13974,73	11253,58	7015,77	6951,76	7933,39	9932,23
	Išieškota	2091,94	1067,90	433,36	530,62	433,20	458,34	374,04	769,91
	Rezultatas %	23,24	7,97	3,10	4,72	6,17	6,59	4,71	7,75

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus pagal VSDFV duomenis ir Valstybės kontrolės 2010-11-11 ataskaitą

Kaip matyti iš aukščiau pateiktos lentelės, priverstinio poveikio priemonė išieškojimas iš draudėjo turto, sprendimus dėl skolos išieškojimo priverstine tvarka perduodant vykdyti antstoliui, ši ženkliai mažiau efektyvi nei mokėjimo nurodymai į draudėjo sąskaitą kredito įstaigoje. Vidutinis tiriamojo laikotarpio rezultatas 7,75%. Žemą rezultatą sąlygoja ilgas išieškojimo proceso laikotarpis (turto paieška, turto vertinimas, pardavimas, varžytinių organizavimas) bei tai, jog draudėjai neturi turto arba turimas turtas nelikvidus ar mažai likvidus.

Būtina paminėti iškeltų naujų bankroto per metus Lietuvoje skaičių. Pradėtų naujų bankroto bylų skaičius Lietuvoje atspindi nemokių draudėjų skaičių.

20 pav. Pradėtų bankroto procesų dinamika

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus pagal Įmonių bankroto valdymo departamento duomenis.

http://www.bankrotodep.lt/Doc/2012_AP%C5%BDVALGA.pdf (2013 m. duomenys nepateikiami) ir pagal VSDFFV duomenis

Kaip matyti iš 20 pav. bankroto bylų skaičius nuo 2007 iki 2009 metų ženkliai šoktelėjo į viršų. Per 2007 m. naujų bankroto procedūrų buvo pradėta 606, o 2009 m. jau 1844, išreiškus procentais, naujai iškeltų bankroto procedūrų padidėjo 304,29 %. Vėlesniais metais bankrutuojančių įmonių skaičius stabilizavosi ir pradėjo mažėti. VSDFFV teritoriniai skyriai taip pat inicijuoja bankroto bylų draudėjams iškėlimą. Bankroto bylos inicijavimas, kaip sankcija taikoma tada, kai kitomis priverstinio poveikio priemonėmis skolos išieškoti nepavyksta, taip pat bankroto bylos iškėlimu stabdomas įsiskolinimo VSDFFV biudžetui didėjimas. VSDFFV inicijuotų bankroto bylų skaičius nuo 2007 m. iki 2009 m. irgi ženkliai padidėjo, 2007 m. buvo inicijuotos 74 bankroto bylos, o 2009 m. jau 417 bylų, vėlesniais metais skaičius stabilizavosi ir laikosi arti 400 bylų.

Iškėlus draudėjui bankroto bylą, VSDFFV teritorinis skyrius, vadovaujantis Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymu, tampa antros eilės kreditoriumi.¹²³ VSDFFV teritorinio skyriaus, kaip kreditoriaus finansinis reikalavimas tenkinamas įmonių bankroto nustatyta tvarka.

¹²³ Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010

Kiti teisės aktų numatyti priverstiniai skolos išieškojimo būdai tokie kaip: duodami nurodymą skolininko darbdaviui, pensijos, stipendijos ar pašalpos mokėtoju išieškoti nesumokėtas socialinio draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas į VSDF biudžetą; duodami nurodymą kredito įstaigai laiku nesumokėtas socialinio draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas nurašyti iš draudėjo indėlių kredito įstaigoje ir priklausančių palūkanų, palyginti retai taikomi ir turi labai mažą vaidmenį išieškant skolas iš draudėjų, dėl šios priežasties išsamiau šiame darbe nenagrinėjami.

Pagal VSDFV duomenis (5 priedas) matyti, jog 2013 m. pabaigai skolingų draudėjų tarpe daugiausia buvo uždarytų akcinių bendrovių. Visų draudėjų tarpe skolingos uždarosios akcinės bendrovės sudarė 4,07 %. Uždaroji akcinė bendrovė ribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo, tai reiškia, kad bendrovė atsako tik savo turto (labai dažnai jos turto iš viso neturi), dėl šios priežasties uždarosios akcinės bendrovės patys rizikingiausi draudėjai.

Apibendrinant matyti, jog 88,2% visų VSDF biudžeto pajamų sudaro valstybinio socialinio draudimo įmokos, kurias moka draudėjai, beveik 30% visų draudėjų turi arba turėjo įsiskolinimą VSDF biudžetui, esant tokiai situacijai priverstinio poveikio priemonių vaidmuo tampa labai svarbus vykdant skolų išieškojimą.

Lyginant perduotas išieškoti ir išieškotas sumas, vidutinis tiriamo laikotarpio išieškojimo rezultatas yra 57,95 %, šis rezultatas parodo, kad priverstinio poveikio priemonių taikymas turi didelį vaidmenį surenkant bei išieškant priskaičiuotas valstybinio socialinio draudimo įmokas. Priverstinio poveikio priemonių taikymas taip pat turi ir prevencinę funkciją.

Apibendrinant galima teigti, jog efektyviausia priverstinio poveikio priemonė, išieškant nesumokėtas valstybinio socialinio draudimo įmokas, palūkanas, baudas ir delspinigius yra mokėjimo nurodymai į skolingą draudėjo sąskaitas kredito įstaigose. Šios priverstinio poveikio priemonės tiriamojo laikotarpio vidurkis yra 53,1 %. Ši priverstinio poveikio priemonė yra pati svarbiausia vykdant priverstinį skolų išieškojimą. Naudojant šią priverstinio poveikio priemonę išieškoma per 80 % visų išieškomų sumų.

Atkreiptinas dėmesys, jog skolingų draudėjų skaičius, įsiskolinimo VSDF biudžetui dydis bei sankcijų skaičius nuolat auga. Iš to galima daryti išvadą, jog didėja nemokių draudėjų skaičius, tai patvirtina ir iškeltų naujų bankroto bylų šalyje skaičius.

3.3. VSDFV rizikos valdymo sistema ir rizikos veiksniai įtakoiantys skolų išieškojimą bei skolos VSDF biudžetui dydį

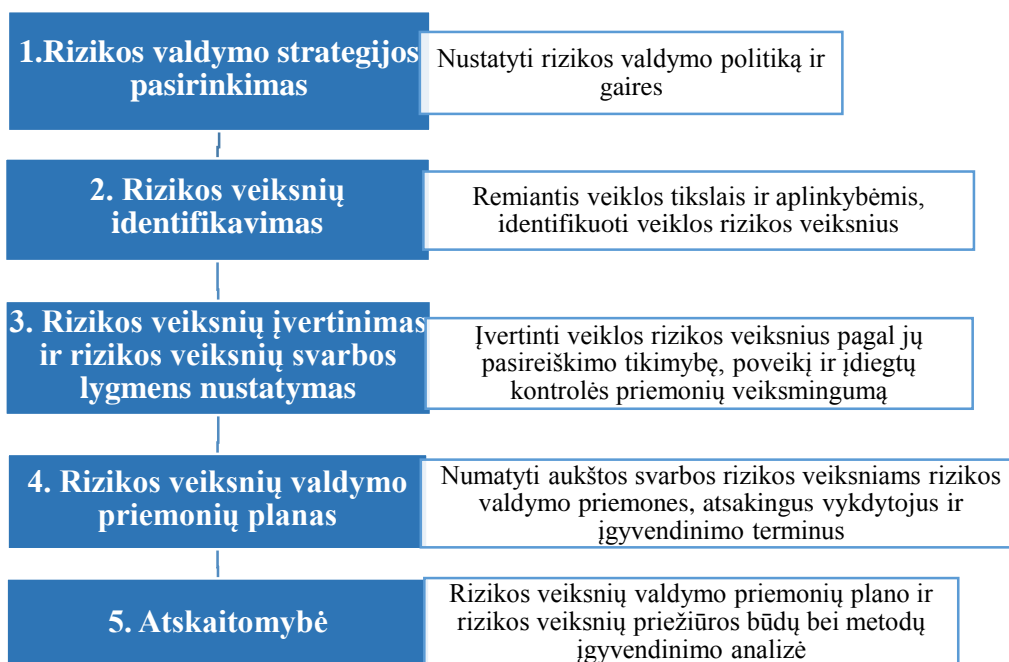
Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2009 m. liepos 15 d. įsakymu Nr. A1-45 patvirtintame Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

strateginiame veiklos plane,¹²⁴ buvo numatytos grėsmės, kurios gali įtakoti VSDFV veiklą ir surenkamų valstybinio draudimo įmokų bei įsiskolinimo VSDF biudžetui dydį. Surenkamų įmokų bei įsiskolinimo VSDF biudžetui dydį gali įtakoti šios grėsmės: mažėjantis bendrasis vidaus produktas, gyventojų užimtumas, didėjantis nedarbo lygis, mažėjantis darbo užmokestis, nepalankioms gimstamumo tendencijos, šalyje didės vyresnio amžiaus žmonių dalis. Minėtos grėsmės išlieka aktualios ir šiandien.

Siekiant nustatyti, kurie įvykiai yra pakankamai svarbūs ir reikšmingi, kurie gali įtakoti VSDFV veiklą, turėti įtakos socialinio draudimo įmokų surinkimui bei įsiskolinimo VSDF biudžetui didėjimą ir siekiant tų įvykių išvengti arba sumažinti jų įtaką iki minimumo, VSDFV įdiegta veiklos rizikos sistema. Pagal Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2009 m. kovo 19 d. įsakymu Nr. V-113 patvirtintos veiklos rizikos valdymo metodiką, veiklos rizikos valdymo sistemos tikslas – nustatyti, vertinti, valdyti ir stebėti veiklos rizikos veiksnius, galinčius turėti įtaką VSDFV administravimo įstaigų veiklos tikslų pasiekimui. Veiklos rizikos valdymo metodika apibrėžia rizikos valdymo sistemos uždavinius: užtikrinti VSDFV administravimo įstaigų veiklos rizikos valdymo strategijos įgyvendinimą; laiku nustatyti veiklos rizikos veiksnius, užkertant kelią galimiems pažeidimams, užtikrinant nuoseklų ir kompleksinę galimų pažeidimų atsiradimo priežasčių šalinimą, siekiant apsaugoti VSDF interesus; reglamentuoti VSDFV administravimo įstaigų veiklos rizikos veiksnių valdymo procesą; nustatyti VSDFV administravimo įstaigų veiklos rizikos veiksnių valdymo sistemos struktūrą, taip pat darbuotojų funkcijas ir atsakomybę rizikos veiksnių valdymo procese.

Kaip jau buvo minėta teorinėje šio darbo dalyje, daugelio mokslininkų nuomone, rizikos valdymo procesas rizikos valdymo procesą sudaro penki pagrindiniai etapai. VSDFV rizikos valdymo procesas taip pat vykdomas penkiais pagrindiniais etapais: veiklos rizikos strategijos parinkimas; veiklos rizikos veiksnių identifikavimas; veiklos rizikos veiksnių vertinimas ir veiklos rizikos veiksnių svarbos nustatymas; veiklos rizikos veiksnių valdymo priemonių plano parengimas ir įgyvendinimas; atskaitomybė.

¹²⁴ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos strateginiame veiklos planas. <http://www.sodra.lt/get.php?f.21025> [žiūrėta 2014-03-05]

21 pav. **VSDFF Rizikos valdymo etapai**

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus pagal VSDFF rizikos valdymo metodiką

Pirmame rizikos valdymo proceso etape parenkama rizikos valdymo strategija, VSDFF administravimo įstaigų rizikos valdymo strategiją įsakymu tvirtina VSDFF direktorius. Antrame rizikos valdymo etape vyksta rizikos veiksmų identifikavimas. Identifikuojami nauji veiklos rizikos veiksniai, turintys įtaką VSDFF administravimo įstaigų veiklos tikslams, ir iš naujo vertinami praėjusio ataskaitinio laikotarpio rizikos veiksniai. Taip pat gali būti vykdomas neeilinis veiklos rizikos veiksmų identifikavimas. Trečiame etape vyksta rizikos veiksmų įvertinimas bei svarbos lygmenį nustatymas. Veiklos rizikos veiksniai vertinami atsižvelgiant į tris faktorius: pasireiškimo tikimybę (galimybę), galimų padarinių poveikį ir įdiegtų kontrolės priemonių veiksmingumą. Sekančiame etape, siekiant, kad būtų suvaldyta aukštos svarbos veiklos rizika, vyksta veiklos rizikos veiksmų valdymo priemonių nustatymas, šių priemonių atsakingų vykdytojų bei veiklos rizikos veiksmų valdymo priemonių įgyvendinimo terminų nustatymas. Paskutiniame penktame etape, vyksta rizikos veiksmų valdymo priemonių plano ir rizikos veiksmų priežiūros būdų bei metodų įgyvendinimo analizė.

Išanalizavus VSDFF direktoriaus patvirtintą veiklos rizikos veiksmų sąrašą, galima išskirti sekančius rizikos veiksmus, kurie gali įtakoti įsiskolinimo VSDFF biudžetui dydį bei turėti įtakos operatyviam skolų išieškojimo procesui:

- Šalies ekonominė situacija turi įtakos įmokų įsiskolinimo didėjimui ir įmokų mokėjimui;
- Šalies politiniai sprendimai gali daryti įtaką numatytų veiklos tikslų pasiekimui;

- Esantys ir nauji įmokų mokėjimo vengimo būdai turi neigiamos įtakos Fondo biudžeto vykdymui;
- Nepakankama vidaus kontrolė neužtikrina skolos išieškojimo priverstine tvarka efektyvumo;
- Egzistuoja rizika, kad bankroto administratoriai nesąžiningai vykdo bankroto procedūras.

Kadangi šie rizikos veiksniai įtraukti į VSDFV veiklos rizikos veiksnių sąrašą, galima preziumuoti, kad šios rizikos valdomos, yra nustatytos rizikos veiksnių valdymo priemonės, dėl šių priežasčių plačiau šioje darbo dalyje analizuojamos nebus.

Siekiant išsiaiškinti rizikos veiksnius, kurie neįtraukti į VSDFV rizikos veiksnių sąrašą ir kurie labiausiai įtakoja VSDF biudžetui nesumokėtų įmokų dydį bei mažina mokestinių nepriemokų išieškojimo galimybes, buvo atliktas kokybinis tyrimas, panaudotas ekspertinis vertinimo metodas. Dalinai struktūrizuoto interviu būdu buvo apklausta 11 VSDFV Įmokų išieškojimo skyrių specialistų profesionalų. Apibendrinus ekspertų nuomones, galime išskirti sekančius rizikos veiksnius:

- Draudėjų piktnaudžiavimo teise galimybė;
- Išlieka didelė rizika dėl būsimos skolos;
- Tyčiniai bankrotai;
- Draudėjų patikrinimo negalimumas;
- Finansinių ataskaitų nepateikimas.

Draudėjų piktnaudžiavimo teise galimybė. Tyrimo metu išsiaiškinta, jog yra draudėjų, kurie naudodamiesi teise vilkina skolų išieškojimo procesą bei didina skolų VSDF biudžetui dydį. Vadovaujantis CK 1.137 str. 3 d. draudžiama piktnaudžiauti savo teise, t. y. draudžiama įgyvendinti civilines teises tokiu būdu ir priemonėmis, kurios be teisinio pagrindo pažeistų ar varžytų kitų asmenų teises ar įstatymų saugomus interesus ar darytų žalos kitiems asmenims arba prieštarautų subjektinės teisės paskirčiai.¹²⁵ Žalos padarymas kitiems asmenims piktnaudžiaujant teise yra pagrindas taikyti civilinę atsakomybę. Jeigu asmuo piktnaudžiauja subjektine teise, teismas gali atsisakyti ją ginti. Taip pat CK 1.5 įtvirtintas sąžiningumo principas. Galima pateikti vieną pavyzdį (tyrimo metu analizuoti keli panašūs atvejai). VSDFV teritorinis skyrius nuo 2009 m. vykdo skolos išieškojimą iš UAB „V“. Jau 2009 m. VSDFV teritorinis skyrius kreipėsi į apygardos teismą dėl UAB „V“ bankroto bylos iškėlimo, tačiau UAB „V“ kreipėsi į apygardos teismą dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymo 7 str. 2 d. teismui priėmus nutartį dėl pareiškimo iškelti įmonės restruktūrizavimo bylą priėmimo, įmonės turtas (lėšos) pagal šiuos vykdomuosius dokumentus gali būti areštuojamas, tačiau nuo teismo nutarties dėl pareiškimo

¹²⁵ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

iškelti įmonės restruktūrizavimo byla priėmimo dienos šio turto realizavimas ir (ar) išieškojimas sustabdomas. Bankroto bylos iškėlimo klausimas buvo atidėtas, kol bus išspręstas klausimas dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo.

Apygardos teismas 2010-03-03 nutartimi iškėlė restruktūrizavimo bylą UAB „V“. Apygardos teismas 2010-10-07 nutartimi nutraukė restruktūrizavimo bylą, kadangi draudėjas nepateikė tvirtinti teismui restruktūrizavimo plano, nors prieš tai teismas buvo pratęsęs terminą planui pateikti (yra tikimybė jog draudėjas plano neteikė tyčia, taip vilkindamas procesą). Vilniaus apygardos teismo nutartis dėl restruktūrizavimo proceso nutraukimo buvo apskūsta apeliacine tvarka. Lietuvos apeliacinis teismas 2011-03-17 nutartimi paliko Vilniaus apygardos teismo nutartį nepakeistą.

UAB „V“ kreditoriai pakartotinai kreipėsi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, 2011-06-21 VSDFV teritorinis skyrius pateikė prašymą dėl įtraukimo trečiuoju asmeniu, tačiau Vilniaus apygardos teismas 2011-08-22 nutartimi atsisakė atsakovui iškelti bankroto bylą.

UAB „V“ pakartotinai kreipėsi į teismą dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo. Vilniaus apygardos teismo 2012-01-27 nutartimi vėl buvo iškelta restruktūrizavimo byla, nutartis buvo apskūsta, tačiau Lietuvos apeliacinis teismas 2012-04-05 nutartimi paliko nutartį nepakeistą, buvo pradėtas restruktūrizavimo procesas. Tačiau ir vėl 2012-11-23 restruktūrizavimo byla buvo nutraukta, nes draudėjas ir vėl nepateikė teismui tvirtinti restruktūrizavimo plano (vėl buvo prašoma pratęsti terminą plano pateikimui). Minėta nutartis buvo apskūsta apeliacine tvarka, Lietuvos apeliacinis teismas 2013-02-07 nutartimi pirmos instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą. Apeliacinio teismo nutartis buvo apskūsta kasacine tvarka, Lietuvos Aukščiausias Teismas 2013-10-02 nutartimi apeliacinio teismo nutartį paliko nepakeistą.

UAB „V“ kreditoriai eilinį kartą vėl kreipėsi dėl bankroto bylos UAB „V“ iškėlimo, tačiau draudėjas vėl apygardos teismui pateikė prašymą dėl restruktūrizacijos bylos iškėlimo, bankroto bylos klausimas vėl atidėtas, kol nebus išspręstas klausimas dėl bankroto bylos iškėlimo. Apygardos teismo 2013-12-04 nutartimi buvo atsisakyta priimti ieškovo pareiškimą dėl restruktūrizavimo bylos. Lietuvos apeliacinis teismas 2014-01-23 nutartimi apygardos teismo nutartį panaikino ir perdavė pirmos instancijos teismui spręsti klausimą dėl pareiškimo dėl restruktūrizacijos bylos iškėlimo priėmimo. Nuo 2009 m. iki 2014 m. draudėjo skola padidėjo nuo 300 tūkst. iki 4 mln. litų, šiuo metu teisme nagrinėjamas klausimas dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo, draudėjas priskaičiuotų valstybinio socialinio draudimo įmokų teisės aktų nustatytais dydžiais bei terminais nemoka, skola VSDF biudžetui kiekvieną mėnesį didėja, draudėjas neturi privalomai registruotino turto, kitas turtas įkeistas. Ši situacija kelia didelę riziką jog skola VSDF biudžetui kiekvieną mėnesį augs ir galiausiai liks nesumokėta.

Išlieka didelė rizika dėl būsimos skolos. Teisės aktai, kuriais vadovaujasi VSDFV teritoriniai skyriai vykdydami priverstinį skolų išieškojimą nenumato galimybes būsimai skolai taikyti skolos

sumokėjimo užtikrinimo priemonių. Tyrimo metu nustatyta jog buvo atvejų, kai mėnesio pirmą dieną įmonė atleidžia visus savo darbuotojus, vadovaujantis LR Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 9 str. 2 d. draudėjas priskaičiuotas socialinio draudimo įmokas (prisideda įmokos nuo išeitinių išmokų) draudėjas privalės sumokėti ne vėliau kaip iki kito mėnesio 15 dienos.¹²⁶ Kadangi atleidžiami visi darbuotojai, tai rodo, kad įmonė nutraukia veiklą arba įmonė susiduria su kitais sunkumais. Priverstinio skolos išieškojimo veiksmus VSDFV teritoriniai skyriai turės teisę praėjus penkioms dienoms nuo teisės priverstinai išieškoti skolą atsiradimo dienos, paprastai tariant skolos išieškojimas prasidės beveik po dviejų mėn. Toks laiko tarpas pakankamas įmonei parduoti, paslėpti turtą ar dokumentus, skolos išieškojimas minėtu atveju tampa labai apsunkintas ir kyla didelė rizika, jog skola VSDF biudžetui liks neišieškota.

Tyčiniai bankrotai. Remiantis bankrutuojančių bei bankrutavusių įmonių sąrašu, kuriame pateikiami duomenys apie bankrotus pripažintus tyčiniai, Lietuvoje nuo 1993 iki 2014 metų tyčiniai bankrotai buvo pripažinti 75 bankroto procesai.¹²⁷ Lyginant su visų Lietuvoje iškeltų bankrotų skaičiumi, tai nedidelis skaičius. Specialistų teigimu didesnę žalą VSDF biudžetui daro bankroto procesai, kurie nepripažinti tyčiniai, nors tam įtarimų ir pakanka. Dažnas atvejis, kai iškėlus bankroto bylą bankroto administratorius negali rasti bankrutuojančios įmonės vadovo, dalyvių, turto bei visų privalomų finansinės apskaitos dokumentų. Dėl šios priežasties bankroto administratorius negali nustatyti realaus įmonės turto, negali atlikti LR įmonių bankroto įstatymo nustatytos pareigos administratoriui atlikti įmonės sandorių analizės per 36 mėn. ir kt. Pažymėtina, kad nuo 2013-10-01 įsigaliojus Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymo pakeitimams, įstatymo 20 str. išplėtė galimybes pripažinti bankrotą tyčiniu. Vadovaujantis įstatymo 20 str. 3 d. preziumuojama, kad bankrotas yra tyčinis, jeigu: veikla ir turtas buvo perkelti į kitą įmonę, įmonę reorganizavus arba įmonės dalį atskyrus, kai veiklą vykdo ir finansinius įsipareigojimus prisiima turto nevaldanti įmonė, kita veikianti ar naujai įsteigta įmonė perėmė įmonės nebaigtas vykdyti sutartis ir (arba) reikalavimo teises ir į šią įmonę perėjo dirbti darbuotojai ir (arba) vadovai ir (arba) su jais susiję asmenys, atsiskaitymai iki bankroto bylos iškėlimo buvo vykdomi pažeidžiant Civilinio kodekso 6.930¹ straipsnyje nustatytą atsiskaitymų grynaisiais ir negrynaisiais pinigais eiliškumą ir nebuvo vykdomas šio ar kitų įstatymų reikalavimas dėl privalomo įmonės bankroto bylos inicijavimo, kai įmonės darbuotojui (darbuotojams) ilgiau kaip 3 mėnesius iš eilės nemokamas darbo užmokestis ir kitos su darbo santykiais susijusios išmokos.¹²⁸ Šios Įmonių bankroto įstatymo sąlygos skatins draudėjus laikytis Civilinio kodekso 6.930¹ straipsnyje nustatyto atsiskaitymų grynaisiais ir negrynaisiais pinigais eiliškumo, o tai sumažins draudėjo įsiskolinimo VSDF biudžetui didėjimo riziką.

¹²⁶ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 17-447

¹²⁷ Bankrutuojančių bei bankrutavusių įmonių sąrašas, kuriose bankrotas pripažintas tyčiniu. http://www.bankrotodep.lt/Doc/Tyc_2013-11-30.pdf [žiūrėta 2014-03-30]

¹²⁸ Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010

Draudėjų patikrinimo negalimumas. Vadovaujantis Priverstinio poveikio taisyklių 28 p. VSDFV teritorinis skyrius gali atlikti skolininko patikrinimą. Atliekant tyrimą buvo nustatyta, kad VSDFV teritorinių skyrių specialistai ne visada turi galimybę atlikti draudėjo patikrinimą. Labai dažnas atvejis, kai draudėjų registracijos adresas nesutampa su faktinės buveinės adresu arba įmonė iš viso neturi buveinės. VSDFV teritorinio skyriaus specialistams nuvykus įmonės buveinės adresu įmonės nerandamos. Siunčiami VSDFV teritorinių skyrių siųsti raštai dėl dokumentų patikrinimui pateikimo grįžta neįteikti, nes adresatas nerandamas. Pasitaiko atvejų, kai įmonės buveinėje įmonės atstovai randami, tačiau nerandami įmonės apskaitos dokumentai, nes yra pas samdomus finansininkus. Neatlikus įmonės patikrinimo (aktualiausia akcinės ir uždarnosios akcinės bendrovės) labai apsunkinamas skolų išieškojimo procesas. Išieškotojas negali tiksliai nustatyti įmonės turtinės padėties, negali nustatyti įmonės piniginių srautų kasoje bei sąskaitose kredito įstaigose.

Finansinių ataskaitų nepateikimas. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 10 straipsnio 2 d.¹²⁹, vadovaujantis Lietuvos Respublikos apdraustųjų valstybinio socialinio draudimo ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registro nuostatų 25.5 p.¹³⁰ bei Duomenų apie apdraustuosius ir draudėjus pateikimo ir tikslinimo taisyklių 52 p.,¹³¹ draudėjai finansines ataskaitas apie priskaičiuotas valstybinio socialinio draudimo įmokas už kiekvieną mėnesį privalo pateikti iki kito kalendorinio mėnesio 15 d. Tyrime metu nustatyta, jog draudėjai ne visada laikosi pareigos pateikti finansines ataskaitas teisės aktų nustatytais terminais. Ataskaitos nepateikimo atveju VSDFV teritorinis skyrius neturi duomenų apie draudėjo kas mėnesį priskaičiuojamas valstybinio socialinio draudimo įmokas. Kaip pavyzdį galima pateikti UAB „Z“ atvejį, bendrovė neteikia privalomų ataskaitų jau 2013 m. 9 mėn., tačiau veiklą vykdo ir skaičiuoja valstybinio socialinio draudimo įmokas, tačiau priskaičiuotų valstybinio socialinio draudimo išmokų nemoka. VSDFV teritorinis skyrius siuntė 10 raštų dėl ataskaitų, draudėjas į siunčiamus raštus nereaguoja, nuvykus VSDFV teritorinio skyriaus specialistams į draudėjo veiklos vietą draudėjas buvo rastas, bendrovės direktoriui surašytas administracinio teisės pažeidimo protokolas, paskirta administracinė nuobauda, tačiau ataskaitos nepateiktos. Panašių atvejų VSDFV specialistų praktikoje pasitaiko ne vienas. Galop draudėjui pateikus ataskaitas skola VSDF biudžetui padidėja keliolika ar net keliasdešimt kartų, tai kelia didelę riziką skolų VSDF biudžetui padidėjimui.

Apibendrinus tai kas pateikta aukščiau, matyti, jog Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyboje veikia veiklos rizikos valdymo sistema. VSDFV rizikos valdymo procesas vykdomas

¹²⁹ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 17-447

¹³⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos Respublikos apdraustųjų valstybinio socialinio draudimo ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registro steigimo, jo nuostatų patvirtinimo ir veiklos pradžios nustatymo // Valstybės žinios. 2007, Nr. 50-1932

¹³¹ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Dėl Duomenų apie apdraustuosius ir draudėjus pateikimo ir tikslinimo taisyklių, socialinio draudimo pranešimų/prašymo formų ir jų elektroninių duomenų struktūros aprašų patvirtinimo // Valstybės žinios. Žin., 2010, Nr. 73-3728

penkiais pagrindiniais etapais: veiklos rizikos strategijos parinkimas; veiklos rizikos veiksnių identifikavimas; veiklos rizikos veiksnių vertinimas ir veiklos rizikos veiksnių svarbos nustatymas; veiklos rizikos veiksnių valdymo priemonių plano parengimas ir įgyvendinimas; atskaitomybė. VSDFV direktoriaus įsakymu yra patvirtintas veiklos rizikos veiksnių sąrašas.

Išanalizavus VSDFV direktoriaus patvirtintą veiklos rizikos veiksnių sąrašą, galima išskirti sekančius rizikos veiksnius, kurie gali įtakoti įsiskolinimo VSDFV biudžetui dydį bei turėti įtakos operatyviam skolų išieškojimo procesui: šalies ekonominė situacija turi įtakos įmokų įsiskolinimo didėjimui ir įmokų mokėjimui; šalies politiniai sprendimai gali daryti įtaką numatytų veiklos tikslų pasiekimui; esantys ir nauji įmokų mokėjimo vengimo būdai turi neigiamos įtakos VSDF biudžeto vykdymui; nepakankama vidaus kontrolė neužtikrina skolos išieškojimo priverstine tvarka efektyvumo; egzistuoja rizika, kad bankroto administratoriai nesąžiningai vykdo bankroto procedūras.

Atlikus kokybinį tyrimą, naudojant interviu metodą apklausus VSDFV teritorinių skyrių specialistus (ekspertus) ir apibendrinus gautus rezultatus, galime išskirti sekančius rizikos veiksnius, kurie įtakoja skolų išieškojimą iš draudėjų ir turi įtakos nesumokėtų valstybinio socialinio draudimo įmokų dydžiui: draudėjų piktnaudžiavimo teise galimybė; išlieka didelė rizika dėl būsimos skolos; tyčiniai bankrotai; draudėjų patikrinimo negalimumas; finansinių ataskaitų nepateikimas.

IŠVADOS

1. Atlikus mokslinės literatūros bei teisės aktų analizę pastebime, kad Valstybinio socialinio draudimo įstatyme naudojamos trys sąvokos laiku nesumokėtoms valstybinio socialinio draudimo įmokoms, delspinigiams, palūkanoms ir baudoms apibrėžti: skola, įsiskolinimas, mokestinė nepriemoka.
2. Atlikus teisės aktų reglamentuojančių priverstinio poveikio priemonių taikymo analizę, lieka neaišku nuo kokio skolos dydžio gali būti pardėti priverstinio išieškojimo veiksmai. Raginimas nesiuočiama, jeigu skola mažesnė negu dešimt litų, galima teigti, jog priverstinai išieškotina skola nuo dešimt litų. Tačiau, pagal Priverstinio poveikio taisyklių 17 p. mokėjimo nurodymai į draudėjų sąskaitas teikiami nuo šimto litų, kitoms priverstinio poveikio priemonėms skolos dydžio apribojimų nėra.
3. VSDFV taiko griežtas priverstinio poveikio priemones, iškart po įsiskolinimo susidarymo, po 5 dienų įsiskolinimas priverstinai gali būti išieškotas neinformavus mokesčių mokėtojo apie vykdomus priverstinius įsiskolinimo išieškojimo veiksmus. Toks priverstinių poveikio priemonių taikymas padidina įsiskolinimų išieškojimo rezultatyvumą.
4. Apibendrinant teisės aktus reglamentuojančius priverstinį skolų VSDF biudžetui priverstinį išieškojimą galima pastebėti, kad per analizuojamą laikotarpį priverstinis skolų išieškojimas „švelnėja“: pailgėjo sankcijų taikymo pradžios terminas, mokėjimo nurodymai pirma pateikiami tik į vieną draudėjo sąskaitą kredito įstaigoje (ankščiau buvo teikiama į visas iš karto), keturis kartus sumažėjo bauda už neteisėtai sumažintas įmokas, nuo 2009-06-30 nebegalioja Laikinis mokėjimų eilės tvarkos įstatymas, draudėjai galėjo nevaržomi atsiskaitinėti su „svarbesniais“ kreditoriais (pažymėtina jog nuo 2013-10-01 įsigaliojo LR Civilinio kodekso 6.930¹ str.), visa tai mažina skolų išieškojimo operatyvumą bei didina skolų nesumokėjimo riziką.
5. Išanalizavus įsiskolinimo VSDF biudžetui išieškojimo užtikrinimo būdus, matyti, jog nėra teisinių galimybių užtikrinti būsimo įsiskolinimo VSDF biudžetui, nors praktikoje būna atvejų, kai žinoma, jog yra didelė rizika, kad draudėjas priskaičiuotų valstybinio socialinio draudimo įmokų nesumokės.
6. Skirtingai nei kiti Lietuvos mokesčių administratoriai, VSDFV teritoriniai skyriai neturi galimybių, kaip skolų sumokėjimo užtikrinimo priemonės laidavimo ar garantijos, ši priverstinio poveikio priemonė būtų labai aktuali vykdant išieškojimą iš draudėjų, kurie neturi jokio turto arba turimas turtas yra nelikvidus arba mažai likvidus.
7. Iš atliktos statistinių duomenų analizės matyti, jog 88,2% visų VSDF biudžeto pajamų sudaro valstybinio socialinio draudimo įmokos, kurias moka draudėjai, beveik 30% visų draudėjų

- turi arba turėjo įsiskolinimą VSDF biudžetui, esant tokiai situacijai priverstinio poveikio priemonių vaidmuo tampa labai svarbus vykdant skolų išieškojimą.
8. Efektyviausia priverstinio poveikio priemonė, išieškant nesumokėtas valstybinio socialinio draudimo įmokas, palūkanas, baudas ir delspinigius yra mokėjimo nurodymai į skolingo draudėjo sąskaitas kredito įstaigose. Šios priverstinio poveikio priemonės tiriamojo laikotarpio efektyvumo vidurkis yra 53,1 %. Ši priverstinio poveikio priemonė yra pati svarbiausia vykdant priverstinį skolų išieškojimą. Naudojant šią priverstinio poveikio priemonę išieškoma per 80 % visų išieškomų sumų.
 9. Nustatyta, jog Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyboje veikia veiklos rizikos valdymo sistema. VSDFV rizikos valdymo procesas vykdomas penkiais pagrindiniais etapais: veiklos rizikos strategijos parinkimas; veiklos rizikos veiksnių identifikavimas; veiklos rizikos veiksnių vertinimas ir veiklos rizikos veiksnių svarbos nustatymas; veiklos rizikos veiksnių valdymo priemonių plano parengimas ir įgyvendinimas; atskaitomybė. VSDFV direktoriaus įsakymu yra patvirtintas veiklos rizikos veiksnių sąrašą.
 10. Išanalizavus VSDFV direktoriaus patvirtintą veiklos rizikos veiksnių sąrašą, galima išskirti sekančius rizikos veiksnius, kurie gali įtakoti įsiskolinimo VSDFV biudžetui dydį bei turėti įtakos operatyviam skolų išieškojimo procesui: šalies ekonominė situacija turi įtakos įmokų įsiskolinimo didėjimui ir įmokų mokėjimui; šalies politiniai sprendimai gali daryti įtaką numatytų veiklos tikslų pasiekimui; esantys ir nauji įmokų mokėjimo vengimo būdai turi neigiamos įtakos Fondo biudžeto vykdymui; nepakankama vidaus kontrolė neužtikrina skolos išieškojimo priverstine tvarka efektyvumo; egzistuoja rizika, kad bankroto administratoriai nesąžiningai vykdo bankroto procedūras.
 11. Naudojant ekspertų vertinimo metodą, apklausus VSDFV teritorinių skyrių specialistus (ekspertus) ir apibendrinus gautus rezultatus, galime išskirti sekančius rizikos veiksnius, kurie įtakoja skolų išieškojimą iš draudėjų ir turi įtakos nesumokėtų valstybinio socialinio draudimo įmokų dydžiui: draudėjų piktnaudžiavimo teise galimybė; išlieka didelė rizika dėl būsimos skolos; tyčiniai bankrotai; draudėjų patikrinimo negalimumas; finansinių ataskaitų nepateikimas.

Šiame baigiamajame darbe buvo iškelta hipotezė - priverstinio poveikio priemonių taikymo efektyvumą įtakoja norminių dokumentų netobulumas, nuolatinė kaita, nepakankamas reglamentavimas. Atliktos analizės ir vertinimo rezultatai hipotezę leidžia patvirtinti tik iš dalies.

REKOMENDACIJOS

1. Vietoje trijų sąvokų naudojamų laiku nesumokėtoms valstybinio socialinio draudimo įmokoms, delspinigiams, palūkanoms ir baudoms apibrėžti (skola, įsiskolinimas, mokestinė nepriemoka) naudoti vieną, pvz. kaip apibrėžta LR mokesčių administravimo įstatyme – *mokestinė nepriemoka*.
2. Darbo autoriaus nuomone, turėtų būti aiškiai apibrėžta riba nuo kokios skolos dydžio atsiranda teisė taikyti priverstinio poveikio priemones.
3. Darbo autoriaus nuomone, atliekant draudėjo piniginių srautų patikrinimą, tikslinga į patikrinimo aktą įtraukti atsiskaitymų grynaisiais ir negrynaisiais pinigais eiliškumo (pagal CK 6.930¹ str.) pažeidimų fiksavimą.
4. Darbo autoriaus nuomone, tikslinga inicijuoti teisės aktų pakeitimus suteikiant galimybę VSDFV teritoriniams skyriams taikyti skolos sumokėjimo užtikrinimo būdus būsimoms draudėjų skoloms.
5. Į skolų VSDF biudžetui užtikrinimo būdų sąrašą įtraukti dar vieną skolos užtikrinimo būdą – garantiją ar laidavimą.
6. Tikslinga į VSDFV rizikos veiksnių sąrašą įtraukti rizikos veiksnius: draudėjų piktnaudžiavimo teise galimybė; išlieka didelė rizika dėl būsimos skolos; didelis naujai iškeliamų bankroto bylų skaičius; tyčiniai bankrotai; draudėjų patikrinimo negalimumas; finansinių ataskaitų nepateikimas bei šiems veiksniams nustatyti rizikos valdymo priemonės.

LITERATŪRA

1. Aidukaitė J. Gerovės valstybių patirtis vertinant socialinio teisingumo principo įgyvendinimą švietime: Švedijos, Škotijos ir Vokietijos atvejai // Viešoji politika ir administravimas, 2010, ISSN 2029-2872
2. Bagdonienė R. Užsienio valiutos kurso rizikos valdymo tobulinimas Lietuvos įmonėse: daktaro disertacijos santrauka: socialiniai mokslai, ekonomika. – Vilnius, 2000
3. Bartkus, A. Makroekonominių veiksnių poveikis Lietuvos senatvės pensijų sistemai. Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai. – 2008
4. Bernotas, D., Guogis, A. Globalizacija, socialinė apsauga ir Baltijos šalys. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. – 2006, - ISBN 9955-19-039-6
5. Bitinas A, Tartilas J, Litvaitienė J. Socialinės apsaugos teisė. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. – 2011, - ISBN 978-9955-19-202-2
6. Bitinas A. Socialinė apsauga Europos Sąjungoje: pensijų sistemų modernizavimas: monografija. – Vilnius: Mes. – 2011, - ISBN 978-609-95202-1-6
7. Biudžeto pajamos nesurenkamos dėl mokesčių administravimo spragų, 2013. http://www.finmin.lt/web/finmin/pranesimai_spaudai?erp_item=naujiena_002047 [žiūrėta 2014-03-05]
8. Власова Л. Управление рисками: интуитивный расчет – «Экономика и жизнь», № 42. – 2005
9. Buckiūnienė O., Meidūnas V., Puzinauskas P. Lietuvos finansų sistema. – Vilnius: Teisinės informacijos centras. – 2003. - ISBN 9955-557-26-5
10. Buškevičiūtė E. Luškevičienė L. Rizikos valdymas draudimo įmonėse. <http://archive.minfolit.lt/arch/16501/16612.pdf> [žiūrėta 2014-03-01]
11. Buškevičiūtė E. Mokesčių sistema. – Kaunas: KTU leidykla „Technologija“. – 2007, – ISBN 9955-09-815-5
12. Скрипник О.Б. Социальная политика в сфере жилищно-коммунальных комплексов регионов. – Москва: Финансы и статистика, 2012, - ISBN 978-5-279-03536-6
13. Cykl warsztatów Zarządzanie przez cele w administracji publicznej - dobre praktyki 2012/2013. <http://www.zus.pl/warsztaty/> [žiūrėta 2014-03-05]
14. Čepinskis, J., Raškinis, D. Draudimo veikla. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. – 2005, - ISBN: 9955120355,
15. Gronskas, V. Ekonominė analizė. – Kaunas: Technologija. – 2005, - ISBN:9955098708
16. Guogis A. Socialinės politikos modeliai: monografija. – Vilnius: Eugrimas. – 2000, – ISBN 9986-752-76-0

17. Guogis A. Dėl Lietuvos socialinės apsaugos sampratos. <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2007-07-17-arvydas-guogis-del-lietuvos-socialines-apsaugos-sampratos/4433> [žiūrėta 2014-02-10]
18. Guogis A. Kokio socialinės raidos modelio siekti Lietuvoje? <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2012-03-17-arvydas-guogis-kokio-socialines-raidos-modelio-siekti-lietuvoje/78997> [žiūrėta 2014-02-10]
19. Guogis A. Lietuvos ekspertų socialinės politikos modelio sampratos problema, - 2013, <http://web.b.ebscohost.com/skaietykla.mruni.eu/ehost/detail?vid=6&sid=15b06964-a324-4e4a-b5d3-77289c122eb8%40sessionmgr113&hid=125&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtG12ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=90079444> [žiūrėta 2014-03-05]
20. Guogis A. Socialinių paslaugų ekonominiai svertai Lietuvos savivaldybėse. http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/sd/archyvas/dwn.php?id=274507. [žiūrėta 2014-03-05]
21. Kancerevyčius G. Finansai ir investicijos. – Kaunas: Smaltijos leidykla. – 2004, – ISBN 9955-551-40-2
22. Kardelis, K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: (edukologija ir kiti socialiniai mokslai). - Šiauliai: Lucilijus, 2007
23. Квале, С. Исследовательское интервью. Москва. Смысл, -2003
24. Knight, F.H.. Risk, Uncertainty and Profit. – New York: Century Press. – 1921
25. Levišauskaitė, K., Rūškys, G. Valstybės finansai. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. – 2003
26. Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 17-447
27. Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 16-411
28. Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymas // Valstybės žinios. 2001, 91-3190
29. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262
30. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340
31. Lietuvos Respublikos Mokesčių administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. IX – 2112
32. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios. 2005, Nr. 75-2725
33. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios. 2005, Nr. 75-2725, XII skyrius.

34. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos hipotekos registro nuostatų patvirtinimo // Valstybės žinios. 2001, Nr. 90-3173
35. Lietuvos Respublikos Laikinasis mokėjimų eilės tvarkos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 106-3062
36. Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės žinios. 1985, Nr. 1-1
37. Lietuvos Respublikos Finansų ministro įsakymas Dėl delspinigių dydžio nustatymo 2014 m. pirmajam ketvirčiui // Valstybės žinios. 2013, Nr. 130-6684
38. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios. 2005, Nr. 75-2725
39. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos Respublikos apdraustųjų valstybiniu socialiniu draudimu ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registro steigimo, jo nuostatų patvirtinimo ir veiklos pradžios nustatymo // Valstybės žinios. 2007, Nr. 50-1932
40. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. birželio 14 d. nutarimo Nr. 647 "Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo" pakeitimo // Valstybės žinios. 2009, Nr. 34-1294
41. Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010, 2 str.
42. Lietuvos Respublikos Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 70-3170
43. Matakas J. Šiuolaikinė valstybė. – Kaunas: Technologija. – 1999
44. Marcijonas A., Sudavičius B. Mokesčių teisė. Vilnius. Teisinės informacijos centras. – 2003
45. Martinkus B., Žilinskas V. Ekonomikos pagrindai: vadovėlis. – Kaunas: Technologija, 2001, - ISBN 9986-13-575-3
46. VMI: Nuo prievaizdo iki patarėjo.
http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Konferencija_%C5%AAM_prie%C5%BEi%C5%ABros_tobulinimas_2.ppt [žiūrėta 2014-03-05]
47. Norkūnienė, J. Valstybinio socialinio draudimo problemos ir sprendimo būdai. Paslaugų verslo plėtros problemos integravimosi į Europą procese: konferencijos pranešimų medžiaga. – Vilnius, 2004
48. Oficialūs dokumentai. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=868&langId=lt> [žiūrėta 2014-02-01]
49. Rakauskienė O.G. Valstybės ekonominė politika: monografija. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. – 2006, 486 p. – ISBN 9955-19-032-9
50. Rizikos valdymas, 2013. <http://www.cust.lt/web/guest/verslui/apribojimai/rizikosvaldymas>

51. Sakalas, A., Savanevičienė, A. Įmonių krizių vadyba. Kaunas: Technologija. – 2003, p. 17. – ISBN 9955-09-458-3
52. Seimas patvirtino 2014 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą. http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4445&p_k=1&p_d=143398 [žiūrėta 2014-03-05]
53. Sinamavičius A. Simanavičienė Ž. Turizmo rizikos specifiniai bruožai, 2012 <http://www.ecoman.ktu.lt/index.php/Ekv/article/download/2184/1694>, [žiūrėta 2013-12-05]
54. Skučienė D. Gataūlinas A. Lietuvos socialinio draudimo kompensuojamoji gerovė lyginant su ES šalimis, 2011, <http://web.b.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/detail?vid=8&sid=15b06964-a324-4e4a-b5d3-77289c122eb8%40sessionmgr113&hid=125&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=sih&AN=69599739> [žiūrėta 2014-03-05]
55. Socialinės apsaugos terminų žodynas. http://www.sec.lt/pages/zodynas/index_.html [žiūrėta 2014-02-10]
56. Sudavičius B. Mokestinė prievolė ir jos vykdymas. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367163985743/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2014-03-01]
57. Šapalienė L. Lietuvos mokesčių sistema: teoriniai ir praktiniai pagrindai. – Vilnius: UAB „RDI grupė“. – 2010, p 56. ISBN 978-609-8042-02-3
58. Tarptautinių žodžių žodynas. – Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija. – 1985
59. Tidikis, R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. - Vilnius: Lietuvos Teisės universiteto leidybos centras, 2003.- ISBN 9955563265.
60. Vaidelytė E. Socialinė politika ir filantropija Lietuvoje: teorinės interpretacijos ir empirinės išvalgos. https://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/vpa/archyvas/dwn.php?id=239697 [žiūrėta 2014-03-05]
61. Valentinovna K. M. Mokestinių turtinių santykių (materialioji) prigimtis. <http://web.b.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/detail?vid=10&sid=8c4b7f7f-33a6-4087-a000-2bd4b15568a1%40sessionmgr112&hid=125&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=36047590> [žiūrėta 2014-03-06]
62. Valstybinio socialinio draudimo kūrimasis ir plėtra 1991-2014 metais. <http://www.socmin.lt/lt/socialinis-draudimas/socialinio-draudimo-sistema.html> [žiūrėta 2014-03-05]
63. Valstybinis socialinis draudimas Lietuvoje, 2009. <http://www.sodra.lt/get.php?f.5085> [žiūrėta 2014-02-10]

64. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas Dėl Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios. 2009, Nr. 11-436
65. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2005 m. gruodžio 7 d. įsakymu Nr. V-476 patvirtinta Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo veiklos rizikos valdymo strategija.
66. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2009 m. kovo 19 d. įsakymu Nr. V-113 patvirtinta Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo veiklos rizikos valdymo metodika
67. Valdymo informacinė sistema planuojant ir kontroliuojant Sodros biudžetą, 2011. <http://www.oracle.com/oms/oracleday/od11-bi-valdymo-inform-sistema-1369884.pdf> [žiūrėta 2014-03-10]
68. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2009-2011 strateginis veiklos planas <http://www.sodra.lt/get.php?f.21025> [žiūrėta 2014-03-09]
69. Valstybinio audito ataskaita mokestinių nepriemokų administravimo vertinimas. <http://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=2273> [žiūrėta 2014-03-01]
70. Wdrażanie zarządzania ryzykiem w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych, 2012. http://www.zus.pl/warsztaty/pliki/Warsztaty_4_Prezentacja_2.ppt [žiūrėta 2014-03-10]

Čepėnas M. Priverstinio poveikio priemonių taikymo ir rizikos veiksnių vaidmuo valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto vykdymo procese / Teisės ir mutinės bei mokesčių institucijų veiklos magistro baigiamasis darbas. Vadovas docentas dr. A. Balkevičius. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2014. – 82.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe apžvelgta socialinė politika Lietuvoje, Valstybinis socialinis draudimas, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdymas ir valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas, išanalizuotos ir įvertintos priverstinio poveikio priemonės bei rizikos veiksniai turintys įtakos draudėjų skolos VSDF biudžetu dydžiui bei skolos išieškojimo efektyvumui bei pateikiami pasiūlymai skolų išieškojimo efektyvumui gerinti. *Pirmoje dalyje* teoriniu lygmeniu nagrinėjamos socialinė politika Lietuvoje, Valstybinio socialinio draudimo samprata, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdymo struktūra ir funkcijos, taip pat Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto struktūra, išaiškinama mokesstinės nepriemokos (skolos) samprata bei jos administravimas, apibrėžiama rizikos samprata, rizikos veiksniai, rizikos valdymas. *Antrojoje dalyje* pateikiama priverstinio poveikio priemonių teisinės analizės, priverstinio poveikio priemonių taikymo efektyvumo bei VSDFV veiklos rizikos veiksnių tyrimo metodologija. *Trečioje dalyje* atliekama priverstinio poveikio priemonių teisinės bazės analizė, atliekama skolos VSDF biudžetui bei priverstinio poveikio priemonių statistinių duomenų analizė bei rizikos veiksnių, galinčių turėti įtaką valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimui bei skolos VSDF biudžetui dydžiui, analizė.

Pagrindiniai žodžiai: valstybinis socialinis draudimas, valstybinio socialinio draudimo įmoka, draudėjai, mokesstinė nepriemoka, skola, priverstinio poveikio priemonės, rizikos veiksniai, rizikos valdymas.

Marius Čepėnas The role of imposing constraint measures (sanctions) and risk management in the administration of Social Insurance Fund / Master Thesis. Tutor: A. Balkevičius. (PhD), Vilnius, Mykolas Römeris University, Faculty of Economics and Financial Management, 2014. – 82.

ABSTRACT

This master thesis analyzes the social policy in Lithuania, the State Social Insurance system, management of the State Social Insurance Fund and its budget. It also examines and assesses the constraint measures as well as the risk factors having impact on the size of the debt of insurers towards the budget of the State Social Insurance Fund (SSIF) and on the efficiency of recovery process of the debt. Moreover, it formulates proposals for improving the efficiency of the recovery process. In *Part I*, the social policy in Lithuania is analyzed on the theoretical level: the definition of State Security Service, the structure and functions of the SSIF, as well as the structure of the budget of the SSIF is provided. Similarly, the definition of underpayment (debt) and its administration is given, the risk definition, factors and way of administering the risk is determined. In *Part II*, the methodology of legal analysis of constraint measures, as well as of examining the efficiency of imposing constraint measures as well as risk factors within the activity of the State Social Insurance Fund Management (SSIFM) is provided. *Part III* delivers an analysis of legal basis of constraint measures, the debt towards the SSIF budget as well as the statistical data with reference constraint measures and risk factors which may have an impact on the collection process of State Social Insurance contributions and the size of the debt towards the SSIF budget.

Keywords: social insurance, State Social Security contributions, underpayment, debt, constraint measures, risk factors, risk management.

SANTRAUKA

Valstybinis socialinis draudimas yra viena iš socialinės apsaugos dalių, operatyvus priskaičiuotų valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimas bei draudėjų skolos VSDF biudžetui mažinimas vykdant socialinį draudimą yra labai svarbus, šios priežastys baigiamojo magistro darbo temą daro aktualia.

2008 m. susidaręs didelis valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto deficitas atkreipė netik valstybės įstaigų atsakingų už biudžeto vykdymą bei surinkimą, valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų bet ir visų Lietuvos gyventojų dėmesį. Valstybinio socialinio draudimo įmokų įsiskolinimas – tai laiku negautos pajamos į biudžetą, kurioms susigražinti reikalingos papildomi administravimo kaštai. Dėl šių priežasčių svarbu tirti Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto formavimo rizikos veiksnius ir priverstinio poveikio priemonių įtaką priskaičiuotų valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimui. Baigiamojo *darbo objektas* – VSDFV teritorinių skyrių taikomos priverstinio poveikio priemonės bei rizikos veiksniai įtakojantys nesumokėtų valstybinio socialinio draudimo įmokų dydį. *Problema* – kokiomis priemonėmis didinti priverstinio poveikio priemonių efektyvumą. Šio darbo *tikslas* – įvertinti priverstinio poveikio priemonių taikymo ir rizikos veiksnių vaidmenį valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto vykdymo procese. Darbo tikslui pasiekti buvo iškelti *uždaviniai*: 1. apibūdinti socialinę politiką Lietuvoje, Valstybinio socialinio draudimo fondo struktūrą, valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą; 2. teoriškai apibrėžti mokestinės nepriemokos (skolos) sampratą, jos administravimą, taip pat rizikos sampratą, rizikos valdymą bei rizikos veiksnius įtakojančius VSDF biudžeto pajamas bei skolos biudžetui dydį. 3. išanalizuoti VSDFV teritorinių skyrių taikomų priverstinio poveikio priemonių teisinę bazę; 4. atlikti 2007-2013 m. laikotarpio statistinių duomenų, apie taikomas priverstinio poveikio priemones bei įsiskolinimo VSDF biudžetui, analizę; 5. išanalizuoti rizikos veiksnius galinčius įtakoti valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimą bei skolos VSDF biudžetui dydį. Darbo *hipotezė* – priverstinio poveikio priemonių taikymo efektyvumą įtakoja norminių dokumentų netobulumas, nuolatinė kaita, nepakankamas reglamentavimas.

Iškeltiems uždaviniams pasiekti buvo naudojami šie *tyrimo metodai*: literatūros, mokslinių darbų bei teisės aktų analizės metodas, lyginamasis istorinis metodas, apibendrinimo metodas, ekspertų vertinimo metodas, statistinių duomenų analizės metodas.

Darbe išanalizuota ir išdėstyta tai, kas leidžia atsakyti į problemą, išaiškintos socialinės politikos, socialinio draudimo sąvokos, apžvelgta valstybinio socialinio draudimo biudžeto sandara, valstybinio socialinio draudimo valdymo sistema, teoriškai apibrėžta mokestinės nepriemokos (skolos) bei rizikos veiksniai bei rizikos valdymo sąvokos. Išanalizuota taikomų priverstinio poveikio priemonių teisinė bazė, atlikta statistinių duomenų analizė. Interviu metodu su specialistais nustatyti rizikos veiksniai įtakojantys skolų išieškojimo efektyvumą bei skolos VSDF biudžetui dydį, kurie

neįtraukti į VSDFV rizikos veiksnių sąrašą. Iškelta hipotezė pasitvirtino tik iš dalies, nors įmokų įsiskolinimo išieškojimas nėra pakankamai reglamentuotas, tačiau skolų išieškojimas vyksta operatyviai ir efektyviai. Darbo pabaigoje padarytos išvados ir pateikti pasiūlymai aiškiai reglamentuoti skolos sąvoką, apibrėžti nuo kokios skolos dydžio atsiranda teisė taikyti priverstinio poveikio priemones, į skolos sumokėjimo užtikrinimo priemones įtraukti garantiją bei laidavimą. Taip pat rekomenduota į VSDFV rizikos veiksnių sąrašą įtraukti rizikos nustatytus veiksnius.

SUMMARY

The State Social Insurance constitutes one of the elements of social security. The importance of operative collection of State Social Insurance Contributions and the reduction of the debt of insurers towards SSIF budget proves that the topic of this Master Thesis is up-to-date.

The deficit of the SSIF budget which emerged in 2008 alerted not only the state institutions responsible for the implementation of the budget and collection of the revenues, but also the recipients of the insurance payments and the whole population of Lithuania. The underpayment of social insurance contributions means missing revenues in the budget, whose recovery generate additional administration costs. For these reasons, it is important to examine the risk factors with regard to setting up the SSIF Budget and the influence of constraint measures to the collection process of the calculated State Social Insurance contributions.

Hence, the necessity to examine the risk factors of forming the budget of SSIF and the influence of constraint measures to the efficiency of collection of State Social Insurance contributions emerges. The *object* of the Master Thesis is constituted by the constraint measures applied by territorial units of SSIFM and the risk factors having impact on the amount of unpaid State Social Insurance contributions. The *problem* of the Thesis is the following one: what are the tools aiming at increasing the efficiency of constrain measures? The *goal* of the Thesis is to assess the role of applying the constraint measures and the risk factors in the process of implementing the budget of the SSIF. In order to reach the goal, the following *tasks* were formulated: 1. Defining the characteristics of social policy in Lithuania, the structure of SSIF, the budget of SSIF; 2. Giving theoretical framework for the definition of underpayment (debt), debt administration, as well as for the risk, risk management and risk factors having impact on the budget revenues of the SSIF and the amount of the debt towards the budget; 3. Analyzing the legal basis for the constrained measures applied by territorial units of SSIFM; 4. Analyzing the statistical data from 2007-2013 about the constraint measures applied and the indebtedness towards the SSIF budget; 5. Analyzing the risk factors having impact on the collection efficiency of State Social Insurance contributions as well as the amount of debt towards SSIF budget. The *hypothesis* of the Master Thesis is the following: the efficiency of applying constraint measures is impacted by faulty legal norms, ongoing modifications and insufficient regulatory framework.

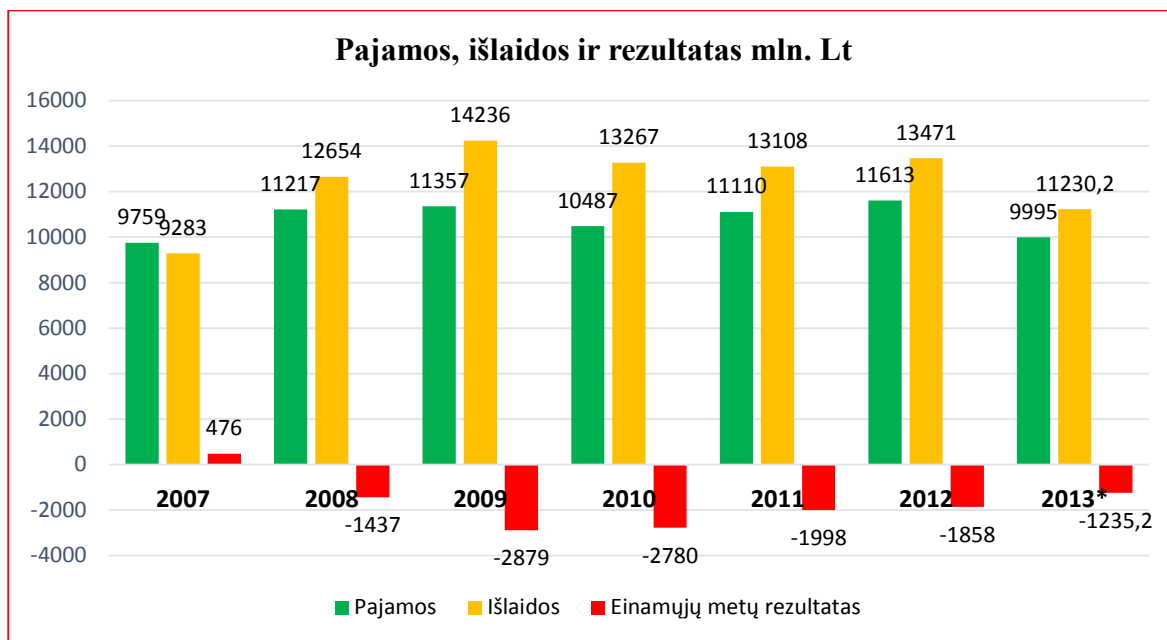
The following *research methods* were applied: analysis of literature, scientific papers and legal acts, comparative historical research, synthesis, semi-structured interview, statistical data analysis.

The paper analyses all factors enabling to find an answer to the problem raised, defines the social policy, social insurance, gives an overview of the structure of the budget of state social insurance, the system of administering the state social insurance, provides a theoretical framework for the definition of underpayment (debt), risk factors and risk management. It analyzes the legal

basis for constraint measures applied, provides a research of statistical data. The interview with specialists enabled determining the risk factors having impact on the efficiency of recovering the due amounts as well as the amount of debt towards the budget of SSIF which is not included in the list of risk factors of the SSIFM. The hypothesis raised was confirmed only partially even though the recovery procedure of social contributions is not sufficiently regulated, but the recovery process is carried out in an operative and effective way. In the final part, conclusions were raised and proposals formulated: to regulate clearly the definition of a debt, to define the minimum amount for executing the right to apply constraint measures, as well as to include warranty as an additional tool to secure the payment of the debt. It is also recommended to include the risk factors determined to the list of list factors of SSIFM.

PRIEDAI

VSDFFV BIUDŽETO PAJAMOS, IŠLAIDOS IR REZULTATAS

1 pav. VSDFFV biudžeto pajamos, išlaidos ir rezultatas

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus pagal <http://atvira.sodra.lt/> [žiūrėta 2014-03-20]

RAGINIMAS DĖL SKOLOS SUMOKĖJIMO

Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių
11 priedas
(Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie
Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus
2013 m. birželio 6 d. įsakymo Nr. V-293 redakcija)

(Raginimo dėl skolos sumokėjimo formos pavyzdys)

**VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO FONDO VALDYBOS
(MIESTO) SKYRIUS**

Valstybės biudžeto įstaiga, Gatvė g. 00, LT-00000 Miestas,
tel.: 1883, (8 0) 000 0000, faks. (8 0) 000 0000, el. p. miestas@sodra.lt.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 000000000

(Adresatas)

**RAGINIMAS
DĖL (DRAUDĖJO VARDAS IR PAVARDĖ / PAVADINIMAS) SKOLOS SUMOKĖJIMO**

20 m. d. Nr.
(Sudarymo vieta)

Pranešame, kad Jūs iki 20....-....-.... privalėjote sumokėti Lt skolą (įmokų Lt, palūkanų Lt, baudos Lt, delspinigių Lt), tačiau skolos nesumokėjote, todėl 20.... m.d. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetui esate skolingas (-a) Lt (suma žodžiais).

Siūlome Jums per 10 dienų nuo raginimo gavimo dienos sumokėti aukščiau nurodytą sumą į vieną iš nurodytų Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie SADM sąskaitų:

Sąskaitos Nr.	Kredito įstaigos pavadinimas	Įmokos kodas	Gavėjo kodas
1.			191630223
2.			191630223
...			191630223

Skolą grynaisiais pinigais galima sumokėti: (pašto, kredito įstaigos skyrių pavadinimai).

Skola	Įmokos kodas	Suma
Įmokų		
Palūkanų		
Baudos		
Delspinigių		

Primename, jei per nustatytą terminą nesumokėsite skolos, ji bus išieškota priverstine tvarka, o dėl turto arešto, antstolio vykdymo išlaidų, priverstinės hipotekos ar priverstinio įkeitimo patirsite nepatogumų ir papildomų išlaidų. Nuo Jūsų sumokėtų VSD ir PSD įmokų priklauso Jūsų socialinio draudimo išmokų dydis ir draustumas privalomuoju sveikatos draudimu.

PASTABA. Draudėjui, kuriam buvo įteiktas raginimas, pakartotinai ir / ar sistemingai laiku nemokant įmokų, palūkanų, baudos ir delspinigių, raginimas gali būti nesiuočiamas.

(Pareigų pavadinimas)

(Parašas)

(Vardas ir pavardė)

Rengėjo vardas ir pavardė (kontaktai)

3 PRIEDAS

SPRENDIMAS DĖL SKOLOS IŠIEŠKOJIMO PRIVERSTINE TVARKA

Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių
10 priedas
(Valstybinio socialinio draudimo fondo
valdybos prie Socialinės apsaugos ir
darbo ministerijos direktoriaus 2012 m.
kovo 8 d. įsakymo Nr. V-98 redakcija)

(Sprendimo dėl skolos išieškojimo priverstine tvarka formos pavyzdys)

(SUDARYTOJAS)

**SPRENDIMAS
DĖL (DRAUDĖJO VARDAS IR PAVARDĖ/PAVADINIMAS) SKOLOS IŠIEŠKOJIMO
PRIVERSTINE TVARKA**

20 m. d. Nr.
(Sudarymo vieta)

Vadovaudamasis(-si) Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo (Žin., 1991, Nr. 17-447; 2004, Nr. 171-6295) 17 straipsniu, 36 straipsnio 3 dalimi,

n u s p r e n d ž i u išieškoti priverstine tvarka į Valstybinio socialinio draudimo fondą iš (vardas ir pavardė/pavadinimas, draudėjo kodas, asmens kodas, gyvenamosios vietos/buveinės adresas) turto skolą, kuri 20 ... m. d. yraLt (suma žodžiais), iš jų: įmokųLt, baudos Lt, delspinigių Lt.

Šis sprendimas gali būti apskūstas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo (Žin., 1999, Nr. 13-308; 2000, Nr. 85-2566) nustatyta tvarka.

PRIDEDAMA.

(Pareigų pavadinimas)

(Parašas)

(Vardas ir pavardė)

A.V.

FORMOS R017 PAVYZDYS

R017

Socialinės apsaugos
sistemų koordinavimo
administracinė komisija

Susigrąžinimo prašymas ir (arba) prašymas imtis atsargumo priemonių

Reglamento (EB) Nr. 987/2009 75, 78, 79, 80 straipsniai, 81 straipsnio 2 dalis, 82, 83, 84 arba 90 straipsniai

Pridedamų dokumentų skaičius:	[integer].....
Išsiuntimo data:	[DD/MM/YYYY].....
Siunčiančioji įstaiga:	
Šalies kodas*	[list ISO3166-1-alpha-2 code].....
Įstaigos kodas*	[25].....
Įstaigos pavadinimas*	[155].....
Gatvė	[155].....
Miestas	[65].....
Pašto kodas	[25].....
Rajonas	[65].....
Šalis	[list ISO3166-1-alpha-2 code].....
Telefonas	[65].....
Faksas	[65].....
El. paštas	[255].....
Gaunančioji įstaiga:	
Šalies kodas*	[list ISO3166-1-alpha-2 code].....
Įstaigos kodas*	[25].....
Įstaigos pavadinimas*	[155].....
Gatvė	[155].....
Miestas	[65].....
Pašto kodas	[25].....
Rajonas	[65].....
Šalis	[list ISO3166-1-alpha-2 code].....
Telefonas	[65].....
Faksas	[65].....
El. paštas	[255].....
1. Bylos numeriai	
1.1 Bylos numeris siunčiančiojoje įstaigoje ^{1*}	[65].....
1.2 Bylos numeris gaunančiojoje įstaigoje ²	[65].....
2. Prašymo rūšis^{3*}	
	☐ Susigrąžinimas
	☐ Atsargumo priemonės
3. Deklaracija⁴	
3.1 Deklaracija*	☐ Pretenzija ir (arba) dokumentas dėl pretenzijos patenkinimo užtikrinimo nėra užginčytas ARBA Pretenzija ir (arba) dokumentas dėl pretenzijos patenkinimo užtikrinimo yra užginčytas, tačiau tai yra atvejis, nurodytas Reglamento (EB) Nr. 987/2009 81 straipsnio 2 dalies antroje pastraipoje

Užbaigus atitinkamas prašančiosios šalies vykdomas susigrąžinimo procedūras, visa suma pagal pretenziją nebus susigrąžinta; ir ieškinio senaties terminas pagal galiojančius prašančiosios valstybės narės teisės aktus nesibaigė

Pagal Reglamento (EB) Nr. 987/2009 82 straipsnio 1 dalies b punktą 5 metų reikalavimo laikotarpis nesibaigė ARBA

Pagal Reglamento (EB) Nr. 987/2009 82 straipsnio 1 dalies b punktą pretenzija yra senesnė nei 5 metai.

3.2 Prašymo pateikimo priežastis (kai pretenzija yra senesnė nei 5 metai)⁵ [65].....

3.3 Bendra suma (įskaitant delspinigius, baudas, nuobaudas ir (arba) išlaidas) yra:^{6*}

ne mažesnė nei 350 EUR suma ARBA

mažesnė nei 350 EUR suma ir pagrįsta administraciniu susitarimu

4. Pretenzijos rūšis^{7*}

4.1 Pretenzijos rūšis

Įmokos

Permokėtos išmokos

4.2 Sektoriaus kodas⁸

Visi socialinės apsaugos sektoriai

Liga

Pensija

Nedarbas

Profesinė liga ir nelaimingas atsitikimas darbe

Išmokos šeimai

Kita

5. Prašymas susijęs su*

Asmeniu

Darbdavių

6. Asmuo

6.1 Asmuo⁹

6.1.1 Pavardė (-s)* [155].....

6.1.2 Vardas (-ai)* [155].....

6.1.3 Gimimo data* [DD/MM/YYYY].....

6.1.4 Lytis*

Moteris

Vyras

Duomenų nėra

6.1.5 Pavardė (-s) gimus [155].....

6.1.6 Vardas (-ai) gimus [155].....

6.1.7 Jei turite asmens kodą, įrašykite šiuos duomenis:

Jei turite asmens kodą, įrašykite šiuos duomenis:

6.1.7.1 Asmens kodas siunčiančiojoje įstaigoje [65].....

6.1.7.2 Asmens kodas gaunančiojoje įstaigoje [65].....

6.1.8 Jei neturite asmens kodo, įrašykite šiuos duomenis:

Jei neturite asmens kodo, įrašykite šiuos duomenis:

6.1.8.1 Gimimo vieta¹⁰ [155].....

6.1.8.2 Tėvo pavardė (gimus)¹¹ [155].....

6.1.8.3 Motinos pavardė (gimus)¹² [155].....

6.1.8.4 Tėvo vardas [155].....

6.1.8.5 Motinos vardas [155].....

6.2 Papildoma informacija apie asmenį

6.2.1 Pilietybė¹³ [list ISO3166-1-alpha-2 code].....

7. Paskutinis žinomas asmens adresas	
7.1 Gatvė	[155].....
7.2 Miestas	[65].....
7.3 Pašto kodas	[25].....
7.4 Rajonas ¹⁴	[65].....
7.5 Šalis	[list ISO3166-1-alpha-2 code].....
8. Darbdavys¹⁵	
8.1 Darbdavio vardas, pavardė arba pavadinimas ¹⁶	[65].....
8.2 Paskutinis žinomas darbdavio adresas	
8.2.1 Pastato pavadinimas	[65].....
8.2.2 Gatvė	[155].....
8.2.3 Miestas	[65].....
8.2.4 Pašto kodas	[25].....
8.2.5 Rajonas ¹⁷	[65].....
8.2.6 Šalis	[list ISO3166-1-alpha-2 code].....
8.3 Darbdavio identifikacinis numeris siunčiančiojoje įstaigoje ¹⁸	
8.3.1 Darbdavio numeris ¹⁹	[25].....
8.3.2 Socialinio draudimo numeris ²⁰	[25].....
8.3.3 Mokesčių mokėtojo numeris ²¹	[25].....
8.3.4 Įmonių registras ²²	[25].....
8.4 Darbdavio numeris gaunančiojoje įstaigoje (jei žinoma) ²³	[25].....
8.5 Atsakingas asmuo/skyrius ²⁴	[65].....
9. Trečioji šalis, disponuojanti skolininko turtu²⁵	
9.1 Trečiosios šalies pavadinimas ²⁶	[65].....
9.2 Trečiosios šalies adresas ²⁷	
9.2.1 Gatvė	[155].....
9.2.2 Miestas	[65].....
9.2.3 Pašto kodas	[25].....
9.2.4 Rajonas ¹⁴	[65].....
9.2.5 Šalis	[list ISO3166-1-alpha-2 code].....
9.3 Turtas, kuriuo disponuoja trečioji šalis	[65].....
9.4 Kitos informacijos apie trečiąją šalį teikimo priežastys	[255].....
10. Valiuta ir keitimo kursas	
10.1 Valiuta	
10.1.1 Siunčiančiosios įstaigos naudojama valiuta*	[From Currency list].....
10.1.2 Gaunančiosios įstaigos naudojama valiuta*	[From Currency list].....
10.2 Keitimo kursas, taikytas prašymo pateikimo dieną ^{28*}	[decimal].....
11. Pretenzija²⁹	
11.1 Laikotarpis ³⁰	
11.1.1 Pradžios data*	[DD/MM/YYYY].....
11.1.2 Pabaigos data*	[DD/MM/YYYY].....
11.2 Suma, išreikšta siunčiančiosios įstaigos naudojama valiuta	
11.2.1 Pagrindinė suma ³¹	[decimal].....
11.2.2 Delspinigiai ³²	[decimal].....
11.2.3 Baudos ³³	[decimal].....
11.2.4 Administracinės nuobaudos ³⁴	[decimal].....
11.2.5 Kiti mokesčiai/išlaidos ³⁵	[decimal].....
11.2.6 Bendra suma ^{36*}	[decimal].....
11.3 Suma, išreikšta gaunančiosios įstaigos naudojama valiuta	
11.3.1 Pagrindinė suma ³¹	[decimal].....
11.3.2 Delspinigiai ³²	[decimal].....
11.3.3 Baudos ³³	[decimal].....
11.3.4 Administracinės nuobaudos ³⁴	[decimal].....
11.3.5 Kiti mokesčiai/išlaidos ³⁵	[decimal].....
11.3.6 Bendra suma ^{36*}	[decimal].....
11.4 Pretenzijos duomenys	

11.4.1 Sprendimo data ^{37*}	[DD/MM/YYYY].....
11.4.2 Pranešimo data ^{38*}	[DD/MM/YYYY].....
11.4.3 Data, nuo kurios galima pradėti pretenzijos patenkinimą ^{39*}	[DD/MM/YYYY].....
11.4.4 Ieškinio senaties terminas ^{40*}	[DD/MM/YYYY].....
11.4.5 Dokumento dėl pretenzijos patenkinimo nuoroda ^{41*}	[25].....

12. Bendra suma ⁴²	
12.1 Šis prašymas susijęs su*	☐ viena pretenzija ir bendra suma ☐ daugiau nei viena pretenzija ir bendra suma
12.2 Jei prašymas susijęs su daugiau nei viena pretenzija ir bendra suma, nurodykite	
12.2.1 Bendra suma pagal kelias pretenzijas, išreikšta siunčiančiosios įstaigos naudojama valiuta	[decimal].....
12.2.2 Bendra suma pagal kelias pretenzijas, išreikšta gaunančiosios įstaigos naudojama valiuta	[decimal].....

13. Kita svarbi informacija ⁴³	
13.1 Informacija	[255].....

14. Sutikimas priimti mokėjimą dalimis ⁴⁴	
14.1 Mokėjimas dalimis yra*	☐ Priimtinas be tolesnių konsultacijų ☐ Priimtinas tik pasikonsultavus ☐ Nepriimtas

15. Banko duomenys ⁴⁵	
15.1 Banko pavadinimas ^{46*}	[65].....
15.2 Tarptautinis sąskaitos numeris (IBAN) ^{47*}	[65].....
15.3 Banko identifikacinis kodas (BIC) ^{48*}	[25].....
15.4 Sąskaitos turėtojo vardas ir pavardė ⁴⁹	[65].....
15.5 Mokėjimo nuoroda pervedimui ^{50*}	[25].....
15.6 Banko adresas ⁵¹	
15.6.1 Gatvė	[155].....
15.6.2 Miestas	[65].....
15.6.3 Pašto kodas	[25].....
15.6.4 Rajonas ¹⁴	[65].....
15.6.5 Šalis	[list ISO3166-1-alpha-2 code].....

Siunčiančiosios įstaigos atstovo parašas:	
Data	[DD/MM/YYYY].....
Parašas	Spaudas

PATIKRINIMO AKTAS

Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių
13 priedas

(Akto dėl draudėjo patikrinimo formos pavyzdys)

(Dokumento sudarytojo pavadinimas)

PATIKRINIMO AKTAS

(data) Nr.

(Sudarymo vieta)

Vykdamas Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos skyriaus direktoriaus (direktoriaus pavaduotojo) 20 ... - ... - ... pavedimą Nr. buvo atliktas draudėjo (*vardas ir pavardė/pavadinimas, draudėjo kodas, fizinio/juridinio asmens kodas, gyvenamosios vietos/buveinės adresas*) patikrinimas.

Patikrinimas pradėtas _____ m. _____ mėn. ___ d. ir baigtas _____ m. _____ mėn. ___ d.

Patikrinimo metu: _____
(aprašyti pareigūnų atliktus veiksmus)

_____ ir
nustatyta:

1. Draudėjo piniginiai srautai kasoje:

2. Draudėjo piniginiai srautai kredito įstaigose:

3. Draudėjo turtas ir pajamos:

4. Draudėjo debitoriniai ir kreditoriniai įsiskolinimai:

5. Juridinio asmens dalyviai:

6. Kita informacija:

7. Išvados:

PRIDEDAMA:

(Tikrinusio asmens pareigų pavadinimas)

(Parašas)

(Vardas ir pavardė)

(Tikrinusio asmens pareigų pavadinimas)

(Parašas)

(Vardas ir pavardė)

Su surašytu aktu susipažino:

(Draudėjo atstovo pareigų pavadinimas)

(parašas)

(vardas ir pavardė)

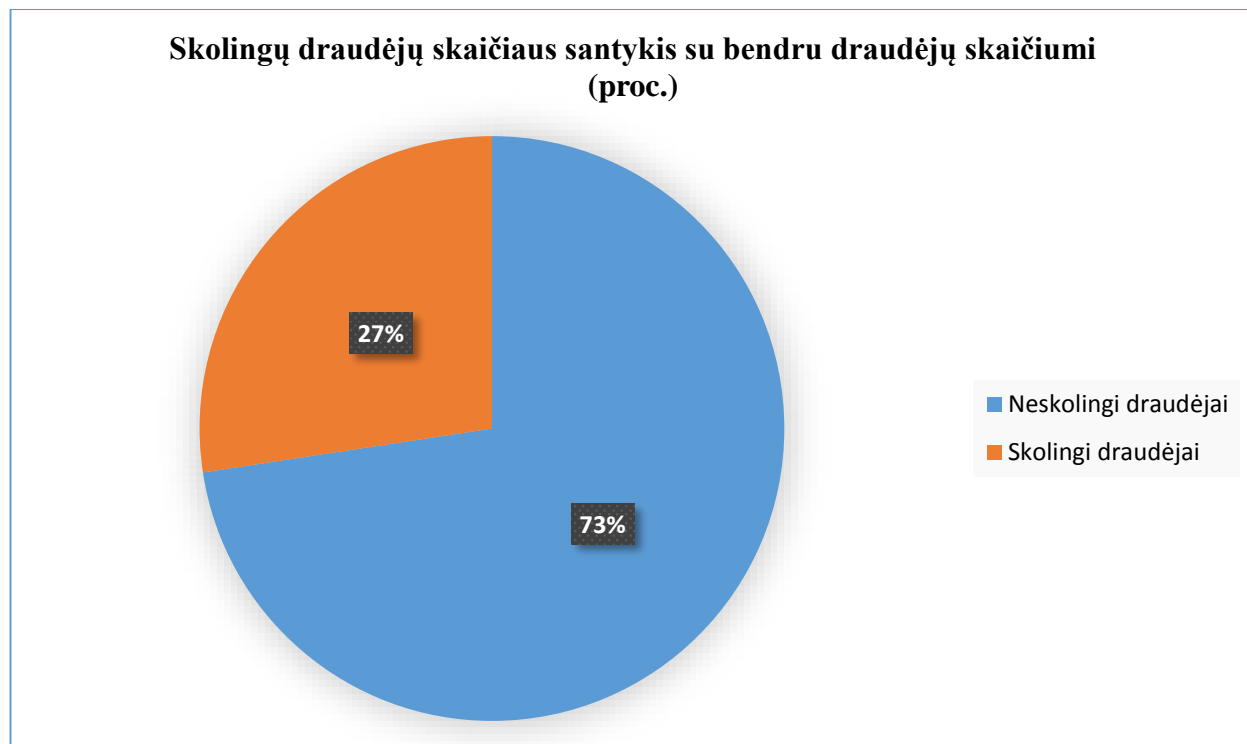
DRAUDĖJŲ, KURIEMS PRITAIKYTOS PPP SKAIČIUS PROC.

1. Lentelė. Draudėjų, kuriems pritaikytos skolų išieškojimo priemonės, skaičiaus santykis su bendru draudėjų skaičiumi (proc.)

Metai	Ketvirtis	Draudėjai	Proc.
2013	IV ketvirtis	Visi draudėjai	9,77
2013	IV ketvirtis	Uždaroji akcinė bendrovė	4,07
2013	IV ketvirtis	Asmenys, vykdančys individualią veiklą	1,99
2013	IV ketvirtis	Asmenys, vykdančys individualią žemės ūkio veiklą (ūkininkai ir jų partneriai)	1,33
2013	IV ketvirtis	Individuali įmonė	1,2
2013	IV ketvirtis	Verslo liudijimus įsigiję asmenys	0,56
2013	IV ketvirtis	Viešoji įstaiga	0,19
2013	IV ketvirtis	Mažoji bendrija	0,09
2013	IV ketvirtis	Advokatai, advokatų padėjėjai, notarai, antstoliai	0,08
2013	IV ketvirtis	Asociacija	0,06
2013	IV ketvirtis	Bendrija, sodininkų bendrija	0,06
2013	IV ketvirtis	Biudžetinė įstaiga	0,05
2013	IV ketvirtis	Kooperatinė bendrovė (kooperatyvas)	0,02
2013	IV ketvirtis	Žemės ūkio bendrovė	0,02
2013	IV ketvirtis	Akcinė bendrovė	0,01
2013	IV ketvirtis	Labdaros ir paramos fondas	0,01
2013	IV ketvirtis	Tikroji ūkinė bendrija	0,01
2013	IV ketvirtis	Tradicinė religinė bendruomenė ar bendrija	0,01
2013	IV ketvirtis	Užsienio juridinio asmens ar kitos organizacijos filialas, atstovybė	0,01
2013	IV ketvirtis	Europos bendrovė	0
2013	IV ketvirtis	Komanditinė ūkinė bendrija	0
2013	IV ketvirtis	Politinė partija	0
2013	IV ketvirtis	Profesinė sąjunga ar susivienijimas	0
2013	IV ketvirtis	Religinė bendruomenė ar bendrija	0
2013	IV ketvirtis	Savivaldybės įmonė	0
2013	IV ketvirtis	Šeimyna	0
2013	IV ketvirtis	Valstybės įmonė	0
2013	IV ketvirtis	Kiti	0

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus pagal <http://atvira.sodra.lt/> [žiūrėta 2014-04-01]

SKOLINGŲ DRAUDĖJŲ SKAIČIAUS SANTYKIS SU BENDRU DRAUDĖJŲ SKAIČIUMI

1 pav. Skolingų draudėjų skaičiaus santykis su bendru draudėjų skaičiumi (proc.)

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus pagal <http://atvira.sodra.lt/> [žiūrėta 2014-04-01]